

پیش‌گفتار

۱	دولت و فضای کلان اقتصاد جهانی و داخلی
۲	بحران مالی جهانی
۳	تحریم‌های اقتصادی
۴	ملاحظات داخلی
۵	دولت و مردم‌مداری و عدالت‌گستری
۶	توسعه انسانی
۹	توسعه دانش و فناوری
۱۶	اشتغال‌زایی
۱۷	عدالت‌طلبی
۲۳	توزیع درآمد و ثروت
۲۵	تمرکز زدایی و ارتباط با مردم (سفرهای استانی)
۲۹	دولت و اصلاحات نهادی و ساختاری
۳۰	اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی
۳۲	اجرای طرح هدفمندی یارانه‌ها
۳۸	تغییر و تحولات در نظام مالیاتی
۴۲	تحول در نظام گمرکی
۴۴	دولت و بازارهای سرمایه و مالی
۴۵	بازار سرمایه
۴۸	نظام بانکی
۵۵	سرمایه‌گذاری خارجی
۵۶	بازار بیمه

۵۸	دولت و بخش خارجی
۵۹	تجارت خارجی و ترانزیت
۶۱	تعهدات خارجی
۶۳	ذخایر خارجی
۶۳	دولت و مدیریت سیاست های پولی و مالی
۶۴	پایه پولی، نقدینگی و تورم
۶۷	درآمد ها و هزینه های دولت
۷۱	طرح مهر ماندگار
۷۴	دولت و افزایش تولید و تأمین مالی
۷۵	رشد اقتصادی و عوامل موثر بر آن
۷۹	ظرفیت سازی در بخش های مختلف اقتصادی
۸۸	تأمین مالی تولید از طریق صندوق توسعه ملی
۹۰	دولت و عمران و آبادانی
۹۱	نوسازی و تولید مسکن روستایی و شهری
۹۳	توسعه راه ها و شهرسازی
۹۶	طرح مسکن مهر
۹۷	دولت و اولین ها

پیش‌گفتار

انقلاب عظیم اسلامی برای دستیابی به دو هدف مهم شکل گرفت: هدف اول تلاش برای آزاد کردن و نجات انسانها و رساندن آنها به کمال و شکوفایی و هدف دوم سازماندهی و کار عالمانه برای زمینه‌سازی برپایی جامعه‌ای پیشرفته، مقتدر و سرشار از عدالت در ایران و جهان بوده است. این اهداف با توجه به ظرفیت‌های واقعی کشور و با اتکاء به توانمندیها و فرهنگ متعالی ملت ایران کاملاً واقعی و قابل دستیابی است.

هنگامی که ملتی با ویژگی‌های ملت ایران که در تاریخ درخشان خویش همواره عدالت‌طلب، کمال‌جو و بدنبال مهربانی بوده است، پشت سر یک انقلاب عظیم اجتماعی و فرهنگی بایستد مسلماً این انقلاب خواهد توانست به اهداف عالی خویش نائل گردد.

دولت‌های نهم و دهم با ملاک قراردادن معیارهای روشن و علمی در بخش‌های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی و همچنین در عرصه سیاست خارجی فعالیت‌های خود را در کشور سامان داده است. در حوزه سیاسی و فرهنگی باید باور کنیم که حکومت وسیله‌ای برای برقراری عدالت و خدمت به مردم است. باید فضای آرمانی و انقلابی در کشور همواره بانشاط باشد. در این نگاه، مردم صاحب اصلی کشور و حکومت بوده و باید اراده آنها در تمام امور حاکم باشد. تجربه نیز نشان داده است که هر جا اراده عمومی مردم به صحنه آمده است برآیند آن مثبت و سازنده و در جهت آرمانها بوده است.

همراهی با خواست و صیانت از کرامت مردم از مبانی نظری و عملی دولت در هشت سال گذشته بوده است چرا که معتقدیم جامعه باید حس کند که مدیران، نهادها و مسئولان همراه او هستند و مطالبات واقعی او را درک می‌کنند. همچنین جامعه باید حس کند که کرامتش محفوظ است و این موضوع باید در برنامه‌ریزی‌ها کاملاً برجسته باشد.

توجه به آزادی از دیگر اصول دولت‌های نهم و دهم بوده است. باید به اندیشه‌ها اجازه بروز و ظهور داد و این اقتضای حفظ شأن و کرامت انسان است. باید مراقب باشیم تا طرح انتقادات و نظریات در فضای کشور همراه با احترام کامل به آزادی و کرامت عموم مردم باشد. هیچ‌کس نباید حس کند که نمی‌تواند حرف خود را بزند و مطمئناً چنین جامعه‌ای را بهتر می‌توان اداره کرد.

در حوزه اقتصاد، دولت با نظریه‌ای واحد وارد عرصه عمل شد. طی سالیان گذشته، تعریف روشن و جامعی از مبانی اقتصاد بومی، اسلامی و ملی در کشور ارائه نشده بود و اقتصاد ایران تحت تأثیر ادبیات و رفتارهای اقتصاد سرمایه‌داری بود. در چنین اقتصادی، جریان منافع اقتصادی از سمت اقشار محروم به طرف اقشار برخوردار و از عرصه عمومی به سمت انحصارگری و فعالیت‌های سوداگرانه و یا به اصطلاح سفته‌بازی، سوق داده می‌شود.

دولت در سخت‌ترین شرایط اقتصادی و علیرغم رکود جهانی و تحریم دشمنان، که فشارهای بسیار زیادی به کشور تحمیل کرده است، تلاش کرد تا جریان سوء سرمایه‌داری در کشور را معکوس کند و در این راستا بارها اقدام به باز توزیع ثروت در جامعه و به ویژه به سمت طبقات با درآمد پائین جامعه کرده است.

هدفمندی‌سازی پارانه‌ها کاملترین برنامه اقتصادی کشور است که اجرای آن آغازی برای تحولات اقتصادی در کشور بود. این برنامه در کنار سایر اصلاحات اقتصادی از جمله اصلاح نظام گمرکی، نظام مالیاتی و نظام توزیع و همچنین عملیاتی نمودن قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی، سرمنشاء تحولات بزرگ اقتصادی در دولت‌های نهم و دهم بوده است. واگذاری سهام عدالت، اجرای طرح مسکن مهر، حمایت از بنگاه‌های کوچک و زودبازده و توسعه ظرفیت‌های تولیدی کشور، انجام سفرهای استانی، تأسیس بنیاد نخبگان و ایجاد ستادهای کشاورزی و صنعت و معدن از جمله فعالیت‌ها و ابتکارات ویژه دولت‌های نهم و دهم بوده است.

از طرف دیگر، توسعه آموزش عالی در سراسر کشور منجر به فعال‌تر شدن عموم مردم در اقتصاد شده است چرا که سطح دانش و تحصیلات عمومی، ارتقاء یافته و فاصله برخورداری‌ها کاهش یافته است. در یک نگاه اجمالی به مهمترین شاخص‌های اقتصادی کشور مشاهده می‌شود که دولت‌های نهم و دهم توانسته‌اند با تلاش و خدمت شبانه‌روزی گام‌های بلندی در تحقق اهداف و آرمانهای انقلاب اسلامی بردارند.

بهبود شاخص ضریب جینی و کاهش شدید فاصله درآمدی ده درصد با درآمد بالا از افراد کم درآمد، ارتقاء شاخص توسعه انسانی و بهبود جایگاه ایران با انتقال از بین کشورهای با توسعه انسانی متوسط به توسعه انسانی بالا، نائل شدن به رتبه اول تولید علم در منطقه و رتبه اول سرعت رشد علمی در جهان، کاهش وابستگی به نفت، برابری صادرات غیرنفتی با واردات کشور، کاهش شدید بدهی‌های خارجی کشور و ایجاد صندوق توسعه ملی با موجودی بیش از ۵۲,۳ میلیارد دلار و توسعه جهش‌وار بازار بورس و نظام بانکی کشور از مهمترین شاخص‌های عملکرد اقتصادی کشور در دولت‌های نهم و دهم می‌باشند.

در پی انتظار و درخواست مردم برای اطلاع از گزارش ۸ سال خدمت برگزیدگانش و همچنین پیرو توصیه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در آخرین دیدار دولت دهم مبنی بر ارائه گزارش جامعی از خدمات دولت و انتشار عمومی آن، این گزارش تحت عنوان "مهرگان" مشتمل بر ۹ بخش تهیه شده است و به بررسی و تحلیل بخشی از عملکرد دولت‌های نهم و دهم بصورت تطبیقی و مقایسه‌ای با دولت‌های قبلی می‌پردازد.

در فصل اول به بررسی عوامل پیرامونی یعنی **”تحولات اقتصادی جهانی، تحریم ها و برخی عوامل داخلی بر عملکرد دولت”** پرداخته می‌شود. بحران اقتصادی جهانی که از سال ۱۳۸۶ یعنی سپتامبر ۲۰۰۷ میلادی شروع شد منجر به رکود عمیق جهانی و کاهش بیش از ۱۰ درصدی رشد تجارت جهانی در سال ۲۰۰۹ (۱۳۸۸) گردید. در کنار آن، تحریم‌های هوشمند و فلج کننده مقامات غربی که به زعم آنها شدیدترین تحریم‌های طول تاریخ علیه یک کشور بوده است بمنظور درهم شکستن مقاومت ملت ایران، تحمیل شد. نظر گرفتن این شرایط همواره با تنش‌های داخلی که بصورت برون‌زا و خارج از اراده دولت بودند شرایط عملکردی دولت در این سالها را بسیار دشوار کرده است.

فصل دوم این گزارش به موضوع **”دولت، مردم‌مداری و عدالت‌گستری”** اختصاص یافته است. عدالت-طلبی و عدالت‌خواهی در کلیه عرصه‌ها محوری‌ترین آرمان دولت در این سالها بود که منجر به تدوین و اجرای بسیاری از سیاستهای اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی شد. از برنامه‌ها و رویکردهای جدید دولت در این عرصه، اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، مسکن مهر، سفرهای استانی، توجه ویژه به مناطق محروم روستایی، توزیع سهام عدالت و توزیع منابع قرض‌الحسنه بانکها و طرح بنگاههای کوچک و توسعه کشاورزی بوده است که موضوع اصلی این فصل می‌باشد.

فصل سوم به **”دولت و اصلاحات نهادی و ساختاری”** اختصاص یافته است. دولت نهم از ابتدای شروع به فعالیت و با صرف وقت فراوان و مطالعه جامع و بررسی و شناخت دقیق آسیب‌های اساسی و ریشه‌ای از اقتصاد ایران، برنامه‌ای تحت عنوان طرح تحول اقتصادی کشور مشتمل بر ۷ محور تهیه نمود. در این برنامه، ۷ محور یارانه، مالیات، گمرک، نظام توزیع، بهره‌وری، بانک و ارزشگذاری پول ملی بعنوان محورهای اساسی و ریشه‌ای و نیازمند به اصلاح ساختاری در کشور انتخاب شدند که در کنار اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، برنامه عمل دولت در اصلاحات ساختاری دولت‌های نهم و دهم بودند. در این فصل به بررسی کلیات سیاستها و اقدامات در این عرصه‌ها پرداخته می‌شود.

”دولت و بازاری سرمایه‌داری” موضوع فصل چهارم گزارش است که اختصاص به ۴ حوزه بازار سرمایه، نظام بانکی، سرمایه‌گذاری خارجی و بازار بیمه دارد. بازار سرمایه در این سالها از توسعه کمی و کیفی گسترده و تنوع در ابزارهای مالی برخوردار بوده است و ارزش بازار از ۱۸ درصد تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۸۴ به بیش از ۲۹ درصد در سال ۱۳۸۹ (بر اساس آخرین آمار رسمی از میزان تولید ناخالص داخلی) رسیده است. افزایش تعداد بانکها و مؤسسات اعتباری غیردولتی و توسعه بانکداری الکترونیکی، رشد ۲ برابری سرمایه خارجی جذب شده نسبت به دولت‌های قبلی، افزایش ضریب نفوذ بیمه از ۱/۲ درصد به ۲ درصد از مهمترین شاخص‌های عملکردی اقتصاد در بازار سرمایه و مالی طی این سالها بوده است.

در فصل پنجم گزارش به بررسی ۳ حوزه مهم بخش خارجی اقتصاد کشور یعنی «تجارت خارجی»، **تهدات خارجی و ذخایر خارجی کشور در پایان دولت دهم** و تحولات آن در طی ۸ سال عملکرد دولت‌های نهم و دهم پرداخته می‌شود. طی سالهای ۸۴-۱۳۷۶ مجموع تجارت خارجی کشور برابر ۲۰۰ میلیارد دلار بود که این رقم در دولت‌های نهم و دهم به ۶۳۵ میلیارد دلار افزایش یافته یعنی ۳/۲ برابر شده است. مجموع ارزش صادرات غیرنفتی در این دولت نسبت به دوره مشابه با احتساب میعانات گازی ۵/۵ برابر و بدون احتساب آن ۴/۵ برابر شده است و در سال ۱۳۹۲ توانسته است به تحقق آرزوی دیرین اقتصاد کشور نزدیک شود و نسبت صادرات غیرنفتی به واردات به ۱۰۴٪ برسد. بهبود تراز پرداخت‌های کشور با تراز مثبت ۲۱/۴ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۱ و ارتقاء توانایی کشور در بازپرداخت بدهی‌های کشور از حدود ۲۴ درصد در سال ۱۳۸۴ به کمتر از ۱۳ درصد در سال ۱۳۹۱ (نسبت بازپرداخت اصل و فرع بدهی‌های خارجی کشور به صادرات کالاها و خدمات) از دیگر روندهای مثبت اقتصادی کشور طی این سالها بوده است. در کنار آن، ارزش معادل دلاری دارایی‌های ارزی بانک مرکزی در پایان اردیبهشت ۱۳۹۲ به بیش از یکصد میلیارد دلار رسیده که نسبت به زمان شروع کار دولت نهم در سال ۱۳۸۴ حدود ۸۰ درصد افزایش نشان می‌دهد.

فصل ششم گزارش به موضوع «**دولت‌مدیریت سیاست‌های پولی و مالی**» اختصاص یافته است. اگرچه کاهش نقدینگی و تورم از اهداف اساسی دولت در این سالها بود اما در سالهای پایانی دولت بدلیل تحریم و تکانه‌های ارزی، تورم خارج از اراده دولت به جامعه تحمیل شد. اگرچه در مجموع عملکرد کل دوره دولت‌های نهم و دهم در باب تورم پائین‌تر از شانزده سال قبل از آن بوده است اما بخش اصلی تورم این دوره نیز ناشی از عواملی بودند که خارج از کنترل و اراده دولت بودند. از طرف دیگر، دولت برخلاف ادوار مشابه همواره به جبران خرید خانوارها بمنظور کاهش آثار تورم بر خانوارهای کم درآمد و اقشار دارای حقوق ثابت اقدام نموده است. پرداخت یارانه نقدی بمنظور جبران آثار تورمی هدفمندسازی یارانه‌ها و یارانه نقدی فوق‌العاده تحت عنوان جبرانی در پایان سال ۱۳۹۱ از جمله این اقدامات بوده است. از سوی دیگر طی دهه‌های اخیر یکی از موضوعات مهم در اقتصاد ایران اتکاء هزینه‌های عمومی دولت به درآمدهای نفتی بوده است. بررسی آماری این شاخص نشانگر آن است که سهم درآمدهای غیرنفتی از منابع بودجه عمومی دولت در سال ۱۳۹۱ به ۶۰٪ افزایش یافته است که حکایت از بهبود ترکیب درآمدهای دولت دارد. کوچک شدن اندازه دولت، افزایش حجم اعتبارات عمرانی و تلاش بر اتمام پروژه‌های نیمه تمام در قالب «طرح مهر ماندگار» از دیگر موضوعاتی است که در این فصل به تحلیل و بررسی آنها پرداخته می‌شود.

در فصل هفتم به موضوع "دولت و افزایش تولید و تامین مالی" پرداخته می‌شود. رشد اقتصادی و تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی و تحولات آن، در ابتدای این فصل بررسی می‌شود. ۵/۴ برابر شدن حجم سرمایه‌گذاری صنعتی (به نرخ جاری) و صدور ۵۵ هزار پروانه بهره‌برداری صنعتی (حدوداً برابر با دوره مشابه) از مهمترین شاخص‌های کلان صنعتی این دوره بودند. اما نکته بسیار مهم در صنعت افزایش چندین برابری ظرفیت‌سازی تولیدی در بخش صنعت بالاخص در بخشهای مهم صنعتی از قبیل خودروسازی (۲ برابر)، تولید فولاد (بیش از ۲ برابر)، تولید سیمان (۳/۴ برابر)، تولید شمش آلومینیوم (۲ برابر)، تولید مس کاتدی (۱/۳ برابر)، تولید کاشی و سرامیک (۲/۱ برابر) و تأسیسات ذخیره‌ای (۱/۷ برابر) و همراه با آن، افزایش تولید در این بخش‌ها در دولتهای نهم و دهم بوده است. توسعه معادن، ظرفیت‌سازی در صنعت نفت، گاز، پتروشیمی و تولید برق و گاز و افزایش تولیدات بخش کشاورزی و خدمات از دیگر موضوعات این فصل می‌باشد.

نهمین فصل از این گزارش به "دولت و عمران و آبادانی" اختصاص یافته است. بخش مسکن، راه و شهرسازی از حوزه‌هایی بود که در دولتهای نهم و دهم از رشد چشمگیری برخوردار شدند. در سال ۱۳۹۰ به دلیل رشد شدید تولید مسکن در کشور برای اولین بار تراکم خانوار به زیر ۱ یعنی ۰/۹۴ کاهش یافت و در کنار آن رشد ۱۰ برابری نوسازی مسکن روستایی باعث بهسازی و تقویت مسکن روستایی شد. توسعه راههای کشور نیز از جمله خدمات قابل توجه در این دوره بوده است، به‌گونه‌ای که میزان آزادراههای فعال کشور (۲/۴ برابر نسبت به دولت هفتم و هشتم)، بزرگراههای فعال کشور (۳/۳۵ برابر)، راه آسفالت روستایی (۱/۶ برابر)، میزان خطوط راه آهن (۱/۰۳ برابر)، ظرفیت بنادر تجاری (۱/۶ برابر) رشد داشتند.

آخرین موضوعی که در این گزارش بدان پرداخته شده است "طرح مسکن مهر" است. برنامه تولید انبوه مسکن ارزان برای گروههای کم درآمد و زوجهای جوان که برنامه مسکن مهر نامگذاری شد یکی از برنامه‌های محوری دولت نهم برای برقراری عدالت اجتماعی و همچنین کمک به گروههای کم‌برخوردار شهری و روستایی و مقابله با رکود جهانی بوده است.

طی این سالها پیچیده‌ترین، سنگین‌ترین و گسترده‌ترین تبلیغات سازمان یافته از خارج و داخل علیه دولت و خدمات او به کارگرفته شد و در یک برنامه ابهام آفرینی وسیع تلاش شد اصولاً خدمات دولت معرفی نشود و یا بسیار کمرنگ و یا اصولاً بدون برنامه و ناموفق جلوه داده شود. گزارش حاضر به صورت "پرسش و پاسخ" تهیه شده است تا بتواند تصویر بهتری از نگاه عمیق و برنامه جامع و دقیق دولت در یکی از سخت‌ترین دورانها و شرایط کاری ارائه نماید. امید است این سند تقدیری باشد از تمام خدمت‌گزاران صادقی که با عشق به ایران و ملت ایران و ارزشها و آرمانهای بلند انقلاب، شب از

روز نشناختند و همه وجود خود را خالصانه وقف گسترش عدالت، مهرورزی و تعالی همه جانبه کشور نمودند. با اعتقاد به اینکه "کشور عزیزمان ایران" شایسته بالاترین جایگاه در عرصه‌های اقتصادی، علمی و فناوری و مدیریتی در جهان است، امیدواریم که تلاش‌های هشت ساله و ماندگار دولتهای نهم و دهم مورد قبول ملت عزیزمان قرار گرفته باشد.

با گرامیداشت یاد و خاطره امام راحل (ره) و همه شهیدان و ایثارگران، از همراهی ملت بزرگ، حمایت رهبری معظم، الطاف ویژه امام عصر (ع) و عنایات خداوند متعال، خاضعانه تقدیر و برای ملت بزرگ و همه ملت‌ها، سعادت و سلامت و استقرار حاکمیت نهایی عدالت و توحید در جهان را مسئلت داریم.

والسلام

محمود احمدی نژاد

تیرماه ۱۳۹۲

دولت و

فضای کلان اقتصاد جهانی و داخلی

بحران مالی جهانی 📊

تحریم های اقتصادی 📊

ملاحظات داخلی 📊

۱-۱) چه عواملی بصورت برونزا بر تصمیمات دولت تأثیر گذار بوده اند؟

در سال‌های اخیر، گروهی از عوامل برونزا و جدید مستقل از تصمیمات دولت بر وضعیت اقتصادی کشور بطور گسترده اثرگذار بوده است. در این میان، نقش اقتصاد جهانی، تحریم‌ها و برخی عوامل داخلی پررنگ‌تر بوده است.

الف) بحران‌های مالی جهانی:

بحران مالی و رکود اقتصادی که از سپتامبر ۲۰۰۷ میلادی (۱۳۸۶) و از کشور آمریکا شروع شد، طی سال‌های اخیر اقتصاد جهانی را تحت‌الشعاع قرار داد. این بحران ضمن آنکه در طول زمان به سایر مناطق و کشورهای جهان سرایت نمود، عامل ایجاد بحرانهای دیگری همچون بحران مالی حوزه یورو و بحران بدهی کشورهای توسعه یافته نیز گردید و به این ترتیب، اثرات نامطلوب بلندمدتی بر شاخصهای اقتصادی کشورهای جهان نظیر رشد اقتصاد جهانی، تجارت جهانی، سرمایه‌گذاری خارجی و ... گذاشت. بر همین اساس، اقتصاد جهانی از سال ۲۰۰۸ میلادی (۱۳۸۷) به بعد وضعیت مناسبی نداشته و همچنان تحت تأثیر بحران بین‌المللی با چالش‌های اساسی مواجه است. در واقع، رشد اقتصاد جهان در سال ۲۰۰۹ میلادی (۱۳۸۸) با کاهش شدید مواجه شد و به منفی ۰/۶ درصد رسید که پس از بحران بزرگ سال ۱۹۲۹ میلادی بی‌سابقه بوده است. البته دولت‌های غربی کوشیدند با تزریق منابع مالی و اتخاذ سیاستهای پولی و مالی انبساطی با اثرات رکود و بحران اقتصادی مقابله نمایند. با این وجود، متوسط رشد سالانه اقتصاد جهانی از ۴/۲۴ درصد برای دوره زمانی ۲۰۰۰-۷ به ۲/۹ درصد برای دوره (۲۰۰۸-۲۰۱۲) کاهش یافته است.

عمده‌ترین اثری که اقتصاد ایران از این شرایط متحمل شد مربوط به کاهش شدید قیمت نفت در سال ۲۰۰۹ می‌شود که با تسری به بخش‌های واقعی اقتصاد و به طور ویژه کاهش سود آوری فعالیت‌های اقتصادی انرژی‌بر، - که سود این فعالیت‌ها تا میزان بسیار زیادی بواسطه فاصله قیمت‌های ارزان انرژی در داخل در مقایسه با قیمت‌های بالاتر انرژی برای رقبای آنها در خارج ناشی می‌شود و با کاهش قیمت انرژی در بازارهای جهانی و ثبات قیمت انرژی در داخل، به واقع حاشیه سود آنها کم و توان رقابت آنها پائین می‌آید - شاهد افت محسوس شاخص کل و حجم معاملات در بورس اوراق بهادار تهران از حدود ۱۲۰۰۰ واحد به حدود ۸۰۰۰ واحد بودیم و طبعاً تداوم این شرایط در اقتصاد جهانی و گسترش دامنه بحران اقتصاد جهانی بر روی اقتصادهای مختلف و از آن جمله اقتصاد جمهوری اسلامی ایران که با اقتصاد جهانی (به ویژه در بعد تأمین انرژی) تعامل گسترده‌ای دارد، اثری ممتد داشته است.

تجارت جهانی نیز همانند بسیاری از شاخص‌های اقتصادی دیگر، تحت تأثیر منفی بحران مالی بین‌المللی سال ۲۰۰۸ میلادی قرار گرفت و بویژه در سال ۲۰۰۹ میلادی با کاهش شدید مواجه گردید. در سال ۲۰۰۹ میلادی در پی بحران مالی و اقتصادی جهان شوک شدیدی به تجارت جهانی وارد آمد و رکود تجارت جهانی را در این سال پدید آورد. در حالیکه نرخ رشد تجارت جهانی در دوره (۲۰۰۰-۲۰۰۷) به طور متوسط سالانه ۷/۲ درصد بود با شروع بحران مالی و اقتصادی این نرخ رشد به ۳/۱ درصد در سال ۲۰۰۸ و سپس به ۱۰/۶- درصد در سال ۲۰۰۹ میلادی کاهش یافت (در کل متوسط سالانه نرخ رشد تجارت جهانی در دوره ۱۲-۲۰۰۸ یعنی بعد از بحران، به ۲/۷ درصد محدود شد). جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جهانی نیز در سال‌های ۲۰۰۷ به این سو، در کل منقبض شده است و از ۱۹۷۵/۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۷ به ۱۵۲۴/۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۱ کاهش یافته است. برآورد انجام شده توسط آنکتاد نیز مؤید این نکته است که با وجود اصلاح روند کاهشی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، این رقم حتی تا سال ۲۰۱۴ به میزان قبل از بحران جهانی ۲۰۰۸ باز نخواهد گشت.

ب) تحریم‌های اقتصادی:

اگرچه از زمان انقلاب اسلامی ایران، کشورهای غربی به رهبری امریکا، تحریم‌ها و اقدامات خصمانه متعددی علیه کشورمان انجام دادند، ولی دامنه و شدت آن‌ها در سال‌های اخیر بی‌سابقه بوده است. قانون حمایت از آزادی در ایران (مهر ۱۳۸۵)، قانون تحریم‌های جامع، پاسخگویی و عدم سرمایه‌گذاری در ایران (تیرماه ۱۳۸۹)، بخش‌هایی از قانون اختیارات دفاع ملی سال ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ (آذر ۱۳۹۰ و بهمن ۱۳۹۱)، قانون کاهش تهدید ایران و حقوق بشر سوریه (مرداد ۱۳۹۱) در کنار ۱۱ فرمان اجرایی از سوی رئیس‌جمهور امریکا، تحریم‌هایی هستند که طی دوران دولت‌های نهم و دهم از سوی امریکا علیه کشورمان وضع شده‌اند. در عین حال، سه لایحه دیگر نیز در راستای تشدید تحریم‌ها پیشنهاد شده که آثار روانی قابل توجهی داشته‌اند. در این مدت، اتحادیه اروپا و شورای امنیت سازمان ملل نیز به ترتیب با وضع ۶ مصوبه و تصویب ۶ قطعنامه بر علیه کشورمان در کنار برخی کشورهای دیگر، امریکا را در پیشبرد اقدامات خصمانه خود همراهی کردند. به علاوه، اعمال تحریم‌های یک جانبه از سوی اقتصادهای بزرگ جهان مانند استرالیا، ژاپن و کره جنوبی رانیز نباید نادیده گرفت. این اقدامات که به اعتقاد تحلیل‌گران، شدیدترین تحریم‌هایی هستند که تاکنون بر علیه کشوری وضع شده‌اند دارای ابعاد مختلف می‌باشند که محورهای اصلی آن‌ها به شرح ذیل می‌باشد:

- ممنوعیت انتقال فناوری‌ها و همچنین سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های بخش انرژی
- محدودیت مبادلات مالی با ایران (ممنوعیت معامله با بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و تحریم آن و سایر بانک‌ها و نهادهای مالی)
- تحریم‌های بانکی و بیمه‌ای به خصوص تحریم استفاده از سوئیفت برای نظام بانکی کشور.
- محدودیت و تحریم خرید نفت، مشتقات و فرآورده از ایران و تحدید خرید محصولات مهمی چون پتروشیمی.
- ممنوعیت تجارت بسیاری اقلام نظیر فلزات گران‌بها، قطعات و تکنولوژی صنعت انرژی و حمل‌ونقل، خدمات فنی‌مهندسی و غیره.
- ممنوعیت بیمه نفت کش‌ها، تانکرها و محموله‌های ایرانی و سایر محدودیت‌های لجستیک و کشتیرانی.
- مسدود کردن دسترسی ایران به دارایی‌ها و ذخایر ارزی خارجی کشور.

این تحریم‌ها که مقامات غربی آن‌ها را هوشمند و فلج‌کننده می‌دانند، بدون شک آثار منفی برای اقتصاد کشور داشته و باعث شده عملکرد متغیرهای اقتصادی پایین‌تر از سطوح هدفگذاری شده باشند. تحریم‌های فوق باعث کاهش ۵۰ درصدی صادرات نفت ایران شده‌اند که مهمترین منبع درآمدی دولت و مهمترین قلم صادراتی کشور محسوب می‌شد. ضمن اینکه سبب افزایش هزینه‌های خرید خارجی، نقل و انتقال پول و کالا و تجارت شده‌اند. طبیعی است بدون توجه به آثار این تحریم‌ها، نمی‌توان تحلیل درست و منصفانه‌ای از عملکرد اقتصادی دولت به خصوص در سال‌های ۹۱-۱۳۹۰ ارائه کرد.

ج) برخی شرایط و ملاحظات داخلی:

یکی دیگر از مشکلاتی که کشور در سالهای اخیر با آن دست به‌گریبان بود، وقایع نامطلوب طبیعی چون خشکسالی گسترده و مدام بود. البته در سال‌های اخیر، برخی شرایط داخلی از جمله تنش‌های پس از برگزاری انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸، طرح سؤالات مکرر از وزراء، مواجهه با خشکسالی و ... باعث فشارهایی به دولت گردید که آثاری نیز بر عملکرد اقتصادی به همراه داشته است. به این شرایط باید فشارهای برآمده از سیاه‌نمایی‌ها به شکل بزرگ‌نمایی کاستی‌ها، خدشه در آمارهای رسمی و کم‌رنگ نمودن توفیق‌های بزرگ کشور، تضعیف و فشار بر مدیران در پی رویدادهایی چون تخلف بانکی را افزود. طرح گسترده موضوع تخلف بانکی که کاملاً خارج از حیطه مدیریت دولت بوده است، موجب فرار سرمایه، تکانه در بازارهای پولی و مالی (سکه و ارز) و تخریب فضای کسب و کار و فشار بی‌سابقه بر مدیران اجرایی کشور شد که این تکانه موجب تقویت فشار ناشی از تکانه‌های تحریم دشمنان گردید. در مجموع بررسی عملکرد اقتصادی-اجتماعی در سالهای دولت نهم و دهم بدون در نظر گرفتن شرایط فوق که همگی به صورت برونزا و خارج از اراده دولت بوده‌اند، مانع از یک ارزیابی صحیح می‌شود. با این وجود، در ادامه گزارش مشاهده می‌شود که عملکرد و دستاوردها برجسته و در تمامی موارد چشمگیر بوده است.

دولت و

مردم‌مداری و عدالت‌گستری

توسعه انسانی +

توسعه دانش و فناوری +

اشتغال‌زایی +

عدالت‌طلبی +

توزیع درآمد و ثروت +

تمرکززدایی و ارتباط با مردم +

(سفرهای استانی)

۲-۱) آیا وضعیت توسعه انسانی بدتر شده است؟

به دنبال انتقادهایی که به نارسایی نماگرهای تک بعدی (نظیر درآمد سرانه) برای ارزیابی توسعه وارد شد، دانشمندان تلاش کردند تا با محور قراردادن انسان به عنوان هدف اصلی توسعه، معیاری را ارائه کنند که ابعاد بیشتری از زندگی انسان را پوشش دهد. حاصل این تلاش منجر به ارائه نمایگر کاملتری تحت عنوان "شاخص توسعه انسانی" شد که سه بعد درآمد (قدرت خرید)، سلامت و سواد را به صورت پویا ارزیابی می‌کند. شاخص توسعه انسانی از سال ۱۹۹۱ میلادی توسط برنامه توسعه سازمان ملل متحد به مرحله اجرا گذاشته شد و از آن پس هر ساله فهرستی از کشورهای جهان، به ترتیب بالاترین تا پایین‌ترین رتبه‌ها را در مقایسه با کشورهای دیگر منتشر می‌کند. شاخص توسعه انسانی به معنای رتبه بندی کشورها از نظر پیشرفتهای توسعه انسانی و متوسط آسودگیهای زندگی است. کشورهایی که در رده‌های بالای شاخص توسعه انسانی قرار دارند، کشورهای توسعه یافته و کشورهایی که در رده‌های پایین شاخص توسعه انسانی قرار دارند، کشورهای توسعه نیافته و عقب افتاده‌تری از نظر پیشرفت‌های جهانی هستند. سلسله گزارش‌های توسعه انسانی که از سوی برنامه توسعه سازمان ملل (UNDP) تهیه می‌شود معمولاً هر سال یا دو سال یک بار منتشر می‌شود و طی آن آمار و ارقام مربوط به شاخص‌های توسعه سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، بهداشتی و آموزشی برای هر کشور ارائه می‌شود. **بنابر گزارش توسعه انسانی، ایران در سال ۱۳۸۴ در گروه کشورهای با توسعه انسانی متوسط طبقه بندی شده بود و با پیشرفت قابل ملاحظه ای در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ در گروه کشورهای با توسعه انسانی بالا قرار گرفت.** شاخص توسعه انسانی ارقامی از صفر تا ۱ را دربر می‌گیرد که هرچه این رقم برای یک کشور بیشتر باشد دلالت بر توسعه‌یافتگی بیشتر آن کشور در حوزه انسانی دارد. **مقدار شاخص توسعه انسانی برای جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۱ میلادی ۰,۷۴۲ محاسبه شده و در رده کشورهای با توسعه انسانی بالا قرار گرفته که بر اساس آن در بین ۱۸۷ کشور، ایران در رتبه ۷۶ جای گرفته است.**

براساس این سلسله گزارش‌ها، ایران در سال ۱۳۸۴ در رتبه ۹۴ جای گرفته بود که اکنون با صعود ۱۸ پله‌ای مواجه شده است. نمره ایران در سال ۱۳۶۹ از نظر شاخص توسعه انسانی ۰,۵۴ بوده که فاصله نمره ایران در شاخص توسعه انسانی با حداکثر نمره توسعه انسانی طی ۱۳۶۹-۱۳۹۱ کاهش ۴۳,۹ درصدی داشته است که بالاترین کاهش پس از کره جنوبی در جهان است. این رقم برای کره جنوبی ۶۳,۶ درصد اعلام شده است. نمره این کشور نیز در شاخص توسعه انسانی از ۰,۷۴۹ در سال ۱۳۶۹ به ۰,۹۰۹ در سال ۱۳۹۱ افزایش یافته است. چین نیز از نظر سرعت کاهش فاصله با حداکثر نمره توسعه انسانی در جایگاه سوم قرار داشته و کشورهای شیلی، عربستان، آرژانتین، مالزی، تونس، ترکیه و قطر در رتبه‌های چهارم تا دهم قرار دارند.

مقایسه شاخص توسعه انسانی و رتبه کشورهای منتخب در سال ۱۳۹۱

رتبه	کشور	شاخص توسعه انسانی
۱	نروژ	۰.۹۵۵
۲	استرالیا	۰.۹۳۸
۳	آمریکا	۰.۹۳۷
۴	هلند	۰.۹۲۱
۵	آلمان	۰.۹۲
۱۰	ژاپن	۰.۹۱۲
۱۱	کانادا	۰.۹۱۱
۲۵	ایتالیا	۰.۸۸۱
۲۶	انگلستان	۰.۸۷۵
۴۸	بحرین	۰.۷۹۶
۵۴	کویت	۰.۷۹
۵۵	روسیه	۰.۷۸۸
۶۴	مالزی	۰.۷۶۹
۶۴	لیبی	۰.۷۶۹
۷۲	لبنان	۰.۷۴۵
۷۶	جمهوری اسلامی ایران	۰.۷۴۲
۷۷	پرو	۰.۷۴۱
۷۸	اوکراین	۰.۷۴
۸۲	آذربایجان	۰.۷۳۴
۸۴	عمان	۰.۷۳۱
۸۵	برزیل	۰.۷۳
۹۰	ترکیه	۰.۷۲۲
۱۰۱	چین	۰.۶۹۹
۱۰۳	تایلند	۰.۶۹
۱۱۲	مصر	۰.۶۶۲
۱۸۶	نیجر	۰.۳۰۴
۱۸۶	کنگو	۰.۳۰۴
--	توسعه انسانی خیلی بالا	۰.۸۰۵ - ۰.۹۵۵
--	توسعه انسانی بالا	۰.۷۱۲ - ۰.۷۹۶
--	توسعه انسانی متوسط	۰.۵۳۶ - ۰.۷۱۰
--	توسعه انسانی پائین	۰.۳۰۴ - ۰.۵۳۴

مأخذ: UNDP

استاندارد زندگی که با توجه به درآمد سرانه واقعی بر اساس برابری قدرت خرید محاسبه می‌شود، به سال پایه (۲۰۰۵) در سال ۱۳۸۴ برابر با ۹۰۶۰ دلار و در سال ۱۳۹۱ به ۱۰۶۹۵ دلار رسیده است. از بُعد زندگی سالم و طولانی که با شاخص امید به زندگی محاسبه می‌شود از ۷۰,۲ سال در سال ۱۳۸۴ به ۷۳,۲ سال در سال ۱۳۹۱ رسیده است. این شاخص طی سه سال اخیر، حدود شش ماه افزایش یافته و علت این امر افزایش مراقبت‌های بهداشتی عمومی، فردی و بویژه کاهش مرگ و میر کودکان در بدو تولد و سنین زیر ۵ سال می‌باشد که این امر حاکی از اقدامات مثبت دولت است.

جدول زیر نشان دهنده پیشرفت ایران در هر یک از ابعاد شاخص توسعه انسانی می‌باشد که بر اساس آن بین سال‌های ۱۹۸۰ میلادی تا سال ۲۰۱۲ میلادی، امید به زندگی در ایران در بدو تولد ۲۲,۱ سال افزایش، میانگین سال‌های تحصیل و سال‌های مورد انتظار تحصیل ۵,۷ سال افزایش و درآمد سرانه ۴۸ درصد افزایش داشته‌اند. بنابراین توسعه انسانی در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۱ با بهبود مواجه شده است و ایران به شمار کشورهای با توسعه انسانی بالا پیوسته است.

شاخص توسعه انسانی جمهوری اسلامی ایران و اجزای آن طی سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۲ میلادی

سال	امید به زندگی	سال‌های مورد انتظار تحصیل	میانگین سال‌های تحصیل	درآمد سرانه (دلار) برابری قدرت خرید (۲۰۰۵ میلادی)	شاخص توسعه انسانی
۱۹۸۰	۵۱,۱	۸,۷	۲,۱	۷۲۲۶	۰,۴۴۳
۱۹۸۵	۵۰,۱	۸,۷	۲,۸	۷۲۱۰	۰,۴۶۰
۱۹۹۰	۶۱,۸	۹,۲	۳,۸	۶۱۸۹	۰,۵۴۰
۱۹۹۵	۶۸,۲	۱۱,۲	۵	۶۶۷۴	۰,۶۱۸
۲۰۰۰	۶۹,۸	۱۱,۹	۶	۷۵۰۷	۰,۶۵۴
۲۰۰۵	۷۰,۲	۱۱,۵	۷	۹۰۶۰	۰,۶۸۵
۲۰۱۰	۷۲,۷	۱۴,۴	۷,۸	۱۰۸۳۴	۰,۷۴۰
۲۰۱۱	۷۳	۱۴,۴	۷,۸	۱۰۹۳۶	۰,۷۴۲
۲۰۱۲	۷۳,۲	۱۴,۴	۷,۸	۱۰۶۹۵	۰,۷۴۲

مأخذ: UNDP

۲-۲) آیا جهش‌های بی‌سابقه در بنیان‌های علمی و توسعه دانش و فن‌آوری در کشور اتفاق نیفتاده است؟

اقتصاد امروز به مراتب بیش از گذشته متکی به دانش شده است و روز به روز سهم دانش در تولید ثروت و درآمد و خلق و ایجاد مزیت بیشتر می‌شود. اقتصادها دانش بر می‌شوند و مزیت‌ها بر مبنای دانش بنیان می‌شوند. در این شرایط، تقویت بنیان‌های علمی، فنی و صنعتی اهمیت مضاعف می‌یابند. خدمات دولت‌های نهم و دهم در این زمینه چشمگیر بوده است که مهمترین آنها عبارتند از:

✓ **ایجاد معاونت علمی و فناوری رییس‌جمهور** در جهت ارتقای همکاری دانشگاه و صنعت
بر مبنای تاکیدات رهبر معظم انقلاب

✓ **تصویب نقشه جامع علمی کشور** به عنوان مهمترین سند بالادستی توسعه علم و فناوری کشور
✓ **تصویب اسناد ملی فناوری‌های راهبردی** فناوری نانو، زیست‌فناوری، علوم شناختی، هوافضا، گیاهان دارویی و طب سنتی، سلول‌های بنیادی در شورای عالی انقلاب فرهنگی

✓ **تشکیل (۱۰) ستاد فناوریهای راهبردی** در موضوعات اولویت دار نقشه جامع علمی کشور
(۱- ستاد زیست‌فناوری، ۲- ستاد علوم شناختی، ۳- ستاد انرژی‌های نو ۴- ستاد گیاهان دارویی و طب سنتی ۵- ستاد میکروالکترونیک ۶- ستاد فناوری اطلاعات و ارتباطات ۷- ستاد آب، خشکسالی، فرسایش و محیط زیست ۸- ستاد هوافضا ۹- ستاد سلول‌های بنیادی ۱۰- ستاد نانو)

✓ **تصویب قانون حمایت از شرکتها و موسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوریها و اختراعات** به عنوان مهمترین قانون توسعه فناوری در تاریخ کشور

✓ **ایجاد صندوق ملی نوآوری و شکوفایی** به عنوان بانک توسعه‌ای فناوری کشور
✓ **آغاز فعالیت تشخیص صلاحیت شرکت‌ها و موسسات دانش‌بنیان** از سوی «کارگروه ارزیابی و تشخیص شرکت‌ها و موسسات دانش‌بنیان و نظارت بر اجرا»

✓ **اعطای تسهیلات قرض الحسنه به مبلغ ۱۵۰ میلیارد تومان** به شرکتهای دانش‌بنیان
جهت تجاری‌سازی دستاوردهای فناورانه

✓ **تصویب اساسنامه جایزه علمی و فناوری پیامبر اعظم(ص)** از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی با محوریت شناسایی و معرفی برترین‌های علم و فناوری جهان اسلام

✓ **تصویب آیین‌نامه ایجاد کانون‌های هماهنگی دانش، صنعت و بازار** به عنوان کانونهای همگرایی و هماهنگی دولت، دانشگاه و صنعت

✓ **آغاز فعالیت اولین «جشنواره رسانه و علم و فناوری»**

✓ **اجرای طرح اعطای پژوهانه** به ۱۷۶۰۵ نفر از دانشجویان دوره دکتری به مبلغ ۷۸ میلیارد

تومان

✓ **افزایش صادرات کالا و خدمات دانش بنیان کشور** از ۱۶۱ میلیون دلار در سال ۸۴ به ۹۰۰

میلیون دلار در سال ۹۱ علیرغم تحریم‌های دشمن

در ادامه به تعدادی از شاخص‌های عملکردی دولت در حوزه‌های مختلف مربوط به توسعه علم و

فناوری (با مقایسه ۸ سال (۹۱-۱۳۸۴) نسبت به سال (۱۳۸۴) اشاره می‌شود.

✚ **حوزه بهداشت، درمان و آموزش پزشکی**

- افزایش ۷ برابری ظرفیت پذیرش دکترای تخصصی در بخش بهداشت و درمان

- افزایش ۸ برابری تولیدات علمی در بخش پزشکی

- افزایش ۳ برابری تعداد مراکز تحقیقاتی پزشکی

- افزایش ۱۲ برابری تولید دارو با فناوری بالا

- ورود ۴ دانشگاه علوم پزشکی به فهرست دانشگاه‌های برتر جهان در سال ۲۰۱۲

- افزایش ۷,۳ برابری سهم ایران در تولید علم دنیا

✚ **حوزه علوم، تحقیقات و فناوری**

- تغییر رتبه جهانی ایران در نانو تکنولوژی از ۳۵ به ۸

- تغییر رتبه جهانی ایران در بیوتکنولوژی از ۳۳ به ۱۴

- تغییر رتبه جهانی ایران در حوزه میکروالکترونیک از رتبه ۲۷ به ۲۰

✚ **حوزه هوافضا**

- پیوستن ایران به کلوپ فضایی و قرارداد موفقیت آمیز ماهواره در مدار زمین

- رونمایی از ماهواره‌برهای سفیر ۱ و سفیر ۲ و رونمایی از ماهواره‌های امید، رصد، نوید، ناهید و ...

- پرتاب و بازیابی موفقیت آمیز کاوشگر پیشگام با یک موجود زنده (میمون) به ارتفاع بیش از ۱۲۰ کیلومتری

✚ **حوزه فناوری هسته‌ای**

- پیوستن ایران به کلوپ هسته‌ای جهان و تکمیل چرخه سوخت هسته‌ای

- تولید ۳ هزار عدد سانتریفیوژ نسل جدید

- تولید ۱۲ رادیو دارو برای مصارف پزشکی

🚩 زیست فناوری

- ایران در حوزه زیست فناوری رتبه اول در سطح منطقه و رتبه ۱۳ در سطح جهان را در سال ۱۳۹۱ کسب کرد. ایران در سال ۸۴ در زمینه تولید مقالات زیست فناوری در دنیا حائز رتبه ۳۶ بود.

- توسعه و فعالیت بیش از ۲۵۰ شرکت در حوزه زیست فناوری در سال ۹۱ (افزایش هفت برابری نسبت به سال ۸۴)، تولید بیش از ۲۰۰ محصول زیست فناوری در سال ۹۱ (افزایش هشت برابری نسبت به سال ۸۴)

🚩 حوزه فناوری نانو

- کسب رتبه اول در حوزه فناوری نانو در منطقه و رتبه هشتم در سطح جهان در سال ۹۱ (کشور در سال ۸۴ رتبه ۲ در منطقه و رتبه ۳۵ جهانی را داشت).

- توسعه ۱۳۸ محصول و فعالیت بیش از ۲۳۶ شرکت فعال در حوزه نانو (در سال ۸۴ هیچ محصول نانویی و شرکت نانویی در کشور فعال نبوده است).

🚩 توسعه فناوری سلول های بنیادی

- کسب رتبه اول مقالات علمی در حوزه سلولهای بنیادی در منطقه در سال ۱۳۹۱

- تعداد مراکز علمی / پژوهشی در حوزه سلولهای بنیادی در سال ۱۳۸۴، ۳ مرکز بوده که در سال ۱۳۹۲ به ۲۷ مرکز رسیده است (افزایش ۹ برابری).

- تعداد شرکت های دانش بنیان در حوزه سلولهای بنیادی در سال ۱۳۸۴، ۱ شرکت بوده که در سال ۱۳۹۲ به ۱۴ شرکت رسیده است (افزایش ۱۴ برابری). و در سال ۱۳۸۴، محصولی وجود نداشته ولی در سال ۱۳۹۲ به ۱۰ محصول رسیده است.

🚩 حوزه انرژیهای نو

- طراحی و ساخت مواد پره توربین بادی ساخت داخلی، طراحی و ساخت جرثقیل توربین‌های باد، طراح کلان تولید اتانول از مواد سلولزی در مقیاس نیمه صنعتی و ساخت پیل سوختی با توان (۱۰) کیلووات

🚩 حوزه گیاهان دارویی و طب سنتی

- ارتقا کشور به رتبه ۶ منطقه ای از نظر تعداد داروهای تولیدی با منشا گیاهی

- تعداد شرکتهای ثبت شده و فعال در تولید دارو و سایر فرآورده های گیاهی در سال ۱۳۸۵، ۶۷ شرکت بوده که در سال ۱۳۹۱ به بیش از ۲۰۰ شرکت رسیده است (افزایش ۳ برابری). و تعداد

داروهای گیاهی و فراورده های طبیعی دارای مجوز در سال ۸۴ فقط ۲۱۷ قلم بوده است که در سال ۹۱ به ۹۳۰ قلم رسیده است (افزایش ۳/۵ برابری).

✚ اجرای طرح‌های کلان ملی فناوری و نوآوری

اجرای ۲۷ طرح کلان ملی فناوری و نوآوری در حوزه های مختلف علوم با رویکرد محصول محور و رفع نیازهای اساسی کشور، با اعتباری بیش از ۲۱۰۰ میلیارد ریال. برخی از مهمترین دستاوردهای کنونی اجرای طرح‌های کلان ملی فناوری و نوآوری برای اولین بار در کشور عبارتند از:

- تولید بیش از ۳۰ نوع داروهای وارداتی و اولویت دار مورد نیاز کشور و تولید بیش از ۱۲ رادیو دارو
- احداث نخستین گلخانه کشت محصولات تراریخته در کشور که بزرگترین و مجهزترین گلخانه محصولات تراریخته در منطقه خاورمیانه است.
- طراحی، ساخت و راه اندازی اولین شبکه ملی ابررایانش ایران (دو ابررایانه ملی و گرید محاسباتی ملی): ابررایانه ملی امیرکبیر (با حداکثر قدرت محاسباتی ۸۹ ترافلاپس در دانشگاه صنعتی امیرکبیر) و ابررایانه ملی شیخ بهایی (با حداکثر قدرت محاسباتی ۷۳ ترافلاپس در دانشگاه صنعتی اصفهان)
- راه اندازی بیش از ۱۰ مرکز هوانوردی عمومی و نهادینه کردن آن در صنعت هوایی برای اولین بار کشور.
- تولید برخی از تجهیزات پزشکی وارداتی پرمصرف و مورد نیاز کشور.
- تولید فراورده های دارویی دام و طیور اولویت دار مورد نیاز در کشور (از جمله واکسن گامبورو و تخم مرغ SPF در داخل کشور)
- انجام اقدامات لازم برای ایجاد رصدخانه ملی و شتابگر ملی - نورگیری رصدخانه ملی در سال ۹۲ انجام خواهد شد. این طرحها مصوب سال ۱۳۷۸ شورای پژوهشهای علمی کشور بوده که تا قبل از دولت نهم، پیشرفت قابل توجهی نداشت.
- راه اندازی خط تولید واکسن آنفولانزای فصلی

✚ فعالیت‌ها در حوزه نخبگان

- ایجاد بنیاد ملی نخبگان
- تصویب سند راهبردی کشور در امور نخبگان
- تصویب راهکارهای بهبود وضعیت نخبگان و استعدادهای برتر در شورای عالی انقلاب فرهنگی
- تصویب آیین‌نامه جذب و نگهداری نیروی انسانی نخبه و استعداد برتر در دستگاه‌های اجرایی در هیات محترم دولت

- شناسایی، هدایت و حمایت از بیش از ۱۲۰۰۰ نفر از نخبگان و استعداد‌های برتر کشور
- کاهش روند خروج دارندگان مدال المپیادهای معتبر علمی (ملی و بین‌المللی) از کشور از ۳۶ درصد به ۲۳ درصد
- کاهش روند خروج نفرت برتر آزمون سراسری ورود به دانشگاه‌ها از ۳۳ درصد به ۱۷ درصد
- اجرای طرح شناسایی و هدایت استعداد‌های برتر دانش‌آموزی (شهاب) در ۷ استان با همکاری وزارت آموزش و پرورش در سال ۹۱ و اجرای آن در کل استانها در سال ۹۲
- تعداد اختراعات ثبت شده در داخل کشور در دولتهای هفتم و هشتم (۱۳۷۶-۱۳۸۳) فقط ۵۷۰۰ اختراع بوده است ولی تعداد اختراعات ثبت شده در داخل کشور در دولتهای نهم و دهم (۱۳۸۴-۱۳۹۱) بیش از ۴۶۰۰۰ اختراع بوده است (افزایش بیش از هشت برابری نسبت به مدت مشابه).
- برگزاری ۴۱ دوره جشنواره نوآوری و شکوفایی در سطح ملی، منطقه‌ای و استانی با حضور مخترعان و نوآوران (با رویکرد تجاری‌سازی اختراعات) و بررسی علمی اختراع بیش از ۱۰۰۰۰ و حمایت مادی از ۲۰۰۰ اختراع
- راه‌اندازی و فعالیت بنیادهای نخبگان استانی در ۳۰ استان کشور
- اعطای تسهیلات نظام وظیفه و تسهیلات ویژه محققان جوان دوره‌های پسادکتری و اعطای بورس در مقطع دکتری به نخبگان و استعداد‌های برتر
- اعطای جایزه ملی علامه طباطبایی به ۷۲ استاد برجسته علمی کشور و اعطای اولین دوره جایزه شهید آوینی به ۸ نفر از نخبگان هنری

✚ شاخص‌های توسعه علم و فناوری کشور در سطح جهانی

روند چاپ مقالات محققین ایرانی در نشریات معتبر علمی جهان در طول سال‌های اخیر صعودی بوده است. در سال ۱۹۹۰ در مجموع ۱۸۶ مقاله از دانشمندان ایران در نمایه‌نامه‌های بین‌المللی به ثبت رسیده بود. در سال ۲۰۰۰ میلادی یعنی بعد از ۱۰ سال این رقم به ۱۳۸۷ مقاله رسید و ایران رتبه ۴۸ را در بین کشورهای جهان کسب نمود. پس از آن نیز رتبه کشورمان در این زمینه سالانه بهبود یافته است. در سال ۲۰۱۰ تعداد ۲۱۰۲۰ رکورد علمی در مؤسسه اطلاعات علمی (ISI) به ثبت رسید. این آمار در سال ۲۰۱۱ به ۲۱۰۴۴ مدرک افزایش پیدا کرده و به این ترتیب کشورمان در رتبه ۲۰ جهان و دوم منطقه (پس از ترکیه) قرار گرفته است. **نکته حایز اهمیت فراگیری این پیشرفت‌ها در حوزه‌های مختلف و ورود ایران به حوزه‌های فن آوری‌های برتر از جمله دانش نانو، بیو، هسته‌ای، هوا فضا و ... است. در اغلب این موارد، ایران مراحل تولید آزمایشگاهی و صنعتی را پشت سر گذارده و وارد مرحله تجاری‌سازی شده است. حمایت از تولیدات دانش بنیان و تلاش برای تجاری‌سازی آنها، اقدام موثر**

دیگر دولت بوده است به عنوان یک تلاش ممتاز می‌توان به تصویب قانون و اساسنامه و راه‌اندازی "صندوق حمایت از نوآوری و شکوفایی" اشاره نمود.

روند تحولات شاخص‌های علمی و فناوری

ردیف	عناوین شاخص‌های کمی	۱۳۸۴-۸۵	۱۳۸۸-۸۹	۱۳۹۰-۹۱	۱۳۸۴-۹۱ (نسبت به ۸۴)
۱	تعداد انجمن‌های علمی کشور	۱۵۹	۲۱۵	۳۰۱	۱,۸ برابر
۲	تعداد قطب‌های علمی کشور	۸۴	۱۱۳	۱۵۳	۱,۸ برابر
۳	مؤسسات پژوهشی دارای مجوز (اصولی قطعی و آزمایشی)	۳۶۶	۵۱۰	۶۴۷	۱,۷ برابر
۴	تعداد مقالات نمایه شده ایرانی در مجلات معتبر بین‌المللی (ISI)	۵۵۸۲	۱۷۰۷۶	۲۶۹۵۶	۴,۸ برابر
۵	تعداد مقالات نمایه شده ایرانی در مجلات معتبر بین‌المللی (scoopus)	۷۸۱۴	۲۲۹۷۷	۳۷۰۳۷	۴,۷ برابر
۶	تعداد نشریات علمی - پژوهشی	۱۹۲	۳۹۶	۷۶۵	۳,۹ برابر
۷	تعداد پارک‌های علم و فناوری	۱۴	۲۶	۳۳	۲,۳ برابر
۸	تعداد مراکز رشد	۴۲	۸۷	۱۲۸	۳ برابر
۹	تعداد واحدهای فناور مستقر در مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری	۶۷۶	۱۹۸۲	۳۰۰۰	۴,۴ برابر
۱۰	تعداد فناوران شاغل مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری	۳۲۹۲	۱۱۹۵۲	۲۱۰۰۰	۶,۳ برابر
۱۱	درصد سهم ایران در تولید علم دنیا	۰,۳٪	۰,۸٪	۲/۱۹۹	۷,۳ برابر

مأخذ: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری / معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری

اهم اقدامات پژوهشی و فناوری

الف) تعریف و تصویب ۴۵ پروژه ملی بر مبنای نقشه جامع علمی کشور و ۵۲ دانشگاه و مرکز پژوهشی برای مدت ۳ تا ۵ سال و با اعتباری بالغ بر ۲۵۰۰ میلیارد تومان
ب) انعقاد قرارداد پروژه‌های تقاضامحور با حوزه‌های صنایع دفاع، محیط‌زیست، نفت و... با اعتباری بالغ بر ۴۰۰ میلیارد تومان و با همکاری ۵۷ دانشگاه و مرکز پژوهشی
ج) تأسیس ۷ پژوهشگاه دانشگاهی در دانشگاه‌های تهران، امیرکبیر، شریف، صنعتی اصفهان، خواجه‌نصیر و شهید باهنر کرمان

افزایش نرخ باسوادی در کشور (درصد)

سال	کل	زنان	روستائیان
۱۳۸۴	۸۳	۷۹	۷۴
۱۳۹۰	۸۷	۸۴	۸۷

مأخذ: وزارت آموزش و پرورش

افزایش تعداد کل دانشجویان کشور

سال	تعداد دانشجو
۱۳۸۴	۲,۳۸۹,۰۰۰
۱۳۸۶	۳,۳۹۱,۰۰۰
۱۳۹۱	۴,۳۰۰,۰۰۰

مأخذ: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

افزایش تعداد اعضای هیأت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

سال	تعداد اعضای هیأت علمی	سهم اعضای هیأت علمی دانشیار و استاد از کل اعضای هیأت علمی
۱۳۸۴	۱۵,۲۸۸	٪۱۷
۱۳۹۲	۲۱,۶۹۷	٪۲۱,۵

۲-۳) آیا برنامه‌های دولت برای ایجاد اشتغال کارآمد بوده است؟

یکی از مهمترین برنامه‌های دولت‌های نهم و دهم موضوع اشتغال به خصوص برای جوانان و افراد تحصیلکرده جامعه بود. البته باید توجه داشت که شرایط و ترکیب جمعیت طی دهه ۱۳۸۰ نسبت به گذشته تغییر یافته بود.

اول اینکه جمعیت فعال کشور طی سال‌های دولت نهم و دهم، حدود یک میلیون نفر افزایش یافت که این جمعیت فعال عموماً تحصیلکرده دانشگاهی بودند.

دوم: جمعیت فعال زنان نیز افزایش یافت و تغییر نگرشی در جامعه نسبت به کار زنان در بیرون از منزل به وجود آمده بود.

به همین منظور از ابتدای دولت نهم، چندین طرح خاص در دستور کار قرار گرفت.

البته می‌دانیم که تحقق نرخ‌های رشد بالا می‌تواند در بلندمدت موجب ایجاد فرصت‌های شغلی شود که اقدامات انجام شده در حوزه عمرانی کشور (که در بخش دیگری از گزارش بدان اشاره خواهد شد)، سرمایه‌گذاری و جذب منابع مالی نشان می‌دهد به دلیل ظرفیت‌سازی مناسب در حوزه‌های راه، مسکن، سدسازی، صنایع فولاد، پتروشیمی، گردشگری و دیگر حوزه‌ها، فرصت‌های شغلی بسیار خوبی برای جمعیت فعال کشور به وجود آمد. اما در کنار آن طرح‌های کوتاه مدت و میان مدت ویژه‌ای نیز اتخاذ شد که عناوین برخی از آنها عبارتند از:

- ۱- عملیاتی شدن طرح بنگاه‌های کوچک زودبازده و کارآفرین.
- ۲- اعطای یارانه دولتی به طرح‌های زودبازده.
- ۳- تقویت نهادهای حمایتی اشتغال شامل صندوق تعاون، صندوق حمایت از فرصت‌های شغلی، صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، صندوق توسعه روستایی.
- ۴- تاسیس صندوق مهر امام رضا (ع) و بانک قرض‌الحسنه مهر ایران با هدف تامین مالی ارزان قیمت برای ایجاد اشتغال و ازدواج جوان‌ها.
- ۵- تأمین منابع مالی از طریق اعتبارات اشتغالزایی وجوه اداره شده، پرداخت سود و کارمزد تسهیلات بانکی برای طرح‌های اشتغالزا و کارآفرین، تصویب نقشه توسعه کارآفرینی و تصویب نقشه اشتغال و جهت‌دهی منابع استانی برای توسعه سرمایه‌گذاری و ظرفیت‌های اشتغالزایی.
- ۶- اعطای تسهیلات از محل حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی (برای نمونه با اعطای تسهیلات ریالی و ارزی صندوق توسعه ملی طی فقط دو سال اخیر بیش از ۲۰۰ هزار فرصت شغلی جدید ایجاد شده که عموماً نیز صنایع بزرگ و با فناوری بالا می‌باشند که نیاز به بکارگیری جوانان تحصیلکرده دانشگاهی دارند).
- ۷- تامین مالی و حمایت از طرح‌های خود اشتغالی تحت پوشش کمیته امداد امام (ره) و بهزیستی.

۸- توسعه اشتغال بانوان و مشاغل خانگی.

۹- برنامه‌ریزی و حمایت از اشتغال اقشار خاص از جمله معلولین و گروه‌های آسیب‌پذیر.

۱۰- طرح توسعه کشاورزی با مدیریت ملی (به ریاست رئیس جمهور) و مدیریت استانی (به ریاست استانداران) با نگاه یکپارچه رفع مشکلات مرتبط با تأمین آب، زمین و منابع مالی ارزان. این اقدامات انجام شده در کنار تسریع فعالیت‌های عمرانی و توسعه‌ای کشور موجب شد علی‌رغم افزایش جمعیت (به ویژه جمعیت جوان کشور که اکثراً تحصیلکرده نیز بودند)، نرخ بیکاری طی دوره ۸ ساله اخیر، نه تنها افزایش نیافته تا بلکه تا حدی نیز کاهش یابد.

روند تغییرات نرخ بیکاری طی سال‌های اخیر در کشور - مرکز آمار ایران

دوره مورد بررسی	۱۳۶۸-۷۵	۱۳۷۶-۸۳	۱۳۸۴-۹۱
میانگین نرخ بیکاری (درصد)	۱۱,۴	۱۲,۸	۱۱,۷

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۴) آیا عدالت‌طلبی محور سیاست‌های دولت بوده است؟

عدالت‌طلبی یکی از بزرگترین اهداف و شعارهای دولت نهم و دهم بوده است و لذا این نگاه در تمامی تصمیمات، سیاست‌ها و راهبردهای دولت حاکم گردید. به عبارت دیگر آرمان عدالت‌طلبی در تمامی تصمیمات اقتصادی، مدیریتی، سیاسی و اجتماعی دولت نگاه غالب بوده است. در عرصه سیاست‌های اقتصادی طرح‌های بزرگی مانند سهام عدالت، سهام ترجیحی، توزیع منابع قرض‌الحسنه بانک‌ها، طرح هدفمندی یارانه‌ها و طرح مسکن مهر همگی در جهت تحقق این هدف بزرگ در کشور اجرایی شد. اجرای این طرح‌ها برآمده از نگاه دولت مبنی بر جایگاه انسان و مردم در کانون توسعه و تحقق آرمان انسانی مبنی بر تأمین نیازهای انسان در مسیر رشد بوده است.

الف) توزیع سهام عدالت: طرح واگذاری سهام عدالت از جمله اقدامات مهم دولت نهم و دهم

در راستای توزیع برابر ثروت بوده است که در راستای اجرای ابلاغیه مقام معظم رهبری در خصوص سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، با اهدافی از جمله توزیع متعادل ثروت و درآمد در کشور، کاهش اندازه بخش دولتی، انتقال تصدی‌ها به عموم مردم و گسترش فرهنگ سهامداری، مورد توجه قرار گرفت و با اجرای آن سهام عدالت بین دهک‌های پایین درآمدی جامعه توزیع گردید.

در اجرای طرح مذکور و طی ۱۸ مرحله، ۶ دهک پایین درآمدی شامل مددجویان کمیته امداد، بهزیستی، روستائیان و عشایر، رزمندگان فاقد شغل، ایثارگران، جانبازان، آزادگان، زنان کارگر سرپرست خانوار، خدام مساجد و حسینیه‌ها، بیماران خاص، قالیبافان، مددجویان تحت پوشش مراکز مراقبت از زندانیان آزاد شده، زنان سرپرست خانوار بی بضاعت، مددجویان و کارکنان موسسات خیریه، کارکنان و بازنشستگان کشوری و لشگری و سایر افراد کم درآمد جامعه، مشمول دریافت سهام عدالت شده‌اند. بر این اساس برای ۴۵ میلیون نفر از مشمولین، دعوتنامه ارسال شده که حدود ۴۲ میلیون نفر از آنان با مراجعه به شرکت‌های تعاونی ثبت نام و حدود ۴۰/۵ میلیون نفر سهامدار نهایی شناخته شده‌اند. علاوه بر این در آخرین مرحله نیز (مرحله نوزدهم که از شهریورماه ۱۳۹۱ آغاز شده است) برای حدود ۲ میلیون و ۳۰۰ هزار خانوار کارگر فصلی و ساختمانی دعوتنامه ارسال گردید که از این تعداد، حدود ۱۳۳۵ هزار خانوار فرم را تکمیل و جهت طی سایر مراحل شناسایی به مراجع ذیربط تحویل نموده‌اند.

ترکیب سبد سهام عدالت نمایانگر آن است که تاکنون بر حسب قراردادهای منعقد شده بیش از ۴۴۵

هزار میلیارد ریال از سهام ۶۳ شرکت سودآور مشمول واگذاری مانند شرکت ملی صنایع مس، فولاد خوزستان، فولاد مبارکه، چادرملو، گل‌گهر، مخابرات ایران، پالایش نفت بندرعباس، پالایش نفت اصفهان، پتروشیمی مارون، شرکت هلدینگ خلیج فارس، بانک ملت، بانک تجارت، بانک صادرات، پست بانک، بیمه دانا در ۸ صنعت مهم و راهبردی کشور که در بورس اوراق بهادار جزء فعالترین سهام‌های بازار سرمایه می‌باشند، به سبد سهام عدالت اختصاص یافته‌اند که ارزش آنها هم اکنون به مراتب بالاتر از ارزش سهام طبق قراردادهای واگذاری است.

در خصوص منافع حاصل از واگذاری سهام عدالت، طی سال‌های ۸۷-۱۳۸۵ حدود ۱۳۸۴۰ میلیارد ریال

از سود شرکتهای مربوط به سهام عدالت به مشمولین این طرح پرداخت شده است. علاوه بر این تلاش می‌شود که امکان داد و ستد اوراق سهام عدالت در بورس سهام فراهم شود. در این راستا ایجاد شرایط پذیرش شرکتهای سرمایه‌گذاری استانی سهام عدالت در بازار سرمایه در دست اقدام است و ۲۲ شرکت استانی اقدامات لازم را انجام داده‌اند. همچنین طبق آخرین مصوبه شورای عالی اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، دستورالعمل نحوه ورود شرکتهای سرمایه‌گذاری استانی به بازار سرمایه با رویکرد حفظ حقوق سهامداران، حفظ ثبات بازار سرمایه، آموزش و ترویج فرهنگ سهامداری و تداوم و رشد پایدار ارزش سبد سهام عدالت در حال تدوین است و با تهیه و تصویب آن شاهد داد و ستد سهام عدالت در بورس سهام خواهیم بود که بدون شک بر توزیع برابرتر ثروت به ویژه بین اقشار کم درآمد جامعه تاثیر گذار خواهد بود.

ب) واگذاری سهام ترجیحی به کارکنان بنگاه‌های مشمول واگذاری: یکی دیگر از

اقدامات دولت در زمینه توزیع برابرتر ثروت، واگذاری سهام ترجیحی به کارکنان شرکت‌های مشمول واگذاری بوده است که در این ارتباط ۵ درصد از سهام بنگاه‌های مشمول واگذاری برای واگذاری به مدیران و کارکنان همان بنگاه در نظر گرفته شد و عملکرد طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۴ نشان می‌دهد بالغ بر ۷۴۸۲ میلیون سهم به ارزش ۱۲۴۰۸ میلیارد ریال به ۲۶۶۱۱۹ نفر از کارکنان شرکت‌های مشمول واگذاری، واگذار شده است.

ج) اجرای طرح هدفمندی یارانه‌ها: در اقتصاد ایران که پرداخت یارانه به عنوان یکی از

مهمترین سیاست‌های حمایتی مورد توجه بوده است، **برخورداری نامتناسب گروه‌های مختلف درآمدی از یارانه‌های پرداختی** و همچنین دلایل عمده دیگری نظیر افزایش بی‌رویه مصرف، منفی شدن تدریجی تراز سوخت و فرآورده، فشار بر منابع عمومی بودجه دولت به دلیل رشد جمعیت و افزایش تقاضا برای کالاهای یارانه‌ای، کاهش نسبی تورم حال در مقابل افزایش تورم آینده به دلیل برهم خوردن توازن بودجه‌ای دولت، شکل‌گیری تولیدات بر اساس مزیت‌های غیر واقعی، فراهم شدن زمینه فسادهای اقتصادی به ویژه قاچاق کالاهای یارانه‌ای، افزایش هدر رفت منابع و تشدید تخریب محیط زیست و ... مؤید ناکارا بودن نظام تخصیص و توزیع یارانه بود که به شدت موجبات مخدوش شدن هدف اصلی آن یعنی "بهبود توزیع درآمد" را موجب شده است. لذا اجرای طرح هدفمندی یارانه‌ها نیز به منظور برطرف نمودن ملاحظات مذکور صورت پذیرفت که دستاوردهای مهمی را نیز در راستای بهبود توزیع درآمد فراهم نمود.

د) توزیع منابع قرض‌الحسنه بانگ‌ها: تأمین مالی نیازهای ضروری مردم از طریق توزیع منابع

قرض‌الحسنه بانگ‌ها و همچنین اعطای تسهیلات بانکی ارزان قیمت، از جمله مهمترین رویکردهای دولت نهم و دهم بوده است. به گونه‌ای که با مجموعه پیگیری‌های بعمل آمده جهت اعطای منابع قرض‌الحسنه به نیازمندان، **نسبت تسهیلات به سپرده‌های قرض‌الحسنه (با کسر سپرده قانونی) از ۵۹/۹ درصد در پایان سال ۱۳۸۳ به ۹۵/۸ درصد در اردیبهشت سال ۱۳۹۲ رسیده است.** سایر نتایج حاصل از اقدامات صورت پذیرفته عبارتند از:

● به منظور دسترسی آحاد مردم به تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج در کل کشور، از سال ۱۳۸۸ سامانه الکترونیکی قرض‌الحسنه ازدواج با همکاری شبکه بانکی ایجاد شده است که تسهیلات اعطایی قرض‌الحسنه ازدواج از زمان راه‌اندازی سامانه تا تاریخ ۱۳۹۲/۴/۹، تعداد ۴۴۸۱۸۴۰ فقره (به شرح جدول زیر) می‌باشد. حسب قانون پولی و بانکی قبل از سال ۱۳۸۸ نیز قرض‌الحسنه ازدواج از محل منابع قرض‌الحسنه سیستم بانکی پرداخت گردید. به علاوه سقف فردی تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج

از مبلغ ۲۰ میلیون ریال در سال ۱۳۸۸ به ۵۰ میلیون ریال (برای افراد دارای شرایط خاص) در سال ۱۳۹۱ افزایش یافته است.

آمار عملکرد سامانه قرض‌الحسنه ازدواج

سال	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲ (تا ۱۳۹۲/۴/۹)	جمع
مبلغ (میلیارد ریال)	۱۸,۵۹۰	۲۳,۷۳۷	۳۳,۰۷۸	۲۹,۴۴۰	۶,۳۱۴	۱۱۱,۱۵۹
تعداد (فقره)	۹۳۰,۰۰۰	۱,۱۶۴,۹۴۲	۱,۲۵۲,۶۴۰	۹۳۳,۱۸۹	۲۰۱,۰۶۹	۴,۴۸۱,۸۴۰

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

● با عنایت به حق مردم جهت بهره‌مندی از مسکن مناسب، با راه‌اندازی طرح مسکن مهر از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۲/۳/۳۱ بالغ بر ۳۴۴۲۰۲ میلیارد ریال از محل منابع سیستم بانکی و بانک مرکزی به خانوار مشمول پرداخت شده که با توجه سازوکار طرح، این وجوه در بخش ساخت و عرضه مسکن اقشار آسیب پذیر و متوسط درآمدی جامعه بکار گرفته شده است.

● جهت بهره‌مندی روستائیان از تسهیلات بانکی، از سال ۱۳۸۴ تاکنون تسهیلاتی جهت بهسازی و نوسازی مسکن روستایی پرداخت شده که مجموعاً ۱۵۲۱۲۱۰ واحد مسکونی از این محل بازسازی شده است. این امر در عین حال، سبب افزایش استحکام ساختمانهای روستایی و کاهش موثر تلفات انسانی در مواجهه با حوادث غیرمترقبه نظیر زلزله شده است.

● به منظور بهره‌مندی طرح‌های کوچک و متوسط در استانها از سال ۱۳۸۴ طرح بنگاههای اقتصادی زودبازده و کارآفرین راه‌اندازی گردید که تا پایان سال ۱۳۹۱ بالغ بر ۳۰۳۹۹۷ میلیارد ریال برای طرح‌های مذکور قرارداد منعقد شده است.

● براساس قانون ساماندهی مشاغل خانگی و در جهت اشتغالزایی در سنوات اخیر بخشی از منابع قرض‌الحسنه سیستم بانکی به این امر تخصیص یافته است (علاوه بر مصوبات سفرهای استانی) که در سالهای ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ مجموعاً بالغ بر ۶۴۰۰۰ میلیارد ریال از این محل به سیستم بانکی ابلاغ گردید.

● به منظور جایگزینی خودروهای فرسوده نیز، سالانه بخشی از منابع سیستم بانکی (از طریق ثبت نام متقاضیان در سامانه خودروهای فرسوده) اختصاص یافته که مجموعاً طی سال‌های ۱۳۸۶ تا پایان سال ۱۳۹۱ مبلغی بالغ بر ۲۸۶۸۹ میلیارد ریال تسهیلات برای این منظور پرداخت شده است.

● در سنوات اخیر مجموعاً مبلغ ۶۷۵۷ میلیارد ریال از منابع سیستم بانکی جهت آسیب دیدگان حوادث غیرمترقبه (از جمله زلزله آذربایجان شرقی، سیل مازندران، گلستان، گیلان و خراسان رضوی، زلزله خراسان جنوبی، زلزله بوشهر، زلزله لرستان و هرمزگان، طوفان گنو و...) تخصیص یافته است. ضمن اینکه به سیستم بانکی توصیه گردیده جهت مساعدت به آسیب دیدگان زلزله آذربایجان شرقی نسبت به امهال تسهیلات اعطایی اقدام نمایند. همچنین بخشی از منابع قرض الحسنه جهت اعطای تسهیلات به افراد تحت پوشش نهادهای حمایتی (از جمله کمیته امداد امام خمینی (ره)، بهزیستی، بنیاد شهید و امور ایثارگران، زندانیان معسر و...) تخصیص یافته است.

هـ) توجه ویژه به مناطق محروم و روستایی: یکی از اهداف توسعه‌ای دولت نهم و دهم، ایجاد تعادل‌های منطقه‌ای، توجه به مناطق محروم و کاهش شکاف درآمد بین مناطق به جهت برخورداری مردم از سرانه‌های اقتصادی، اجتماعی و زیربنایی است. از مهم‌ترین کارکردهای دولت در سال‌های اخیر می‌توان موارد ذیل را ذکر کرد:

● ماده ۱۸۰ قانون برنامه پنجم توسعه: اختصاص ۲٪ از بودجه عمومی سالانه دولت برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه‌یافته و تحقق پیشرفت و عدالت

● اختصاص دوسوم ۲٪ حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی برای مناطق محروم

● اختصاص حداقل ۸٪ از اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانها برای بهسازی روستاها در

چندین سال متوالی

● اختصاص اعتبارات موضوع ماده ۱۹۴ ق.ب.پ به جهت بهبود وضعیت روستاها و ارتقاء

شاخصهای توسعه روستایی

● اختصاص ردیف‌های مناسب بودجه‌ای سالانه در جهت بهبود آب شرب، راه روستایی مناطق

محروم و دورافتاده

● بخشودگی پنجاه درصد (۵۰٪) مالیات حقوق کارکنان شاغل در مناطق کمتر توسعه‌یافته

● واریز نیم درصد (۰/۵٪) از عوارض وصولی بند (الف) ماده ۳۸ قانون مالیات بر ارزش افزوده به

منظور تأسیس و توسعه واحدهای آموزشی مورد نیاز در مناطق کمتر توسعه‌یافته (تبصره ۳ ماده ۳۸

قانون مالیات بر ارزش افزوده - مصوب ۱۳۸۷).

برخی از مهمترین دستاوردهای حاصله در راستای توسعه روستایی عبارتند از:

- اتمام برق‌رسانی به روستاهای بالای ۲۰ خانوار و توسعه گاز رسانی روستایی
- تکمیل شبکه بهداشت روستایی (خانه بهداشت)
- ارتقاء شاخص راه روستایی آسفalte از ۵۷,۳٪ در سال ۸۵ به ۶۳,۴٪ در سال ۹۰
- افزایش تعداد روستاهای بهره‌مند از طرح بهسازی و آسفالت معابر از ۴۸۸۹ روستا در سال ۱۳۸۵ به ۱۲۷۵۴ روستا در سال ۱۳۹۱
- ارتقاء شاخص سرانه حجم مخازن آب روستایی از ۰,۱۳ مترمکعب در سال ۱۳۸۵ به ۰,۱۵ مترمکعب در سال ۱۳۹۰
- افزایش تعداد سالن‌های ورزشی روستایی از ۱۶۰ سالن در سال ۸۵ به ۳۶۰ سالن در سال ۹۱
- افزایش روستاهای برخوردار از گاز از ۳۰۴۵ روستا در سال ۸۵ به ۱۳۳۶۸ روستا در سال ۹۱
- افزایش روستاهای دارای دفاتر ICT از ۹۶۳ روستا در سال ۸۵ به ۹۹۰۳ روستا در سال ۹۱
- افزایش نرخ باسوادی روستایی از ۷۴٪ در سال ۱۳۸۴ به ۸۷٪ در سال ۱۳۹۱
- افزایش تعداد واحدهای مسکونی روستایی بهره‌مند از تسهیلات مسکن روستایی از ۱۹۷۰۰۰ واحد در سال ۱۳۸۵ به ۱۵۳۸۱۷۶ واحد در سال ۱۳۹۱.

۲-۵) آیا شاخص‌های توزیع درآمد نشان‌دهنده موفقیت رویکرد عدالت‌طلبی دولت بوده است؟

در بیان وضعیت توزیع درآمد باید به چند شاخص که بیان‌کننده فاصله سطح مخارج خانوارهای با درآمد بالا و خانوارهای با درآمد پایین می‌باشد، اشاره نمود. همچنین شاخص توزیع مخارج بین خانوارهای دهک‌های مختلف که با عنوان ضریب جینی شناخته می‌شوند مورد توجه قرار گیرد. جدول ذیل وضعیت شاخص‌های فوق را برای دوره پس از انقلاب بر اساس آمارهای بانک مرکزی و مرکز آمار نشان می‌دهد (اطلاعات بانک مرکزی ج.ا.ایران فقط برای مناطق شهری از سال ۱۳۵۷ به بعد و اطلاعات مرکز آمار ایران برای مناطق شهری و روستایی از سال ۱۳۸۰ به بعد، موجود می‌باشد).

وضعیت شاخص توزیع درآمد در مناطق شهری - بانک مرکزی ایران

نام شاخص	۱۳۵۷	۱۳۶۸	رقم متوسط از ابتدای انقلاب تا سال ۱۳۸۴	۱۳۸۴	۱۳۹۰
ضریب جینی شهری	۰,۴۳۶	۰,۴۰۹۲	۰,۴۰۸۵	۰,۴۰۲۳	۰,۳۷۴

وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد در مناطق شهری - مرکز آمار ایران

نام شاخص	۱۳۸۰	رقم متوسط ۱۳۸۰-۸۴	۱۳۸۴	۱۳۹۱
ضریب جینی شهری	۰,۴۱۹۹	۰,۴۱۱۱	۰,۴۰۵۸	۰,۳۵۷۵
نسبت مخارج دهک دهم به دهک اول شهری	۱۵,۴۹	۱۴,۶	۱۳,۹۴	*۹,۹۸
نسبت مخارج دو دهک آخر به دو دهک اول شهری	۸,۹۳	۸,۴۸	۸,۲۱	۶,۲۵

* برای اولین بار در تاریخ کشور این نسبت به کمتر از ۱۰ کاهش یافته است.

وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد در مناطق روستائی - مرکز آمار ایران

نام شاخص	۱۳۸۰	رقم متوسط ۱۳۸۰-۸۴	۱۳۸۴	۱۳۹۱
ضریب جینی روستائی	۰,۳۸۶۴	۰,۳۸۳۱	۰,۳۸۸۹	۰,۳۳۷۳
نسبت مخارج دهک‌دهم به دهک اول روستائی	۱۲,۶۸	۱۲,۵۱	۱۲,۷۴	۸,۸۱*
نسبت مخارج دو دهک آخر به دو دهک اول روستائی	۷,۵۴	۷,۴	۷,۶	۵,۶۴

* برای اولین بار در تاریخ کشور این نسبت به کمتر از ۱۰ برابر کاهش یافته است.

همچنان که ملاحظه می‌شود وضعیت توزیع درآمد در دولت نهم و دهم و بویژه در سالهای آخر که همراه با اجرای قانون هدفمند سازی یارانه‌ها، اجرای طرح مسکن مهر، توزیع سهام عدالت و توجه به مناطق محروم در سفرهای استانی و ارتقاء درآمد بازنشستگان و کمک به زنان سرپرست خانوار و توسعه روستائی بوده است، بهبود قابل توجهی یافته است.

شایان ذکر است بر اساس اطلاعات منتشره صندوق بین‌المللی پول نیز، درآمد سرانه هر ایرانی بر اساس شاخص برابری قدرت خرید (PPP) طی سال‌های اخیر افزایش یافته و رشد سالانه ۴,۱۱ درصدی را نشان می‌دهد (شایان ذکر است با وجود تفاوت میان این ارقام با اعداد مندرج در جدول توسعه انسانی - به دلیل متفاوت بودن روش‌شناسی این دو مرجع محاسبه‌کننده - لیکن نکته قابل توجه، روند رو به رشد درآمد سرانه بر اساس آمار رسمی این دو نهاد بین‌المللی است).

درآمد سرانه در کشور بر اساس شاخص برابری قدرت خرید (PPP)

سال	۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	۲۰۰۷	۲۰۰۶	۲۰۰۵
درآمد سرانه (دلار)	۱۲۶۲۳	۱۲۲۵۸	۱۱۸۸۲	۱۱۵۴۹	۱۱۲۰۰	۱۱۰۵۳	۹۸۳۵	۹۱۴۴

Source: IMF

۲-۶) آیا فاصله دولت با مردم بیشتر شده است؟ (با تأکید بر آثار و نتایج سفرهای استانی و ارتباط گسترده با توده‌های مردم)

یکی از مهمترین اقدامات دولت نهم و دهم، توجه به تمرکززدایی از طریق واگذاری امور و همچنین ارتباط نزدیکتر با مردم از طریق انجام سفرهای استانی هیات دولت بود که از روزهای آغازین پس از استقرار دولت نهم برنامه‌ریزی و شروع شد.

الف) واگذاری امور به سطوح استانی:

در راستای تمرکززدایی و ایجاد توازن منطقه‌ای اقدامات مهمی صورت پذیرفته است که از آن جمله می‌توان به تهیه اسناد ملی توسعه‌ای در راستای سیاست‌های کلی آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای در برنامه چهارم توسعه اشاره کرد.

در دولت نهم اسناد ملی توسعه استانی برای تمام استانها به عنوان سیاست‌های کلی آمایش سرزمین به تصویب هیئت وزیران رسید. از دیگر اقدامات دولت در راستای تمرکززدایی می‌توان به انتقال دفاتر غیرضروری شرکت‌های دولتی از مرکز به محل فعالیت آنها، تفویض اختیار در برخی امور به مسوولین استانی و استانداران، انجام اصلاحاتی در تقسیمات کشوری از قبیل ایجاد استان جدید البرز، تبدیل برخی بخش‌ها به شهرستان، ایجاد فرمانداری‌های ویژه، واگذاری مدیریت بخشی از منابع بانکی به استانها و استانی کردن برخی پروژه‌های عمرانی ملی اشاره نمود. در این راستا در قانون بودجه سال ۱۳۹۲ کل کشور نیز اقدامات در خور توجهی مدنظر قرار گرفته است که عمده ترین آنها عبارتند از:

- اختصاص درصدی از منابع نفتی به استانهای نفت خیز و محروم
- اختصاص منابع ویژه از عوارض سالیانه مشترکین گاز جهت گازرسانی به شهرها و روستاها
- بکارگیری ظرفیتهای استانی در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی
- افزایش سهم اعتبارات عمرانی استانی از تملک داراییهای سرمایه‌ای در جهت توسعه و عمران
- تبدیل درصدی از طرح کمک‌های فنی و اعتباری از ملی به استانی
- تخصیص اعتبار جهت زیرساخت شهرکهای صنعتی، ایجاد فرمانداری‌های ویژه، طرح هادی روستایی، طرح‌های ویژه استانی و تفویض اختیار به استانها جهت تبادل موافقت‌نامه‌ها.

ب) برقراری سفرهای استانی:

سفرهای استانی با هدف عزیمت مسئولین به اقصا نقاط کشور و ظرفیت‌ها، تنگناها و مشکلات از نزدیک توسط اعضای دولت و مدیران ارشد کشور و حل و فصل بسیاری از مشکلات آنها در محل؛ فعال کردن ظرفیت‌ها و انسجام ملی برقرار گردید که رضایت چشمگیر ساکنین شهرها و روستاهای محروم و مناطق دوردست شده

است. سفرهای استانی در چهار دور طی سالهای ۹۲-۱۳۸۴ انجام پذیرفت. در مجموع طی چهار دوره سفرهای استانی هیات دولت تعداد ۱۰۷ سفر استانی با بیست هزار مصوبه انجام پذیرفته است که با در نظر گرفتن متوسط تحقق اجرای مصوبات مذکور در ۳۱ استان (مصوبات در برخی استانها بیش از ۹۰ درصد محقق شده است و در برخی کمتر از ۷۰ درصد اجرایی گردیده است) نزدیک به ۸۰ درصد مصوبات محقق شده است و مابقی با اولویت اجرای طرحهای نیمه تمام در حال انجام و یا پیگیری انجام می‌باشد. شایان ذکر است طی سفرهای استانی رئیس جمهور تعداد ۳۲ میلیون نامه از مردم دریافت شده که به حدود ۷۰ درصد آنها پاسخ مثبت داده شده است. ضمن اینکه این سفرها فرصتی ایجاد کرد تا رئیس جمهور به عنوان بالاترین مقام اجرایی کشور همراه با اعضای مرتبط دولت در میان جمعیت‌ها و انجمن‌های مختلف و نخبگان فرهنگی، علمی، اقتصادی و خانواده‌های ایثارگر حضور یابد و ضمن تبادل مستقیم آراء، از برگزیدگان آنان تقدیر نماید.

تعداد دور سفرهای استانی	تعداد سفرهای استانی	تعداد مصوبات	تعداد پروژه‌ها	میانگین زمانی سفرها	میانگین هر سفر	مراکز استان مورد بازدید رییس جمهور	شهرستانهای مورد بازدید رییس جمهور	شهرستانهای مورد بازدید وزرا و سایر اعضای دولت
۴ دور سفر	۱۰۷ سفر	۲۱۰۰۰	۷۴۰۰۰	هر ۲۳ روز یک سفر	۳/۵ روز	۱۰۷	۳۷۴	۱۴۰۰

مأخذ: نهاد ریاست جمهوری.

ماحصل انجام سفرهای استانی تصویب، اجرا و پیگیری مصوبات هیات دولت در بخش‌های زیربنایی، اقتصادی، بهداشتی و درمانی، زیست محیطی، فرهنگی و آموزشی و ورزشی بوده است. بطور اجمال این مصوبات مشتمل بر موضوعاتی همچون شناسایی و تصویب مطالعه و اجرای پروژه‌های اولویت دار استانها، رفع موانع مقرراتی و صدور مجوزهای گسترش و تسهیل فعالیت‌های اقتصادی و عمرانی استانها، رسیدگی به امور فرهنگی، ورزشی و اجتماعی استانها، توسعه امور آموزشی و علمی استانها، توسعه بهداشتی و محرومیت زدایی شهری و روستایی استانها، ارائه تسهیلات بانکی برای اجرای طرحهای بخش کشاورزی و صنعت و طرحهای زودبازده به بخش غیردولتی و اعطای وام‌های قرض الحسنه، بخشودگی جرائم تسهیلات بانکی و اعطای معافیت‌های مالیاتی در بخش کشاورزی و صنعت، تأمین اعتبار به منظور مطالعه و اجرای طرحهای آبخیزداری، عملیات آب و خاک و شبکه‌های آبیاری و ... بوده است. در جدول زیر پروژه‌های سفر در ۵ بخش عمده طبقه بندی شده است که تعداد پروژه‌های مصوب، تعداد پروژه‌های اجرا شده، تعداد پروژه‌های در دست اجرا و نیز تعداد پروژه‌هایی که در دست پیگیری می‌باشند به تفکیک نشان داده شده است:

وضعیت اجرای پروژه های مصوب در سفرهای استانی دولت

موضوعات	عنوان پروژه	مصوب	اجرا شده	در دست اجرا	در دست پیگیری
فرهنگی و اجتماعی	مجتمع فرهنگی هنری	۵۵	۲۶	۱۰	۱۹
	موزه هنرهای معاصر	۲۳	۴	۱۹	۰
	کتابخانه مرکزی	۴۶	۱۲	۱۰	۲۴
	اماکن و فضای ورزشی	۴۷۸۳	۱۵۰۹	۱۵۷۲	۱۷۰۲
	استودیو پخش	۶۹	۴۵	۱۶	۸
	پروژه های تلویزیونی	۱۰۴	۶۰	۳۲	۱۲
	پروژه های ماهواره ای	۶۴	۴۵	۱۵	۴
	پروژه های دیجیتال	۶۳	۲۵	۳۵	۳
مناطق نمونه گردشگری	تعیین ۱۶۴ منطقه نمونه گردشگری در سطح کل کشور				
آموزشی	دانشگاه	۱۱۹	۳۶	۴۳	۴۰
	دانشکده	۲۸۱	۳۴	۱۶۳	۸۴
	پیام نور	۱۰۷	۵۷	۳۶	۱۴
	خوابگاه	۱۷۰	۴۲	۷۹	۴۹
	فضاهای کمک آموزشی	۳۱	۶	۲۴	۱
	مدارس	۵۹۷۱	۴۹۳۱	۱۰۴۰	۰
	مدارس شبانه روزی	۴۱۲	۲۰۴	۲۰۸	۰
	هنرستان	۵۷۰	۳۰۲	۲۶۸	۰
	مرکز آموزش فنی و حرفه ای	۳۰۲	۱۳۵	۸۶	۸۱
	نمازخانه مدارس	۷۸۹۹	۳۰۵۲	۱۸۹۰	۲۹۵۷
بهداشتی	بیمارستان	۶۵۹	۲۱۳	۳۳۸	۱۰۸
	مرکز درمانی شهری روستایی	۵۸۴	۱۵۳	۴۳۱	۰
	پایگاه امداد جاده ای	۲۲۸۰	۱۲۵۰	۱۶۰	۸۷۰
	دانشکده پزشکی، دندانپزشکی	۱۱۰	۳۹	۷۱	۰
	خانه بهداشت	۲۷۴۵	۱۲۸۰	۹۷۰	۴۹۵
	آمبولانس	تحویل ۳۹۵۰ آمبولانس به دانشگاه های کشور			

مأخذ: نهاد ریاست جمهوری

وضعیت اجرای پروژه‌های مصوب در سفرهای استانی دولت

موضوعات	عنوان پروژه	مصوب	اجرا شده	در دست اجرا	در دست پیگیری
زیر بنایی و فنی	سد	۲۵۰	۵۰	۶۲	۱۳۸
	نیروگاه	۷۳	۱۶	۵۷	۰
	آبرسانی شهری	۱۹۳	۸۸	۷۵	۳۰
	مجتمع آبرسانی روستایی	۱۵۳۵	۲۳۵	۱۳۰۰	۰
	فاضلاب شهری	۱۵۳	۲۸	۶۵	۶۰
	گازرسانی شهری	۲۴۶	۱۴۰	۴۱	۶۵
	گازرسانی روستایی	۱۹۰۱۸	۵۷۵۰	۳۳۰۰	۹۹۶۸
	خطوط انتقال گاز	۱۰۶۰۰	۵۶۰۰	۱۰۰۰	۴۰۰۰
	آزاد راه	۳۷	۲	۲۰	۱۵
	بزرگراه	۶۳	۰	۴۵	۱۸
	راه آهن	۷۸	۱۱	۳۹	۲۸
	پروژه‌های فرودگاهی	۱۰۶	۳۵	۵۱	۲۰
	پروژه‌های بندری	۳۵	۸	۱۸	۹
	مسکن محرومین	۱۳۵۰۰۰	۹۵۰۰۰	۲۵۰۰۰	۱۵۰۰۰
	فیبر نوری (کیلومتر)	۱۰۹۶۲	۱۰۹۶۲	۰	۰
	اقتصادی و تولیدی	ICT روستایی	۳۲۱۵	۲۸۰۰	۴۱۵
انتن ماهواره ای		۱۸۵۵	۱۷۹۰	۶۵	۰
پالایشگاه		۱۶	۲	۳	۱۱
پتروشیمی		۳۶	۰	۱۶	۲۰
واحد بزرگ تولیدی (با سرمایه گذاری بالای ۵۰ میلیارد تومان)		۸۷	۴۷	۱۰	۳۰
معادن		۱۱۳	۵۱	۵۴	۸
شهرک های صنعتی		۶۱۹	۳۷۷	۲۳۰	۱۲
نواحی صنعتی		۱۰۱	۸۷	۱۳	۱
نمایشگاه دائمی		۴۰	۵	۳۳	۲
پایانه صادراتی		۴۰	۳	۳۳	۴
سیلو		۸۳	۲۵	۵۳	۵
مناطق آزاد و ویژه اقتصادی		۶۲	۳۰	۳۲	۰
سیستم آبیاری نوین (هزار هکتار)		۷۴۰	۶۵۲	۸۸	۰
شبکه آبیاری ۳ و ۴ (هزار هکتار)		۴۵۷	۲۷۲	۸۳	۱۰۲
توسعه باغات (هزار هکتار)		۱۳۸	۹۴	۲۲	۲۲
آبخیزداری (میلیون هکتار)		۶	۳	۱	۲

مأخذ: نهاد ریاست جمهوری

دولت و

اصلاحات نهادی و ساختاری

✚ اجرای سیاست های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی

✚ اجرای طرح هدفمندی یارانه ها

✚ تغییر و تحولات در نظام مالیاتی

✚ تحول در نظام گمرکی

۳-۱) آیا دولت از انجام اصلاحات بنیادین (نهادی و ساختاری) در اقتصاد غافل بوده است؟

دولت‌های نهم و دهم به منظور اصلاح فرایندها و شتاب بخشیدن به کارکردهای توسعه اقتصادی کشور، اصلاحات مبنایی و ساختاری مهمی را در اقتصاد کلید زدند که از جمله می‌توان به اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی، اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها، اجرای طرح تحول مالیاتی و اجرای طرح تحول گمرکی اشاره کرد.

الف) اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی در راستای مردمی کردن اقتصاد:

یکی از مهمترین و به بیانی بنیادی‌ترین امور در اداره کشور، ترتیبات نهادی است. اینکه بطور مثال، در تأمین اهداف و انجام فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و زیر بنایی، نقش و جایگاه دولت و سایر نهادها چیست. سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، عمدتاً این امر بر اساس تفسیر و برداشت ابتدایی از اصل (۴۴) قانون اساسی به عنوان منشور و به بیانی نظریه پایه و مصوب کشورداری انجام پذیرفت. این تفسیر منجر به گسترش حضور و مداخله بیش از حد دولت در عرصه‌های مختلف مالکیت، مدیریت و تصدی‌گری‌های اقتصادی و اجتماعی از یک سو و منع و محدودیت حضور مستقیم مردم در بیشتر عرصه‌ها شده بود. بدین منظور تفسیر دقیق تری از اصل (۴۴) قانون اساسی بر اساس ظرفیت موجود در این اصل مهم، صورت پذیرفت. سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی در پی اصلاح نقش و وظایف نهادها (اعم از دولت، بخش خصوصی و تعاونی) از سوی رهبری معظم انقلاب ابلاغ شد. بر این اساس، وظایف دولت به امور حاکمیتی چون سیاست‌گذاری، هدایت و نظارت (و تنها در مواردی خاص بنگاه‌داری) معطوف شد و در مقابل راه برای حضور مستقیم مردم بصورت تعاونی و خصوصی در عرصه‌های اصلی اقتصاد فراهم شد. به بیانی، نظریه پایه و نهادین اداره امور اقتصادی کشور بنا شد. ضمن اینکه ملاحظاتی برای پرهیز از توزیع ناعادلانه ثروت ملی، منع انحصار و همین‌طور سلطه بیگانه بر اقتصاد منظور شد. دولت نیز به سرعت لایحه قانونی مربوطه را تهیه و تقدیم مجلس شورای اسلامی نمود. بدین ترتیب ابلاغ سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی از سوی مقام معظم رهبری و به دنبال آن تصویب و ابلاغ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی، سرآغاز تحولی بزرگ در اقتصاد کشور به شمار می‌رود. با تصویب این قانون، الگوی حرکت اقتصادی کشور بر مبنای سند چشم‌انداز بیست ساله نظام ترسیم و قلمرو فعالیت تمامی بخش‌های اقتصادی کشور اعم از دولتی، خصوصی، تعاونی و بخش عمومی غیردولتی تعیین شد. همان‌گونه که ذکر شد از جمله محورهای مهم سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی و به تبع آن رویکرد دولت نهم، افزایش سهم بخش‌های خصوصی و تعاونی در اقتصاد ملی و کاهش تصدی‌های اقتصادی دولت است. بر این اساس، مردمی‌تر شدن اقتصاد و واگذاری کارها به مردم سر لوحه دولت قرار گرفت و در این راستا اقدامات عملیاتی

گسترده‌ای انجام شده است. از آنجایی که اجرای قانون مذکور مستلزم ایجاد ساختار و نهادهای جدید و تهیه و تصویب آئین نامه‌ها و دستورالعمل‌های مختلف است، با تلاش‌های صورت گرفته تمامی نهادهای مصرح در قانون بالغ بر ۱۶ نهاد (از جمله شورای عالی اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، شورای رقابت، هیأت نظارت بر مقررات زدایی، ستادهای سرمایه گذاری استانی، هیات واگذاری، هیات داوری و مرکز ملی رقابت و...) تاسیس و راه اندازی شده اند و فعالیت قانونی خود را انجام می‌دهند. علاوه بر این نهادهای دیگری نیز جهت تسهیل در اجرای قانون تشکیل شده‌اند که کمیسیون تخصصی شورای عالی اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی و ستادهای هماهنگی اجرای اصل (۴۴) قانون اساسی در دستگاه‌های اجرایی بارزترین آنها می باشند. ضمن اینکه در راستای اجرای طرح سهام عدالت، شرکت‌های تعاونی شهرستانی و ۳۰ شرکت سرمایه گذاری استانی سهام عدالت که همگی غیردولتی هستند و کانون شرکت‌های سرمایه گذاری سهام عدالت تشکیل و راه‌اندازی شده‌اند. همچنین به منظور اجرای کامل قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی بالغ بر ۶۸ مورد مقررات اجرایی اعم از آیین نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و ضوابط اجرایی تهیه و به تصویب مراجع قانونی از جمله هیات محترم وزیران رسیده اند و در حال اجرا می باشند.

با اقدامات انجام شده از جمله تصویب قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی و ایجاد نهادها و ساختار اجرایی آن، روند واگذاریها در دولت نهم و دهم تسریع گردید به طوری که طی سالهای ۱۳۸۴ تا نیمه خرداد ۱۳۹۲ بالغ بر ۱۱۹ هزار میلیارد تومان از سهام شرکت‌های دولتی واگذار شده است که بیش از ۴۱ برابر حجم واگذاری‌های انجام شده در دولت‌های گذشته می‌باشد. از این میزان بالغ به ۳۵ هزار میلیارد تومان به افراد حقیقی و حقوقی خصوصی واگذار شده و حدود ۵۰ هزار میلیارد تومان در قالب قانون فوق و قوانین بودجه سنواتی بابت رد دیون دولت به مشاوران، پیمانکاران، بانکها و نهادهای عمومی غیردولتی واگذار شده و معادل ۳۴ هزار میلیارد تومان نیز در اجرای سیاست‌های کلی ابلاغی اصل ۴۴ و قانون اجرایی آن، بابت سهام عدالت انتقال قطعی شده است. شایان ذکر است با توجه به مزیت‌های واگذاری سهام از طریق بورس، حدود ۷۰ درصد واگذاری‌های انجام شده طی دوره دولت نهم و دهم از طریق بورس انجام شده است.

همچنین تا کنون سهام ۶۶۸ شرکت دولتی به بخش غیر دولتی واگذار شده که بیشتر این شرکت‌ها طی ۸ سال اخیر واگذار شده است و سهام ۶۳ شرکت از سودآورترین شرکت‌های دولتی به منظور گسترش سهامداری در قالب توزیع سهام عدالت به عموم مردم (۴۰/۵ میلیون نفر) به ویژه اقشار کم درآمد جامعه واگذار شده است.

(ارقام به میلیارد ریال)

واگذاری سهام به تفکیک بخش طی سالهای ۱۳۶۸ لغایت ۱۳۹۲/۳/۱۵

عنوان	دوره ۱۳۶۸-۸۳	۸۷-۱۳۸۴ (دولت نهم)	۹۲-۱۳۸۸ (دولت دهم)	جمع دولت‌های نهم و دهم
افراد حقیقی و حقوقی خصوصی	۲۸۳۴۱	۹۰۴۵۳	۲۶۱۰۰۵	۳۵۱۴۵۸
واگذاری بابت رد دیون دولت	-	-	۶۲۸۸۰	۶۲۸۸۰
	-	-	۱۵۴۲۹۲	۱۵۴۲۹۲
	۱۷۸	۵۸۷۲۲	۲۲۱۹۴۵	۲۸۰۶۶۷
	۱۷۸	۵۸۷۲۲	۴۳۹۱۱۷	۴۹۷۸۳۹
سهام عدالت	-	۱۹۹۱۷۱	۱۴۲۹۳۶	۳۴۲۱۰۸
جمع کل واگذاری‌ها	۲۸۵۱۹	۳۴۸۳۴۷	۸۴۳۰۵۹	۱۱۹۱۴۰۶

مأخذ: پایگاه اطلاع‌رسانی سازمان خصوصی سازی (به روز رسانی ۱۳۹۲/۳/۳۱)

ب) اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها:

اصلاحات بنیادی و نهادی، تنها در صورت وجود ساختار مناسب برای اجرای آن در بخش‌های مختلف حمایتی، مالیاتی، گمرکی، بانکی و ... به اهداف خود نزدیک می‌شوند. لذا دولت نهم و دهم به طراحی و اجرای طرح مهمی به عنوان "طرح تحول اقتصادی" مبادرت کرد که بی تردید هدفمند سازی یارانه‌ها محور این اصلاح ساختاری است.

طرح هدفمندی یارانه‌ها تقریباً اولین تجربه کشور در ۳۰ سال اخیر در عرصه سیاست‌گذاری اقتصادی و الگویی نوین و ابتکاری (البته بر مبنای مطالعات و تجربیات فراوان) بوده و به همین دلیل نزد محافل علمی و از جمله در میان کارشناسان بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول به عنوان یک طرح کاملاً ایرانی شناخته، معرفی و ترویج می‌شود. شایان ذکر است حجم اقدامات، مطالعات، جلسات و هم‌اندیشی‌های صورت پذیرفته برای برنامه‌ریزی جهت اجرای این قانون در سطوح مختلف کارشناسی و تصمیم‌گیری در سطح مدیریت ارشد دولت بالاخص ریاست محترم جمهوری و مجلس محترم شورای اسلامی کم‌نظیر بوده که تمامی این مطالعات نیز مستندسازی شده است. قانون هدفمندسازی یارانه‌ها (همانطور که در لایحه پیشنهادی دولت به مجلس عنوان شده بود) ۴ هدف عمده را در اقتصاد کشور دنبال می‌نمود:

نخست: مدیریت مصرف انرژی

دوم: توزیع عادلانه پرداخت یارانه‌ها

سوم: حذف انحصار دولت در تولید و توزیع انرژی: به دلیل قیمت‌گذاری حامل‌های انرژی، تولید و توزیع انرژی در کشور در انحصار دولت بوده و بخش خصوصی قادر به حضور در این عرصه نمی‌باشد. با قیمت‌گذاری انرژی متناسب با قیمت‌های جهانی، فرصت حضور بخش خصوصی در بخش انرژی فراهم خواهد شد.

چهارم: مدیریت سایر آثار و پیامدهای منفی نظام فعلی یارانه‌ها: قاچاق قابل ملاحظه حامل‌های انرژی و آرد و همچنین تخریب محیط زیست بدلیل مصرف زیاد سوخت‌های فسیلی از موارد دیگری است که می‌توان به آن‌ها اشاره نمود.

در این نوشتار ضمن اشاره به نتایج حاصله از اجرای قانون طی دوره ۱۵ ماه پس از اجرای قانون (۳ ماهه اول ۱۳۸۹ و سال ۱۳۹۰) تلاش می‌شود تا به انتقادات مطرح شده در خصوص نحوه اجرای قانون پاسخ داده شود. دلیل انتخاب دوره ۱۵ ماهه عملکرد اجرای قانون آن است که مطالعات کارشناسی نشان می‌دهد که تکانه‌های ناشی از اجرای قانون هدفمندسازی در یک دوره حداکثر ۱۵ ماهه کلیه آثار اولیه خود بر متغیرهای کلان اقتصادی را تخلیه نموده است.

مدیریت مصرف انرژی: بررسی روند مصرف حامل‌های انرژی (بنزین، گازوئیل، نفت کوره، گاز مایع، گاز طبیعی، برق) و آب و گندم طی دوره ۱۵ ماهه پس از اجرای قانون (پایان سال ۱۳۹۰) نشانگر ۷/۹ میلیارد دلار صرفه‌جویی (بدون احتساب متوسط نرخ رشد قابل انتظار در سال ۱۳۹۰ در صورت عدم اجرای قانون) و ۱۷/۵ میلیارد دلار صرفه‌جویی (با احتساب نرخ رشد مصرف دهه ۸۰) بوده است (میزان این صرفه‌جویی برای دو سال اول اجرای قانون، حدود سی میلیارد دلار برآورد می‌گردد). یکی از مهم‌ترین دلایل تحقق این صرفه‌جویی، تعیین دقیق و کارشناسی شیب افزایش قیمت حامل‌های انرژی در آن دوره بود. به گونه‌ای که در تمام مدت زمان اجرای گام اول نیازی به هیچ‌گونه تغییری در قیمت حامل‌ها حاصل نشد. ضمن آنکه برای اولین بار در طول تاریخ کشور الگوی مصرف انرژی به نفع بخش‌های تولیدی تغییر یافت به نحوی که مصرف بخش خانگی کاهش و مصارف بخش‌های صنعت و کشاورزی از گاز و برق با افزایش مواجه شد.

آثار رفاهی ناشی از اجرای قانون: در مدت زمان اجرای قانون، پرداخت یارانه نقدی (سرانه ماهانه معادل ۴۵۵۰۰۰ ریال) به اعضای خانوار، آثار رفاهی قابل توجهی را بالاخص برای خانوارهای دهک‌های پایین درآمدی و اقشار آسیب‌پذیر به همراه داشته است.

بگونه‌ای که بر اساس اعلام مرکز آمار ایران ضریب جینی کل خانوارهای شهری و روستایی از ۰/۴۰۹۰ در سال ۱۳۸۹ به ۰/۳۷ در سال ۱۳۹۰ کاهش یافت. بهبود این شاخص در خانوارهای روستایی بیشتر بوده به گونه‌ای که از ۰/۳۸۰۹ در سال ۱۳۸۹ به ۰/۳۳۰۴ در سال ۱۳۹۰ کاهش یافت. نسبت درآمد ۱۰٪ ثروتمند به ۱۰٪ فقیر جامعه در خانوارهای شهری از ۱۲/۴۵ برابر در سال ۱۳۸۹ به ۱۰/۱۷ برابر و در خانوارهای روستایی از ۱۲/۶۳ برابر به ۹/۳۸ برابر کاهش یافت. شایان ذکر است که تحقق یک نسبت تک رقمی در درآمد اغنیا به فقرا در جمهوری اسلامی ایران برای اولین بار صورت پذیرفته و نسبت بسیار مطلوبی از لحاظ معیارهای بین‌المللی می‌باشد. البته اجرای این طرح در بردارنده آثار مفید اجتماعی فراوانی بوده است که به میزان کافی بدان پرداخته نشده و یا انتشار نیافته است. به عنوان نمونه، بر اساس گزارش فرمانده نیروی انتظامی در دومین سالگرد اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها، جرایم خرد - که اغلب ریشه در مشکلات معیشتی دارد - به دنبال اجرای این قانون با کاهش مواجه شده است.

اما مجموع انتقاداتی که در حال حاضر به نحوه اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها وارد می‌شود را

می‌توان در ۴ سرفصل طبقه‌بندی نمود:

انتقاد اول: در اجرای قانون از منابعی خارج از قانون هدفمندسازی یارانه‌ها استفاده شده که منجر به افزایش نقدینگی و نهایتاً تورم در کشور شده است.

در این خصوص شایان ذکر است که مجموع منابع پرداختی به خانوارها از ابتدای دی ماه سال ۱۳۸۹ تا اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۲ (طی ۲۹ ماه) برابر ۹۹۱۲۸۷ میلیارد ریال بوده است که از این مبلغ ۹۱۴۱۷۵ میلیارد ریال از محل اصلاح قیمت‌ها و ردیف‌های بودجه‌ای پیش‌بینی شده توسط مجلس شورای اسلامی در بودجه هدفمندی (نظیر یارانه آرد، نان و برق) تأمین شده و مابقی از محل تنخواه اخذ شده از بانک مرکزی ج.ا.ایران در ابتدای اجرای قانون (مانده ۵۷,۰۰۰ میلیارد ریال) (مطابق ماده ۱۳ قانون هدفمندسازی) و علی‌الحساب دریافتی از خزانه در پایان سال ۱۳۹۰ (مانده ۲۰,۰۰۰ میلیارد ریال) تأمین گردیده است.

نکته قابل توجه آن است که مطالبات سازمان هدفمندسازی از شرکت‌های موضوع قانون بیش از مانده تعهدات سازمان به بانک مرکزی و خزانه می‌باشد. همچنین معادل مبلغ ۲۳۰۸۰۱ میلیارد ریال از منابع هدفمندی در قالب ماده ۸ قانون (کمک به تولید) عمدتاً به صورت سهمیه حمایتی حامل‌های انرژی (بصورت جمعی خرجی) اختصاص یافته است. لذا در مجموع تاکنون، اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها تنها معادل ۵۷۰۰۰ میلیارد ریال (طی ۲۹ ماه) به پایه پولی کشور اضافه نموده است که این مقدار نیز در حال حاضر از محل مطالبات سازمان بطور کامل قابل تسویه می‌باشد.

متأسفانه با برداشت ناصحیح از دو واژه پرداخت پول نقد به مردم و میزان نقدینگی اینگونه قضاوت شده که پرداخت پول نقد، موجب افزایش نقدینگی و لذا تورم شده است. در حالی که جدول ذیل نشان می‌دهد در سال ۱۳۹۰ که قانون هدفمندسازی کلیه آثار خود در نقدینگی کشور را تخلیه نموده است میزان رشد پایه پولی (۱۱/۴ درصد) کمتر از ۷ سال گذشته بوده و از طرف دیگر ضریب فزاینده نقدینگی بالاترین میزان در مقایسه با ۷ سال قبل بوده است (نشان‌دهنده تقویت پول درونی در اقتصاد کشور که پیامد مثبتی است می‌باشد). لذا در مجموع نرخ رشد نقدینگی سال ۱۳۹۰ در مقایسه با ۷ سال گذشته (به غیر از سال ۱۳۸۷) کمترین میزان را تجربه نموده است و رشد نقدینگی ۱۹,۴ درصد (در سال ۱۳۹۰ که یک سال کامل پس از اجرای هدفمندی سپری شد) از متوسط رشد نقدینگی در طول سال های پس از انقلاب نیز به مراتب پایین تر بوده است. در مجموع حتی در صورتی که بپذیریم تمام تورم مازاد سال ۱۳۹۰ در مقایسه با سال ۱۳۸۹ ناشی از اجرای قانون هدفمندسازی بوده است تورم اضافه شده در سال ۱۳۹۰ نسبت به سال ۱۳۸۹ برابر ۹/۷ واحد درصد بوده است. این در شرایطی است که تورم برآوردی اجرای این قانون از سوی برخی مراکز راهبردی پژوهش ۷۰ درصد و حتی ۵۰۰ درصد نیز قبل از اجرای قانون اعلام شده بود.

روند تغییرات نقدینگی و تورم در سال های قبل و پس از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه ها

شرح	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰
نرخ رشد نقدینگی	۳۴,۳	۳۹,۴	۲۷,۷	۱۵,۹	۲۳,۹	۲۵,۲	۱۹,۴
نرخ رشد پایه پولی	۴۵,۹	۲۶,۹	۳۰,۵	۴۷,۶	۱۱,۹	۱۳,۷	۱۱,۴
ضریب فزاینده نقدینگی	۴,۱۷	۴,۵۸	۴,۴۸	۳,۵۲	۳,۹	۴,۲۹۶	۴,۶۰۷
نرخ تورم	۱۰,۴	۱۱,۹	۱۸,۴	۲۵,۴	۱۰,۸	۱۲,۴	۲۱,۵

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

انتقاد دوم: اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها منجر به افزایش نرخ ارز در کشور شده است.

این استدلال از منظر ادبیات علم اقتصاد در صورتی قابل پذیرش است که:

الف: اجرای قانون از طریق افزایش تقاضای ارز و یا کاهش عرضه ارز منجر به افزایش قیمت ارز شود. در حالی که اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها بدلیل صرفه جویی‌های ارزی، تقاضای ارز در کشور را کاهش داده است. مطالعات وزارت نفت و نیرو نشان می‌داد که در صورت عدم اجرای قانون افزایش شدید تقاضای بنزین، گازوئیل، برق، گاز و واردات این نهاده‌ها، می‌توانست تقاضای مازادی را

در بازار ارز ایجاد نماید. ضمن اینکه اجرای این قانون باعث افزایش عرضه خارجی یا صادرات برق و سایر حامل‌های انرژی شد و لذا حتی سبب مزاد انرژی نیز شده است.

ب: اجرای قانون با افزایش نقدینگی منجر به کاهش ارزش پول ملی شود. در حالی که جدول شماره (۱) نشان می‌دهد که نرخ رشد نقدینگی سال ۱۳۹۰ نسبت به سال‌های قبل کمتر بوده و در سال‌هایی که رشد نقدینگی بالاتری در کشور وجود داشت نرخ ارز نوسان بالایی نداشته است. تمامی مطالعات کارشناسی نشان می‌دهد که نوسانات نرخ ارز با تشدید تحریم‌های مالی و ارزی در نیمه دوم سال ۱۳۹۰ و تحریم بانک مرکزی و تحریم تجاری نفتی در ادامه و همچنین اختلال در انتظارات عاملین اقتصادی و تشدید آن در سال ۱۳۹۱ در کشور آغاز شد که این موضوع ارتباطی با اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها نداشت.

انتقاد سوم: پرداخت یکسان به خانوارها مغایر با اهداف عدالت محور قانون بوده است.

ستاد هدفمندسازی یارانه‌ها در خصوص شناسایی خانوارهای آسیب پذیر و مرفه جامعه، مطالعات گسترده‌ای را انجام داد که نتایج این مطالعات نشان می‌داد که تنها حدود ۱۰ درصد خانوارها از شمول دریافت یارانه قابل حذف می‌باشند اما بدلیل ناقص بودن نظام اطلاعات درآمدی خانوارهای کشور، این شناسایی با حداقل ۵ درصد خطای نوع اول (خطای ناشی از حذف افراد کم درآمد) و خطای دیگری تحت عنوان خطای نوع دوم (خطای ناشی از عدم امکان شناسایی و حذف تمام خانوارهای پردرآمد) روبه‌رو هستیم. بدیهی است در این صورت اگرچه حذف خانوارهای شناسایی شده منافع اقتصادی به همراه دارد اما بدلیل تبعات و هزینه‌های اجتماعی که منجر به نارضایتی و احساس تبعیض در برخی از خانوارها در برابر نظام خواهد شد، اجرای آن تاکنون به مصلحت تشخیص داده نشده است. پیش‌بینی می‌شود در آینده با توسعه نظام شناسایی درآمد خانوارها در قالب طرح تحول مالیاتی این امر با حداقل تبعات اجتماعی امکان‌پذیر شود (اگرچه در حال حاضر حدود ۵ میلیون نفر شناسایی شده‌اند) از طرف دیگر حتی بدون کنار گذاردن تعدادی از خانوارها و پرداخت یکسان به تمامی خانوارها با توجه به اینکه ارزش نهایی پول برای فقرا و مستضعفین جامعه بسیار بالاتر از ارزش نهایی پول برای اغنیا بوده و سهم آن در درآمد آن‌ها نیز بسیار بالاتر است این روش نسبت به روش پرداخت غیرهدفمند یارانه (نظام قبلی) به عدالت بسیار نزدیکتر است. بهبود شاخص‌های توزیع درآمد در کشور در سال ۱۳۹۰ مویید این واقعیت می‌باشد. بگونه‌ای که براساس آمار منتشره توسط بانک مرکزی نرخ رشد مصرف کل در جامعه (بعنوان یک شاخص رفاهی) از ۱ درصد در سال ۱۳۸۹ به ۶/۵ درصد در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. اما نکته مهمی که در اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها بر آن اهتمام و ابرام شد، رویکرد غالب برگزیده یعنی "پذیرش اجتماعی" به جای "ریاضت اقتصادی" بود.

این رویکرد در بطن خود، دو مؤلفه "افزایش آگاهی عمومی نسبت به مشکلات نظام فعلی یارانه و مزایای هدفمندسازی یارانه ها" و "جبران عامه خانوارها در مقابل افزایش هزینه های زندگی" را دربرداشت. اطلاع رسانی به مردم و صداقت در جبران نقدی سبب شد که این طرح نه تنها با مقاومت اجتماعی مواجه نشود، بلکه با استقبال نیز مواجه شود.

انتقاد چهارم: اجرای قانون هدفمندی یارانه ها منجر به بروز آسیب جدی بر بخش تولید شده است:

قبل از بررسی این موضوع لازم به توضیح است که از جمله اهداف اجرای قانون دادن علائم اقتصادی صحیح به تولیدکنندگان در استفاده از برکت الهی منابع سرشار انرژی کشور و افزایش بهره‌وری انرژی بود. بدیهی است که صنایع و تولیدکنندگان انرژی بر باید در شرایطی قرار می‌گرفتند تا نسبت به تغییر الگوی مصرف انرژی اقدامات لازم را انجام دهند. در این راستا چند نکته قابل ذکر است:

اولاً در قیمت گذاری انرژی برای تولید از روش تبعیضی استفاده شد بگونه‌ای که قیمت برق برای خانوار بطور متوسط هر کیلو وات ساعت ۴۵۰ ریال و متوسط قیمت گاز هر متر مکعب ۷۷۰ ریال (با اعمال نرخ‌های تصاعدی مصرف) تعیین شد درحالیکه قیمت برق کشاورزی ۹۰ ریال و صنعت ۴۰۰ ریال (بصورت ثابت و بدون اعمال نرخ تصاعدی) و قیمت گاز برای کشاورزی ۶۰۰ ریال و صنعت ۷۰۰ ریال (بصورت ثابت و بدون اعمال نرخ تصاعدی) تعیین گردید.

ثانیاً در خصوص بنزین، گازوئیل، نفت کوره از حمایت‌های سهمیه‌ای به صورت عرضه حامل‌های فوق با قیمت‌های پایین‌تر از نرخ مصوب برای تولید استفاده شد. به عنوان مثال نرخ تعیین شده برای گازوئیل معادل ۳۵۰۰ ریال بود که بمنظور حمایت از تولید روزانه حدود ۶۳ میلیون لیتر با نرخ ۱۵۰۰ ریال به حمل و نقل عمومی، کشاورزی و صنعت تخصیص داده شد. ضمن آنکه بصورت موردی کلیه صنایع و فعالیت‌های اقتصادی که دچار مشکل شدند نیز مورد حمایت سهمیه‌ای قرار گرفتند. برای مثال به کشتیرانی (بدلیل تحریم) معادل ۱۰۰۰ میلیارد ریال و صنعت سیمان معادل ۱۵ میلیون لیتر در روز سهمیه نفت کوره با قیمتی پایین‌تر از قیمت مصوب در مقاطع مختلف سال تخصیص یافت.

ثالثاً افزایش قیمت انرژی بدلیل افزایش قیمت تمام شده تولید در بطن خود آثار رکودی (کوتاه مدت) به همراه دارد اما پرداخت مناسب به مردم بدلیل افزایش تقاضای کل می‌تواند آن را خنثی نماید و افزایش ۶/۵ درصدی مصرف کل بعنوان بخشی از تقاضای کل نشانگر تحقق این واقعیت می‌باشد. مطالعات اولیه نیز نشان می‌دهد که آثار و برکات هدفمندسازی یارانه ها در تولید پس از اجرای کامل آن در بلند مدت کاملاً قابل انتظار است. لذا اگرچه در کوتاه مدت بخش‌هایی از تولید با مشکل مواجه شوند اما آمار رسمی اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۰ حاکی از آن است که نرخ بیکاری از ۱۳/۵ درصد

در سال ۱۳۸۹ به ۱۲/۳ درصد در سال ۱۳۹۰ کاهش یافته، شاخص بورس از ۱۸۳۵۳ در آذر ماه سال ۱۳۸۹ با رشد ۴۱ درصدی به رقم ۲۵۹۰۶ در پایان سال ۱۳۹۰ افزایش یافته (در طی دوره مذکور شاخص صنعت در بورس نیز ۵۲ درصد رشد داشته است)، صادرات غیرنفتی بدون احتساب میعانات گازی از ۲۶/۵ میلیارد دلار در سال ۱۳۸۹ به ۳۳/۸ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. شایان ذکر است به رغم افزایش قیمت انرژی در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱، حجم و سهم مصرف انرژی در بخش‌های تولیدی از جمله صنعت و کشاورزی بر خلاف بخش خانگی، نه تنها کاهش نیافته بلکه افزایش هم داشته است. ضمن اینکه بنگاه‌های اقتصادی با افزایش بهای فروش محصولات خود، افزایش بهای تمام شده خود را جبران و به واقع به خانوارها منتقل کرده‌اند. تصریح این نکته حائز اهمیت است که اجرای مرحله اول هدفمندسازی یارانه‌ها، به طور رسمی از سوی مدیر عامل صندوق بین‌المللی پول مورد تحسین قرار گرفته که می‌تواند به عنوان الگو در سایر کشورها مورد استفاده قرار گیرد، ضمن اینکه دربردارنده درس‌های فراوان برای نهادهای چون IMF ارزیابی شده است.

ج) تغییر و تحولات در ساختار نظام مالیاتی کشور:

نظام مالیاتی با سه کارکرد اصلی (شامل کارکرد درآمدی، کارکرد اجتماعی یا توزیع درآمدی و ابزار مدیریت اقتصادی)، ارتباط تنگاتنگی با بخش‌های مختلف اقتصادی و همچنین آحاد جامعه دارد و بر همین اساس اگر این نظام در یک کشوری در وضعیت مطلوب قرار داشته باشد، انتظار می‌رود اهدافی مانند ثبات اقتصادی، نظم و انضباط مالی و بودجه‌ای، رشد و توسعه اقتصادی بر پایه عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان نابرابری درآمدی و رفع محرومیت‌ها از قشرهای کم درآمد به راحتی بیشتری قابل تحقق باشد.

اما بررسی‌های و آسیب‌شناسی‌هایی که در ابتدای شروع به کار دولت نهم به عمل آمد، حاکی از این بود که عملکرد نظام مالیاتی در ارتباط با کارکردهای مذکور در حد مطلوب قرار ندارد. در این خصوص می‌توانیم به مواردی نظیر نسبت پایین مالیات‌ها به تولید ناخالص داخلی (همواره کمتر از ۸ درصد)، سهم پایین مالیات‌ها در منابع عمومی دولت (همواره کمتر از ۳۱ درصد)، سهم پایین مالیات‌ها در تأمین هزینه‌های جاری دولت (کمتر از ۵۰ درصد)، هزینه‌های بالای وصول مالیات (بیش از ۲ درصد وصولی‌ها که در کشورهای دیگر غالباً کمتر از ۱ درصد است) اشاره داشته باشیم.

بر این اساس، اصلاح این نظام به عنوان یکی از محورهای طرح تحولات اقتصادی با هدف دستیابی به استقرار یک نظام مالیاتی عدالت محور، منصفانه و کارا در محورهایی شامل استقرار نظام مالیات بر ارزش افزوده، اجرای کامل طرح جامع مالیاتی، الکترونیکی کردن اظهارنامه‌های مالیاتی، ایجاد پایگاه اطلاعات اقتصادی مودیان مالیاتی و اصلاح قوانین و مقررات مالیاتی در دستور کار دولت قرار گرفت.

به طور کلی معتقدیم که مهمترین زیر ساخت لازم در اقتصاد کشور جهت مدیریت صحیح دولت زیرساخت اطلاعات اقتصادی است که پایه آن اطلاعات اقتصادی فعالان اقتصادی در نظام مالیاتی کشور می‌باشد. امروز بسیاری از مشکلات کشور در حوزه مالیات، یارانه، نظام بانکداری (جهت اعطای تسهیلات) عدم وجود اطلاعات مناسب از فعالان اقتصادی است که در این نظام قابل حصول است.

- استقرار مالیات بر ارزش افزوده: اگرچه تلاش‌هایی برای اجرای نظام مالیات بر ارزش افزوده در دولتهای قبلی انجام شد، اما در نهایت این دولت نهم بود که توانسته با پیگیری مجدداً به تصویب لایحه مربوطه، بعد از ۲۰ سال بالاخره آن را در خرداد ۱۳۸۷ به تصویب مجلس رسانده و در نظام مالیاتی کشور اجرایی نماید بدین ترتیب قانون مالیات بر ارزش افزوده به عنوان بستر قانونی استقرار نظام مذکور از نیمه دوم سال ۱۳۸۷ و با کمترین نرخ یعنی ۳ درصد (۱/۵ درصد مالیات و ۱/۵ درصد عوارض) برای ۵ سال به طور آزمایشی به اجرا درآمد و به مرور نرخ آن در حال حاضر به ۶ درصد رسیده است. شایان ذکر است بخشی از مالیات بر ارزش افزوده تحت عنوان عوارض شهرداری است که سازمان مالیاتی وصول و به حسابهای تعیین شده واریز می‌کند. با اجرای این قانون عملاً نظام مالیاتی کشور به سمت یک نظام مالیاتی مدرن و منصفانه حرکت کرد. طی این مدت تمامی بسترهای اجرایی لازم فراهم شد و ۵ فراخوان از ۷ فراخوان در نظر گرفته شده، به اجرا درآمد و هم اکنون در حال تسری و گسترش به زنجیره نهایی است. طی این سال‌ها در مجموع ۳۵۲۱۰۴ مودی حائز شرایط مالیات بر ارزش افزوده، ثبت نام کردند و با وجود اینکه نرخ آن در مقایسه با سایر پایه‌های مالیاتی کمتر بوده، اما همیشه بالاترین تحقق و عملکرد را داشته است. **به طوری که مالیات بر ارزش افزوده (و عوارض) از ابتدای اجرای این قانون تا سه ماهه اول سال ۱۳۹۲ جمعاً ۴۰ هزار میلیارد تومان (شامل ۲۳/۶ هزار میلیارد تومان مالیات و ۱۶/۵ هزار میلیارد تومان عوارض پرداختی به شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور) وصول شده است و در حال حاضر تقریباً ۱۴ درصد از کل درآمدهای مالیاتی را تشکیل می‌دهد و مطمئناً با دائمی شدن و اجرای کامل آن در کشور آینده خوبی برای نظام مالیاتی به ارمغان خواهد آورد. البته در مقابله با اجرای این قانون، فشار گروه‌های ذینفع که اغلب در حوزه فعالیت‌های اقتصادی غیرشفاف متراکم شده است بسیار زیاد بود، لیکن همراهی رسانه‌ها و پذیرش و پشتیبانی مردم و سرانجام اهتمام دولت و حمایت مراجع مرتبط مانع از توقف اجرای قانون شد.**

- پیاده‌سازی طرح جامع مالیاتی: یکی دیگر از اقدامات دولت نهم در راستای اصلاحات ساختاری در حوزه نظام مالیاتی می‌باشد. در این ارتباط ایجاد یک نظام مکانیزه اطلاعات مالیاتی که براساس آن بتوان تمامی اطلاعات مودیان مالیاتی را رصد کرد و یک نظام مالیاتی مدرن و منصفانه به دور از تبعیض را در کشور پیاده نمود، دغدغه حدود دو دهه در اقتصاد ایران است. به همین دلیل

تکمیل و اجرای طرح جامع که قلب و هسته مرکزی نظام مالیاتی مدرن امروزی محسوب می‌شود به عنوان بزرگترین پروژه فناوری اطلاعات کشور در دستور کار دولت قرار گرفت. این طرح با ۳۲ پروژه، پس از تهیه و تولید پروژه نرم افزار یکپارچه مالیاتی که هسته اصلی این طرح بشمار می‌رود، در حال حاضر در شهر تهران به صورت آزمایشی اجرایی شده است و به سرعت در کلیه واحدهای مالیاتی سراسر کشور پیاده سازی خواهد شد. با اجرای این پروژه، نظام مالیاتی مبتنی بر روش‌های سنتی شناسایی مودیان و اطلاعات مالیاتی مربوط به آنها کنار گذاشته می‌شود و یک نظام مجهز به اطلاعات مالیاتی گسترده که همه افراد جامعه را از یک دریچه نگاه می‌کند و توانایی کاهش فرار مالیاتی، فساد اداری، بهبود روش‌های تشخیص و وصول مالیات و ... را دارد، شروع به کار خواهد کرد.

– ایجاد زیرساخت فناوری اطلاعات و الکترونیکی کردن اظهارنامه‌های مالیاتی: از ۲ سال قبل با هماهنگی شرکت مخابرات ایران و وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، زیرساخت فناوری اطلاعات برای الکترونیکی کردن اظهارنامه‌های مالیاتی بصورت یکپارچه و با پهنای باند مناسب و با بستر فیبر نوری ایجاد شده است که **در قالب بستر ایجاد شده در سال گذشته بیش از ۴/۵ میلیون اظهارنامه (معادل ۹۰ درصد از کل اظهارنامه‌ها) بصورت الکترونیکی اخذ گردید.**

– پایگاه اطلاعات اقتصادی مودیان مالیاتی: به موجب ماده ۱۲۰ قانون برنامه پنجم توسعه توسط سازمان امور مالیاتی در حال حاضر ایجاد گردیده است. که با استفاده از این اطلاعات امکان برنامه‌ریزی و سیاستگذاری‌های اقتصادی کشور فراهم خواهد شد. در همین راستا، زیرساخت‌های مناسب، سخت افزار و پایگاه‌های اطلاعاتی مناسبی فراهم شده است.

– تدوین لایحه اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم: از دیگر اقدامات دولت نهم در راستای اصلاحات ساختاری در حوزه نظام مالیاتی، تدوین لایحه اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم می‌باشد. در این ارتباط روزآمدی و انعطاف‌پذیری قوانین و مقررات مالیاتی به عنوان یکی از ارکان سه‌گانه نظام مالیاتی از اهمیت کلیدی برخوردار می‌باشد به نحوی که ایجاد تحول در نظام مالیاتی بدون تحول در قانون مالیات‌ها امکان‌پذیر نخواهد بود. براین اساس و با عنایت به اینکه قانون مالیات‌های مستقیم مصوب سال ۱۳۸۰ با توجه به مقتضیات زمان خود تهیه شده است، اصلاح قانون در اولویت کاری قرار گرفت. از اینرو لایحه مذکور با هدف ارتقاء جایگاه مالیات‌ها در تأمین مالی دولت و کاهش اتکای بودجه دولت به عواید حاصل از صادرات نفت، حمایت از تولید و سرمایه‌گذاری، رفع تبعیض مالیاتی بین بخش‌های عمومی و خصوصی، تسهیل امور در مالیات از جمله مالیات بر ارث، افزایش بعد عدالت در نظام مالیاتی، ساماندهی معافیت‌های مالیاتی، فراهم آوردن بستر مناسب برای افزایش شفافیت و دسترسی و تجمیع اطلاعات مبادلات اقتصادی کشور، و به تبع آن جلوگیری از فرار مالیاتی و افزایش ضمانت‌های اجرای قانون در سال ۱۳۹۱ تدوین گردید و جهت طی مراحل تصویب با درخواست دو

فوریت به مجلس شورای اسلامی ارسال شد. از نکات مهم لایحه ارسالی که پس از سال‌ها کار کارشناسی در دولت با همکاری اساتید دانشگاهی فراهم شد توسعه پایه مالیاتی کشور است. بعبارت دیگر در این لایحه نرخ‌های مالیاتی افزایش نمی‌یابد ولی معافیت مالیاتی فعالیت‌های اقتصادی بازبینی می‌شوند و نرخ صفر مالیاتی جایگزین معافیت مالیاتی می‌شود. از نکات دیگر اضافه نمودن مالیات بر جمع درآمد کلیه افراد است که تمامی افراد از یک میزان مشخص درآمد به بالا باید نسبت به پرداخت مالیات اقدام نمایند. یعنی همه افراد حقیقی کشور باید اظهارنامه مالیاتی تکمیل و به دولت بدهند و از یک سقف درآمدی به بالا باید بخشی از درآمد خود را مالیات بدهند.

در خصوص عملکرد درآمدهای مالیاتی نیز شایان ذکر است، اگرچه شاخص‌های کلان نظام مالیاتی با میزان مطلوب، فاصله دارند، لیکن جملگی رو به بهبود بوده‌اند. **به عنوان نمونه، نسبت مالیات‌ها به منابع عمومی دولت و نسبت مالیات‌ها به اعتبارات هزینه‌ای به ترتیب از ۲۱/۸ و ۳۱ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۳۷/۱ و ۴۴/۴ درصد در سال ۱۳۹۱ افزایش یافته‌اند. همچنین نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی از متوسط ۴/۸ درصد در سالهای ۷۵-۱۳۶۸ به حدود ۷ درصد در سال ۱۳۹۱ افزایش یافته است.**

شایان ذکر است طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۸۴، بخشی از درآمد حاصل از فروش نفت خام (معادل ۵ درصد) بعنوان مالیات در سرجمع درآمدهای مالیاتی لحاظ می‌گردید که در سال ۱۳۸۹ به موجب قانون بودجه این بند از سرجمع درآمدهای مالیاتی حذف شد (شایان ذکر است در محاسبه شاخص‌های مالیاتی طی سالهای ۱۳۸۴-۱۳۸۸ مالیات عملکرد نفت لحاظ نگردیده است).

روند نسبت مالیات بر ارزش افزوده به کل درآمدهای مالیاتی نیز حاکی از آن است که نسبت مذکور افزایش یافته است به گونه‌ای که از ۱/۲ درصد در سال ۱۳۸۷ به ۱۳/۷ درصد در سال ۱۳۹۱ رسیده است و امید است در سال‌های آتی با گسترش دامنه شمول مشمولین این نوع مالیات و همچنین با اجرای دائمی قانون مالیات بر ارزش افزوده و همچنین رفع نقایص آن، این نسبت افزایش یابد.

(ارقام به میلیارد ریال و درصد)

عملکرد کل درآمدهای مالیاتی و شاخص‌های مالیاتی

متوسط دوره ۱۳۸۴-۹۱	۱۳۹۱	۱۳۸۴	سال عنوان شاخص
۲۳۷۰۳۴	۳۹۵۱۶۷	۱۰۲۷۰۵	کل درآمدهای مالیاتی
۲۱/۸	۹/۹	۲۴	رشد درآمدهای مالیاتی
۶/۱	-	۵/۵	نسبت مالیات‌ها به تولید ناخالص داخلی
۲۸/۱۳	۳۷/۱	۲۱/۸	نسبت مالیات‌ها به منابع عمومی دولت
۳۸/۹	۴۴/۴	۳۱	نسبت مالیات‌ها به اعتبارات هزینه‌ای
۷/۵	۱۳/۷	-	نسبت مالیات بر ارزش افزوده به کل درآمدهای مالیاتی

مأخذ: گزارش‌های وضع مالی دولت، معاونت نظارت مالی و خزانه‌داری کل کشور ارقام مربوط به سال ۱۳۹۱ مقدماتی می باشد.

د) اجرای طرح تحول گمرکی:

تدوین و اجرای طرح تحول در نظام گمرکی در قالب طرح تحول اقتصادی یکی از برنامه‌های اقتصادی دولت‌های نهم و دهم در راستای انجام اصلاحات ساختاری در حوزه تجارت خارجی بوده است. طرح تحول گمرکی در قالب ۱۰ پروژه طراحی شده است که تاکنون بخش قابل توجهی از این پروژه‌ها اجرا شده است. مهمترین این برنامه‌ها عبارتند از:

۱- برنامه اصلاح قوانین و مقررات گمرکی: اصلاح و تصویب قانون امور گمرکی (در این خصوص اصلاح قانون امور گمرکی بعد از قریب به ۴۰ سال به انجام رسید و آیین‌نامه اجرایی آن نیز مصوب و ابلاغ شد).

۲- برنامه تحقق گمرک الکترونیک شامل:

- تدوین طرح جامع گمرک نوین (دفتر تدوین طرح در گمرک تشکیل و بعد از بررسی‌های لازم، فهرست پروژه‌ها و فعالیت‌های کلیدی طرح استخراج شده است).

- راه‌اندازی سیستم ارزش‌وب‌بنیاد (در ۴۹ گمرک اصلی از مجموع ۱۴۹ گمرک کشور که عمده عملیات گمرکی در آن‌ها انجام می‌پذیرد).

- طراحی سامانه جدید کنترل و ردیابی ترانزیت (حدود ۸۰ درصد این پروژه انجام شده است)

- طراحی سامانه جدید صدور و ارسال مجوزها (حدود ۶۰ درصد از پروژه انجام شده است)

- طراحی سامانه هوشمند ورود و خروج کالا (سیستم آسیکودای جهانی)

۳- برنامه افزایش اقتدار، بهره‌وری و اثربخشی سازمانی شامل:

- ایجاد مدل فیزیکی پنجره واحد تجاری جهت انجام امور اداری، تجاری و گمرکی در یک مکان (۳۴ گمرک مهم کشور جهت اجرای این پروژه تعیین و در ۲۶ گمرک اصلی کشور پیشرفت قابل ملاحظه‌ای داشته است میزان پیشرفت پروژه حدود ۶۵ درصد بوده است)
 - تجهیز گمرکات به دستگاه‌های کنترلی (در حال حاضر در سه گمرک دستگاه کنترلی X-ray نصب و راه اندازی شده و دستگاه‌های X-ray کامیونی در ۶ گمرک نصب و در یک گمرک دیگر در حال نصب می‌باشد. به علاوه ۲۲ سیستم دوربین مداربسته در گمرکات کشور نصب و راه اندازی شده است).
 - تدوین طرح آمایش گمرکی (تدوین طرح به انجام رسیده است)
 - ایجاد گمرکات تخصصی (ایجاد تعداد ۴۵ گمرک تخصصی برای واردات و ۴۴ گمرک تخصصی برای صادرات و همچنین برای واردات ۲۰ کالا و صادرات ۱۸ کالا گمرک تخصصی تعیین شده است).
 - ایجاد دروازه مشترک تجاری با کشورهای هم‌مرز
 - پیشگیری و مبارزه با قاچاق کالا
 - کاهش تعداد گمرکات و راه‌اندازی سامانه هوشمند جدید در حوزه تجارت خارجی و ترانزیت
- ۴- تقویت طرح های تملک دارایی های سرمایه ای و پرداخت به کارکنان گمرک: این امر در سایه اهتمام دولت به اهمیت گمرک و در پی تصویب احکام مربوط به درآمد اختصاصی در قانون جدید امور گمرکی صورت پذیرفت که هم سبب بهبود سیمای گمرکات کشور و هم افزایش رضایت خاطر و انگیزش کارکنان شده است.

دولت و

بازارهای سرمایه و مالی

بازار سرمایه +

نظام بانکی +

سرمایه گذاری خارجی +

بازار بیمه +

۴-۱) آیا بازار سرمایه از توسعه کمی و کیفی برخوردار نبوده است؟

توجه مناسب به بازار سرمایه کشور، توجه به خصوصی سازی شرکتهای دولتی از طریق بازار سرمایه بر مبنای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، گسترش جغرافیای بورس از طریق راه اندازی تالارهای منطقه‌ای، استانی، ایجاد شبکه کارگزاری و پذیرش کارگزاران محلی، ایجاد و گسترش بازارهای تخصصی، سیاست ها و سازوکارهای مربوط به عدالت اجتماعی از جمله سهام عدالت و توزیع آن از طریق بازار سرمایه کشور و همچنین فرهنگ سازی در زمینه نگهداری سهام به عنوان یکی از داراییهای جایگزین برای طلا و ارز، ... را باید باعث گسترش بازار سرمایه طی سال های اخیر دانست. از مهمترین رویکردها و سیاست های اقتصادی دولت در بازار سرمایه در دولت های نهم و دهم اجرای قانون جدید بازار سرمایه و تفکیک امور حاکمیتی و عملیاتی در بازار، ارتقاء جایگاه بازار سرمایه در اقتصاد کشور، گسترش بورس های تخصصی، توسعه و معرفی ابزارهای نوین تأمین مالی و همچنین راه اندازی شبکه ملی داد و ستد الکترونیک اوراق بهادار بوده است که نتایج زیر را در پی داشته است:

الف) ایجاد تنوع در ابزارهای مالی در بازار سرمایه:

به منظور متنوع سازی ابزارهای مالی و افزایش ظرفیت تامین مالی در بازار سرمایه اقدامات گسترده ای انجام گرفته است که عبارتند از:

- تدوین و تصویب مقررات و ضوابط لازم به منظور ایجاد بازار عادلانه، شفاف و کارآمد:
- اجرای ضوابط و مقررات لازم از جمله دستورالعمل انضباطی ناشران بورسی/غیربورسی و فرابورسی و ضوابط انضباطی مؤسسات حسابرسی معتمد و نظارت بر حسابرسان معتمد، دستورالعمل افشای اطلاعات بورس اوراق بهادار تهران و ...
- ایجاد ابزارهای مالی جدید: از جمله اوراق بهادار و قراردادهای آتی کالا و سهام (به عنوان ابزارهای پوشش ریسک)، اوراق اجاره، اوراق سفارش ساخت و صکوک.
- گسترش و بهبود نهادهای قدیمی و ایجاد نهادهای مالی جدید: مانند شرکتهای فعال از قبیل ۱۰۹ شرکت کارگزاری، ۹۲ صندوق سرمایه گذاری، ۷ شرکت تأمین سرمایه، ۳ شرکت پردازش اطلاعات مالی، ۱ صندوق زمین و ساختمان، ۲ صندوق نیکوکاری. همچنین تعداد ۴۳ مجوز سبدگردانی برای شرکتهای کارگزاری و ۸ مجوز سبدگردانی برای سایر نهادهای مالی (به جز شرکتهای کارگزاری) صادر گردیده است. به علاوه تاکنون ۹ شرکت مشاور سرمایه گذاری موفق به مجوز فعالیت شده اند.
- توسعه فرهنگ سهامداری و آگاهی های عمومی در بازار سرمایه: از جمله برگزاری دوره های آموزشی، نمایشگاه های تخصصی، گسترش سامانه های اطلاع رسانی و الکترونیکی.

- همکاری با سازمان خصوصی سازی در واگذاری سهام شرکتهای دولتی، کنترل معاملات و بررسی آثار اقتصادی واگذاری سهام شرکتهای دولتی
- ایجاد کمیته‌های تخصصی: از جمله کمیته فقهی، کمیته تدوین مقررات، کمیته شاخص
- راه اندازی بازار خارج از بورس: در این رابطه بازار فرا بورس پس از انتخاب اعضای هیات مدیره در سال ۱۳۸۷ شروع به فعالیت کرده است.
- گسترش فعالیت بورس کالا: شرکت بورس کالای ایران در تاریخ ۱۳۸۶/۵/۲ به ثبت رسید و وظایف بورس‌های کالایی قبلی (بورس فلزات و بورس محصولات کشاورزی) به آن شرکت منتقل گردید. تالار محصولات پتروشیمی نیز در تاریخ ۱۳۸۶/۱۱/۲۸ فعالیت رسمی خود را در بورس کالا آغاز نمود. رشد این بازار در چند سال اخیر بسیار چشمگیر بوده است.
- ایجاد زیرساخت‌های توسعه بازار الکترونیکی سرمایه
- راه اندازی بورس انرژی: این بورس در اسفند ۱۳۹۱ شروع به کار کرد.
- تصویب "دستورالعمل‌های الزامات افشای اطلاعات و تصویب معاملات اشخاص وابسته ناشران بورس و فرابورسی" در راستای حمایت از حقوق سرمایه گذاران، پیشگیری از وقوع تخلفات و نیز ساماندهی و توسعه بازار شفاف و منصفانه به نوبه خود نقش موثری در جلب اعتماد مردم داشته است به طوری که تعداد سهامداران (شامل حقیقی و حقوقی) از ۴/۳ میلیون نفر از سال ۱۳۸۴ به ۷/۲ میلیون سهامدار در سال ۱۳۹۱ بالغ شده است.

ب) رشد جهشی وار بازار بورس:

علیرغم بروز بحران‌های مالی فراگیر و سقوط بورس‌ها در جهان و علیرغم تحریم‌های سنگین اقتصادی علیه ایران، بازار بورس اوراق بهادار در دولت نهم و دهم از رشد بسیار بالایی برخوردار بوده است. عملکرد شاخص‌های بورسی (بر اساس اطلاعات سازمان بورس و اوراق بهادار) در جداول زیر ارائه شده است:

تصویر کلی عملکرد بورس اوراق بهادار از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱

نسبت ۱۳۸۴ به ۱۳۹۱	۱۳۹۱	۱۳۸۴	سال
۴ برابر	۳۸۰۴۱	۹۴۶۰	شاخص قیمت بازار
۵/۷۶ برابر	۱۵۴۷۷۱	۲۶۸۴۹	شاخص سود نقدی و قیمت (شاخص بورس)
۶/۷۵ برابر	۲۲۰۰۱۴۷	۳۲۵۷۲۸	ارزش بازار شامل بورس و فرا بورس (میلیارد ریال)
۶/۹۰ برابر	۴۰۶۶۸۱	۵۸۸۶۷	ارزش معاملات شامل بورس و فرا بورس (میلیارد ریال)
۵/۵۱ برابر	۸۰۰۴۵	۱۴۵۰۵	حجم معاملات (میلیون سهم)
۱/۶۷ برابر	۷/۲	۴/۳	تعداد کل سهامداران (میلیون سهامدار)
۱/۰۶ برابر	۴۵۹	۴۳۲	تعداد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس و فرا بورس
۱/۶۱ برابر	*۲۹	۱۸	نسبت ارزش بازار به تولید ناخالص داخلی (درصد)

مأخذ: سازمان بورس و اوراق بهادار

* مربوط به سال ۱۳۸۹ می باشد و انتظار می رود این رقم در سال ۱۳۹۱ افزایش بیشتری پیدا کرده باشد.

شایان ذکر است شاخص قیمت بازار در نیمه تیرماه سال ۱۳۹۲ به ۵۴ هزار واحد و ارزش بازار (شامل بورس و فرا بورس) از ۳۲۰۴۸۴۰ میلیارد ریال فراتر رفته است که در مقایسه با ارقام سال ۱۳۸۴ به ترتیب ۵,۷ و ۹,۸ برابر شده است. یکی از رویدادهای ارزشمند دیگری که بعد از تصویب قانون جدید بازار سرمایه اتفاق افتاده است منفک کردن بورس‌ها بر اساس تخصص همانند بورس کالا، فرا بورس و بورس انرژی است. در جداول زیر به ارزش معاملات بازار نقد و سلف و بازار آتی بر اساس اطلاعات سایت بورس کالا اشاره شده است.

ارزش معاملات بورس کالا (بازار نقد و سلف) از سال ۱۳۸۴ تا سال ۱۳۹۱ (میلیارد ریال)

بورس کالا (نقدی و سلف)	فلزات	پتروشیمی	کشاورزی	مجموع
۱۳۸۴	۲۴۲۲۳	۰	۳۸۶	۲۴۶۰۹
۱۳۹۱	۱۹۲۳۸۰	۱۱۶۲۵۶	۱۳۴۷	۳۰۹۹۸۳
نسبت ۱۳۸۴ به ۱۳۹۱	۷/۹۴	-	۳/۴۸	۱۲/۵۹

ارزش معاملات بورس کالا (بازار آتی) از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ (میلیارد ریال)

سال	ارزش معاملات
۱۳۸۷	۶۰
۱۳۹۱	۳۶۲۸۱۵
نسبت ۱۳۸۷ به ۱۳۹۱	بیش از ۶ هزار برابر

مأخذ: سایت بورس کالا

۴-۲) آیا کارکردهای نظام بانکی توسعه نیافته است؟

شاخص‌ها و متغیرهای مختلف بازار پول و نظام بانکی، مؤید مدیریت مناسب اعمال شده توسط دولت نهم و دهم طی سال‌های اخیر است. برخی از این موارد عبارتند از:

الف) افزایش تعداد و سرمایه بانک‌ها:

• تعداد بانک‌ها و شعب آنها به منظور بهبود خدمت‌رسانی افزایش یافته است. آغاز به کار بانک‌های غیردولتی، در واقع نقطه شروع آزادسازی مالی و ایجاد رقابت در سیستم بانکی بوده است. **تعداد کل بانکها و موسسات اعتباری در سال ۱۳۸۴ معادل ۱۷ مورد بود که در سال ۱۳۹۱ به ۳۸ مورد افزایش پیدا کرده است.** کل شعب فعال در شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۸۴ حدود ۱۷,۵ هزار شعبه بوده که در سال ۱۳۹۱ به ۲۰,۳ هزار شعبه رسیده است.

• با آغاز فعالیت بانک‌های غیردولتی، روز به روز حضور آنها در عرصه بانکداری کشور گسترش یافته است. طی دوره مورد بررسی سهم بانک‌های غیردولتی از سپرده‌ها، تسهیلات و دارایی‌ها روندی فزاینده داشته و از ۱۹,۱، ۱۶,۱ و ۱۳,۵ درصد در سال ۱۳۸۶ به ۲۳,۸، ۱۹,۹ و ۱۷,۱ درصد در سال ۱۳۸۷ رسید. طی سالهای ۹۱-۱۳۸۶ سهم بانک‌های غیردولتی از سپرده‌ها افزایش (از ۱۹ درصد در سال ۱۳۸۶ به ۶۵/۵ درصد در سال ۱۳۹۱) و در مقابل سهم آنها از تسهیلات (از ۱۶/۱ درصد در سال ۱۳۸۶ به ۵۴/۱ درصد در سال ۱۳۹۱) و دارایی‌ها (از ۱۳/۵ درصد در سال ۱۳۸۶ به ۵۴/۹ درصد در سال ۱۳۹۱) رسیده است. شایان ذکر است علت این رشد قابل توجه آن است که در سال ۱۳۸۸ به دلیل تغییر طبقه‌بندی بانکها و مؤسسات اعتباری و خصوصی شدن بانک‌های صادرات، ملت، تجارت و رفاه و قرار گرفتن در ردیف بانکهای غیردولتی، سهم بانکهای غیردولتی با افزایش شدید مواجه گردید. روند متغیرهای مذکور نشان‌دهنده گسترش و تقویت فعالیت بانک‌های غیردولتی به خصوص در دولت دهم بوده است.

• **حساب سرمایه در نظام بانکی کشور که در پایان سال ۱۳۸۳ معادل ۵۸/۸ هزار میلیارد ریال بوده است، طی سال‌های ۹۱-۱۳۸۴ همواره دارای روند افزایشی بوده و در پایان سال ۱۳۹۱ بالغ بر ۵۰۷/۸ هزار میلیارد ریال گردیده است.** اخیراً برخی بانک‌ها نیز مطابق مقررات قانونی نسبت به افزایش سرمایه خود از منابع مجاز اقدام نموده‌اند. برای افزایش سرمایه بانک‌های دولتی از محل تجدید ارزیابی دارایی‌ها مجوز قانونی لازم نیز در قوانین بودجه سنواتی پیش‌بینی شده که برخی بانک‌ها مانند بانک ملی و بانک مسکن از این محل افزایش سرمایه داده‌اند و سایر بانک‌ها نیز درخواست مجوز نموده‌اند.

• **سرمایه بانک مرکزی طی ۴ سال گذشته از ۱۵ هزار میلیارد ریال به ۳۱ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۱ افزایش یافته و با تصمیم جدید مجمع عمومی بانک مرکزی مبنی بر افزایش سرمایه بانک**

مرکزی از محل ارزیابی دارایی‌ها و ۶ هزار میلیارد ریال از محل سود، این رقم به بیش از ۴۰ هزار میلیارد ریال افزایش می‌یابد.

ب) مدیریت مخاطره پذیری و کاهش شکنندگی نظام بانکی:

در شرایطی که پس از وقوع بحران جهانی، نظام بانکی در جهان شدیداً دچار مشکل شد و بسیاری از بانک‌های اروپا و آمریکا اعلام ورشکستگی نمودند، نظام بانکی کشور توانست با مدیریت مخاطره‌پذیری از این مسیر گذر کند. برخی از مهمترین شاخص‌های مرتبط با این موضوع عبارتند از:

• یکی از نقاط آسیب‌پذیری و مخاطرات نظام بانکی، بدهی دولت به نظام بانکی است. در راستای تقویت بنیه بانک‌ها و به موجب قوانین بودجه سنواتی سال‌های اخیر، دولت مکلف شده بدهی خود را به بانک‌ها از محل وجوه اداره شده و حساب ذخیره ارزی و واگذاری سهام به بانک‌ها تهاتر نماید. **در حالی که نسبت بدهی دولت به بانک‌ها به کل مطالبات سیستم بانکی در سال ۱۳۸۴ معادل ۲۱/۴ درصد بوده، این نسبت در آذر ماه ۱۳۹۱ به ۱۲ درصد کاهش یافته است.**

• نسبت خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی به پایه پولی که در سال ۱۳۸۴ معادل ۳/۹ درصد بوده در سال ۱۳۹۱ (با توضیحات ارایه شده)، با اندکی افزایش به ۴/۶ درصد افزایش یافته است لیکن نسبت خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی به کل تسهیلات از ۱ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۰/۰۱ درصد در سال ۱۳۹۱ کاهش یافته است.

• از جمله شاخص‌های بررسی میزان ریسک بانک‌ها و نماگر کیفیت دارایی‌های بانک، نسبت تسهیلات غیرجاری به کل تسهیلات است. این نسبت که به ظاهر در پایان سال ۱۳۸۴ معادل ۱۱ درصد بوده است، پس از شفاف‌سازی مشخص شد عدد واقعی به مراتب بالاتر است به طوری که در پایان سال ۱۳۸۷ به دنبال شفاف‌سازی (و سرفصل کردن این مطالبات در حساب‌های بانک‌ها که اغلب به دلیل تمدید پی در پی حساب‌ها تصریح نمی‌شدند) رقم ۱۷/۷ درصد استخراج شد. با اقدامات صورت گرفته در سالهای اخیر، در پایان سال ۱۳۹۱ این نسبت به ۱۴/۷ درصد کاهش یافت.

• نسبت تسهیلات به سپرده‌ها در نظام بانکی کشور ضمن ارائه عملکرد بانک‌ها، میزان ریسک نقدینگی آن‌ها را نیز نشان می‌دهد. نسبت تسهیلات جاری به سپرده‌های غیردولتی بانک‌ها که در پایان اسفند ۱۳۸۳ معادل ۹۳/۳ بوده است، در اسفند ۱۳۹۱ به ۸۶/۴ درصد رسیده است. بررسی روند این نسبت در طول دوره مورد بررسی در سطح کل نظام بانکی ثبات نسبی را نشان می‌دهد (رعایت این نسبت در حدود ۸۰ تا ۸۵ درصد مناسب ارزیابی می‌شود).

• نسبت سپرده‌های غیردولتی به کل بدهی‌های نظام بانکی کشور بیانگر میزان اتکای بانک‌ها به سپرده‌ها در تأمین منابع مورد نیاز خود می‌باشد. نسبت مذکور در سال ۱۳۸۴ معادل ۳۱ درصد و در پایان سال ۱۳۹۱ بالغ بر ۴۲ درصد گردیده است و نسبت مذکور در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۱ روند افزایشی داشته است. طبعاً هرچه این نسبت بالاتر باشد، نشان‌دهنده این مطلب است که بانک‌ها در تأمین منابع مورد نیاز خود به جای سرمایه نقدی اتکای زیادی به سپرده‌ها داشته‌اند.

• رشد حساب سرمایه در نظام بانکی کشور نیز مؤید کاهش مخاطرات نظام بانکی است بطوریکه میزان آن طی سال‌های ۱۳۸۳ تا پایان سال ۱۳۹۱ بیش از ۸/۷ برابر شده است.

(ج) تسویه (بازپرداخت) بدهی‌های دولت به بانک مرکزی:

• علیرغم این که در دولت‌های قبلی بدهی‌های دولت به بانک مرکزی افزایش یافت، اما دولت دهم توانست بدهی‌های دولت را در مقایسه با ابتدای دولت نهم کاهش دهد. بر اساس مصوبه خرداد ماه سال ۱۳۹۲ مجمع بانک مرکزی، مطابق بند ب ماده ۲۶ قانون پولی و بانکی کشور، سود ناشی از تسعیر (افزایش) نرخ ارز برای تسویه بدهی دولت، شرکت‌ها و بانکهای دولتی به این بانک مورد استفاده قرار گرفته است و حتی ۴۰ هزار میلیارد ریال نیز برای پوشش تعهدات احتمالی آتی دولتی منظور شده است. بدین ترتیب دولت در اجرای قانون، نه تنها تمامی بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی را پرداخت کرده است، بلکه بخش اعظم بدهی بانکهای دولتی به این بانک را نیز پرداخت کرده است. این امر علاوه بر استحکام صورت‌های مالی بانک مرکزی، سبب استحکام و تقویت ترازنامه شرکت‌ها و بانک‌های دولتی می‌شود که بی تردید در ارزیابی و رتبه بندی این موسسات نقشی در خور خواهد داشت. علاوه بر این، دولت از تزریق ریال توسط بانک مرکزی به اقتصاد پیشگیری کرد چرا که مطابق قانون پولی و بانکی (بند ب ماده ۲۶) مازاد سود تغییر نرخ برابری ارز پس از استهلاک اصل و فرع بدهی دولت باید به خزانه واریز شود که این امر می‌توانست سبب افزایش پایه پولی و نقدینگی شود که دارای تبعات تورمی است.

(د) شفاف سازی نظام بانکی

حجم فزاینده مطالبات معوق نظام بانکی دولت را برآن داشت تا ضمن اتخاذ تصمیمات موثر، با اعمال سیاست‌های کارآمد، در راستای انتظام بخشیدن به وضعیت مطالبات معوق نظام بانکی اهتمام نماید.

• این تلاش‌ها در سال ۱۳۸۶ منجر به تصویب قانون "تسهیل اعطاء تسهیلات بانکی و کاهش هزینه‌های طرح و تسریع در اجراء طرح‌های تولیدی و افزایش منابع مالی و کارآیی بانک‌ها" گردید. براساس ماده ۵ قانون مذکور دولت مکلف شد ترتیبی اتخاذ نماید که با ایجاد و به کارگیری نهادهای جدید مالی از قبیل بانک جامع اطلاعات، رتبه‌بندی و اعتبارسنجی مشتریان، گروه‌های مشاور مالی و

سرمایه‌گذاری غیردولتی، ساماندهی مطالبات معوق، مؤسسات تضمین اعتبار، زمینه تسهیل و تسریع اعطای تسهیلات بانکی را فراهم نماید. هیئت وزیران بنا به پیشنهاد مشترک بانک جمهوری اسلامی ایران و وزارت اموراتصادی و دارایی و به استناد ماده ۵ قانون مذکور، آئین‌نامه وصول مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول مؤسسات اعتباری (ریالی و ارزی) را تصویب نمود. بدین ترتیب شناسایی و سر فصل کردن مطالبات غیرجاری (معوق) در نظام بانکی مطرح و مورد توجه قرار گرفت.

● بر اساس ماده ۹۱ قانون برنامه پنجم مبنی بر پرداخت تسهیلات منوط به اعتبارسنجی متقاضیان، سامانه اعتبارسنجی از سوی بانک مرکزی راه‌اندازی شده است و مجوز ایجاد شرکت اعتبارسنجی ایران نیز صادر شده است.

● در خصوص شفاف سازی حسابهای بانکها، آئین نامه "وصول مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول مؤسسات اعتباری" صادر و به نظام بانکی ابلاغ گردید.

● بانک مرکزی تمهیدات متعددی در خصوص ساماندهی مؤسسات اعتباری غیربانکی و صندوق‌های قرض‌الحسنه انجام داده که از جمله آن می‌توان به "ساماندهی بیش از ۱۲۰ شرکت تعاونی اعتبار بدون مجوز و تجمیع آنها در دو بانک و ۵ موسسه مالی و اعتباری در حال تاسیس" بوده است. تقلیل مؤسسات ۱۴ گانه به ۷ بانک و موسسه در شرف تاسیس که به دلیل تخلفات آن انجام گردید، از دیگر اقدامات بانک مرکزی بوده است.

● براساس بند الف ماده ۹۷ قانون برنامه پنجم، "اصلاح رویه های اجرایی، حسابداری و مالی در سامانه بانکی مطابق اهداف و احکام بانکداری بدون ربا" پیش بینی شده است که در این راستا رویه های معمول مورد بازنگری و اصلاح قرار گرفته است.

● در زمینه تسهیلات غیرجاری گرچه در اثر شفاف سازی که از سال ۱۳۸۶ آغاز شد، نسبت مطالبات غیرجاری به کل تسهیلات در پایان سال ۱۳۸۸ معادل ۱۸/۲ درصد رسید، ولی این نسبت با ۳/۱ واحد درصد کاهش به ۱۵/۱ درصد در پایان سال ۱۳۹۰ رسید. نسبت مزبور در سال ۱۳۹۱ تحت تاثیر عوامل مختلفی من جمله تشدید تحریم‌ها و نیز تلاطم برخی از بازارها روند صعودی را در پیش گرفت و به ۱۸/۱ درصد در پایان آبان ۱۳۹۱ بالغ گردید. با توجه به تبعات منفی این پدیده بر توان خدمت‌رسانی نظام بانکی، بانک مرکزی اقدامات گسترده و متنوعی را در پیش گرفت و در سایه عزم جدی بانک مرکزی و تلاش بانکها نسبت مزبور سیر کاهشی به خود گرفت و به ۱۴/۷ درصد در پایان سال ۱۳۹۱ تقلیل یافت که نسبت به اسفند ۱۳۹۰، کاهش نشان می‌دهد و این بدین معنی است که

علیرغم فشارهای خارجی و داخلی، نه تنها رشد مطالبات غیرجاری کنترل شد، بلکه نسبت مذکور کاهش نیز یافت.

هـ) توسعه بانکداری الکترونیکی:

بانکداری الکترونیکی به عنوان یکی از مهمترین ارکان اقتصاد الکترونیکی با بهره‌گیری از توسعه فناوری اطلاعات و برقراری شبکه‌های پیشرفته ارتباطی، موجب تحول در شیوه‌های معمول بانکداری گردیده است که نقش مهمی را در تسهیل و گسترش مبادلات نوین اقتصادی و نیز کاهش هزینه‌ها ایفا می‌نماید. طی سال‌های اخیر وضعیت بانکداری الکترونیک از بعد ابزار و تجهیزات و نیز عملکرد مالی در سطح ملی از رشد چشمگیری برخوردار بوده است.

● نکته حائز اهمیت این است که زیرساخت‌های بانکداری الکترونیکی این امکان را به کشور داد تا بتوان طرح‌های بزرگی چون سهمیه بندی سوخت و همین طور پرداخت‌های نقدی هدفمندی یارانه‌ها را با هزینه اجزایی بسیار ناچیز به مورد اجرا گذاشت.

● انواع کارت بانکی صادره توسط شبکه بانکی کشور که تا پایان سال ۱۳۸۴ معادل ۱۴ میلیون کارت بوده در پایان سال ۱۳۹۱ بالغ بر ۲۲۶ میلیون کارت گردید که نشان می‌دهد تعداد کارت‌ها نزدیک به ۱۷ برابر گردیده است. تعداد دستگاه‌های خودپرداز در سال ۱۳۸۴ معادل ۴/۵ هزار دستگاه بوده که در سال ۱۳۹۱ با رشدی معادل ۵۷۶/۸ درصد نسبت به پایان سال ۱۳۸۴ به ۳۰/۲ هزار دستگاه افزایش یافته است. همچنین تعداد دستگاه‌های پایانه شعب نیز در پایان سال ۱۳۸۴ معادل ۱۱/۳ هزار دستگاه بوده که تا پایان اسفند سال ۱۳۹۱ با رشد ۳۷۱،۴ درصدی به بیش از ۵۳/۱ هزار دستگاه رسیده است.

ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیک

متوسط رشد سالانه	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	متوسط رشد سالانه	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	شرح
	عملکرد دولت دهم					عملکرد دولت نهم				
۳۷،۴	۲۲۶	۱۷۴	۱۲۸	۸۷	۶۴،۶	۶۰	۳۹	۲۳	۱۴	کارت بانکها (میلیون)
۲۰،۹	۳۰۱۷۳	۲۶۶۲۶	۲۰۶۲۳	۱۷۱۳۳	۴۳،۷	۱۲۹۵۹	۹۹۱۷	۷۴۶۸	۴۴۵۸	خودپردازها
۳۳،۱	۲۶۸۹۲۵۳	۲۱۸۴۳۲۷	۱۵۱۳۳۱۸	۱۱۴۷۶۰۲	۱۲۷،۲	۷۶۳۹۳۸	۴۲۷۰۸۲	۱۹۲۷۶۵	۶۸۵۳۲	پایانه‌های فروش
۱۹۰،۵	۵۳۱۱۷	۵۲۷۸۲	۴۳۰۴۶	۳۱۸۵۳	۳۴،۱	۲۷۰۴۸	۲۱۷۰۷	۱۵۶۹۲	۱۱۲۶۸	پایانه‌های شعب

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

- در ادامه روند ایجاد و گسترش سامانه‌های الکترونیک نظام بانکی ارائه شده است:
 - شبکه ملی بین بانکی^۱ (مبین): (ایجاد محیط ارتباطی یکپارچه برای سرویس‌های بین بانکی)
 - سامانه‌های ملی پرداخت (آریا): سامانه‌های ملی پرداخت^۲ در قالب سامانه‌های اتاق پایاپای الکترونیک (پایا)^۳، تسویه ناخالص آنی (ساتنا)^۴، تسویه اوراق بهادار الکترونیکی (تابا)^۵ طراحی گردید.
 - ساتنا^۶ (سامانه تسویه ناخالص آنی): پردازش و تسویه تراکنش‌های بین بانکی)
 - تابا^۷ (تسویه اوراق بهادار): (زیرساخت انتشار و تسویه انواع اوراق بهادار الکترونیکی)
 - شتاب (شبکه تبادل اطلاعات بین بانکی):
 - پایا^۸ (اتاق پایاپای الکترونیکی): (زیرساخت اصلی مبادلات پولی بین بانکی)
 - شاپرک (شبکه الکترونیک پرداخت کارتی): (ساماندهی نظام پرداخت کارتی کشور)
 - سماب^۹ (سامانه مدیریت اسناد بانکی): (به منظور استاندارد کردن چک‌ها، یکپارچگی در صدور دسته چک‌ها و حذف گردش فیزیکی چک و اسناد بانکی و انتقال آن به بستر تمام‌الکترونیکی)
 - نسیم (بانکداری متمرکز^{۱۰} بانک مرکزی): (عملیات راهبردی و مدیریت اجرای بانکی از طریق دسترسی به پایگاه داده‌های مشترک و متمرکز در قالب یک سیستم)
 - سپاس (هاب ملی پرداخت همراه)^{۱۱}: (یکپارچه‌سازی راهکارهای مختلف پرداخت همراه)
 - مرکز داده‌های اینترنتی^{۱۲}: (مدیریت کارآتر ارتباطات بانکی اینترنتی)
 - کاشف (مرکز کنترل امنیت شبکه فوریت‌های بانکی): (مرکز امداد رایانه‌ای امنیتی بانک‌ها)
 - سناب (سامانه نظارت الکترونیکی بانک‌ها):
 - طرح هوشمندی کسب و کار بانکی و پیاده‌سازی هوش تجاری و انبار اطلاعات:
 - سرت (سامانه رصد تراکنش‌ها - ضد پولشویی^{۱۳}): این سیستم به پالایش و شناسایی پول‌های مشکوکی می‌پردازد که از طرق نامشروع، غیرحرفه‌ای، غیرانسانی و خارج از فرایند معمول اقتصادی به دست آمده و می‌تواند حاصل از قاچاق کالا، قاچاق انسان، مواد مخدر، قاچاق اسلحه و ... باشد.

۱. National interbank network (NIBN)

۲. National Payment System

۳. Automated Clearing House

۴. Real-Time Gross Settlement System

۵. **Scrip less Securities Settlement System**

۶. Real time gross settlement (RTGS)

۷. scrip less securities settlement systems (SSSS)

۸. Automatic clearing house (ACH)

۹. CIS

۱۰. Core Banking

۱۱. Mobile Payment Hub (MPH)

۱۲. Internet data center (IDC)

۱۳. Anti money laundering (AML)

- سیما (سامانه یکپارچه مانیتورینگ): ثبت اطلاعات مانیتورینگ اجزای شبکه بانکی
- شفق (شبکه فراگیر قرض الحسنه): مدیریت متمرکز صندوق‌های قرض الحسنه
- نماد (نظام مدیریت امضای دیجیتال): صدور گواهی امضای دیجیتال برای مشتریان بانکی
- نهاب (هویت سنجی الکترونیکی بانکی): ایجاد پایگاه جامع اطلاعات هویتی مشتریان.
- سناک (سامانه نظارت الکترونیکی کارت‌های بانکی):
- سپام (سامانه‌های پیام‌رسانی): (الکترونیکی کردن مراودات بانکی و ایجاد زیرساخت یکپارچه)
- شاپک (طرح فراهم کردن شبکه اختصاصی بانکی کشور با مشارکت مخابرات):
- سما (سامانه مدیریت اسناد بانک مرکزی): (مراودات تمام الکترونیکی نظام بانکی و مشتریان)
- مام (مرکز امداد مشتریان): (مرکز متمرکز و واحد برای پاسخگویی به مشکلات مشتریان)
- درگاه (پرتال) ارزی: اطلاعات مبادلات ارزی از مرحله ثبت سفارش تا ترخیص کالا با همکاری سازمان توسعه تجارت، نظام بانکی و گمرک در این سامانه ثبت، ردگیری و پایش می‌شود.

۴-۳) آیا علیرغم تحریم و فشار سنگین بیرونی، ورود سرمایه خارجی به کشور کاهش یافته است؟

رویکرد دولت های نهم و دهم در بخش سرمایه گذاری خارجی مشتمل بر شناسایی و اصلاح قوانین و مقررات و تعیین و اعمال مشوقها متناسب با نیاز روز و رقابت‌های بین‌المللی برای جذب بیشتر سرمایه‌گذاری خارجی بوده است. از جمله حمایت‌ها و تشویق‌های قانونی می‌توان به پیش‌بینی اعتبار برای اعطای جایزه جذب سرمایه‌های خارجی به اشخاص حقوقی غیردولتی فعال در زمینه جذب سرمایه‌های خارجی، اعتبار برای تأمین مالی سرمایه‌گذاری غیردولتی از خارج، تشکیل هیات جذب سرمایه‌گذاری خارجی به عنوان پنجره واحد سرمایه‌گذاری و پیش‌بینی اختصاص بخشی از منابع صندوق توسعه ملی برای اعطای تسهیلات به سرمایه‌گذاران خارجی در ایران اشاره کرد.

● علیرغم تشدید بی سابقه تحریم‌های بین‌المللی طی دوران دولت نهم و دهم؛ لیکن همانگونه که در جدول ملاحظه می‌گردد در حالی که از ابتدای پیروزی انقلاب تا ابتدای سال ۱۳۸۴ مجموع سرمایه خارجی جذب شده بالغ بر ۱۲/۹ میلیارد دلار بوده، از ابتدای سال ۱۳۸۴ تا پایان خرداد ۱۳۹۲ بیش از ۲۵/۱ میلیارد دلار سرمایه خارجی جذب شده است. به عبارت دیگر سرمایه خارجی جذب شده در حدود ۸ سال نسبت به دوره ۲۸ ساله قبل از آن (۸۴-۱۳۵۷) حدود دو برابر بوده است. در دو سال گذشته و به رغم تشدید تحریم‌ها، میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به ترتیب ۴/۱ و ۴/۸۵۰ میلیارد دلار بوده است که رشد ۱۸ درصدی در سال را نشان می‌دهد.

عملکرد تجهیز منابع مالی خارجی

نسبت دولت نهم و دهم به کل دولت‌های قبلی (بعد از انقلاب)		از ابتدای ۱۳۸۴ تا سه ماهه اول سال ۱۳۹۲		از ۱۳۵۷ تا ابتدای ۱۳۸۴		شرح
مبلغ	تعداد طرح	مبلغ (میلیارد دلار)	تعداد طرح	مبلغ (میلیارد دلار)	تعداد طرح	
۳/۸ برابر	۳/۱ برابر	۴۱/۶۸۸	۶۳۱	۱۰/۷۱۴	۲۰۰	سرمایه خارجی مصوب
حدود ۲ برابر	-	۲۵/۱۱۳	-	۱۲/۹۱۶	-	سرمایه خارجی جذب شده

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران

● کل تجهیز منابع مالی از خارج در سال ۱۳۹۱ شامل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، استفاده از منابع موسسات مالی بین‌المللی و فاینانس‌ها بالغ بر ۹/۲۵۰ میلیارد دلار بوده است. در طول دوره دولت نهم، عملکرد فاینانس خارجی به میزان ۴/۴ میلیارد دلار بوده است، این رقم در دولت دهم به ۹/۵ میلیارد دلار افزایش یافته است که حدود ۱۱۶ درصد رشد را نشان می‌دهد.

۴-۴) آیا کارآمدی و پوشش بیمه‌های بازرگانی بهبود نیافته است؟

بیمه‌های بازرگانی به عنوان یکی از زیرساخت‌های مهم اقتصاد بر بسیاری از مناسبات و فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی کشور، اثرگذار است. به همین روی طرح تحول بیمه توسط کارگروهی تخصصی تدوین و از سوی رئیس جمهور به عنوان چارچوب و سند تحول صنعت بیمه ابلاغ شد. در این راستا دولت نهم و دهم در صنعت بیمه با به کارگیری روش‌های توسعه بازار و تلاش برای افزایش ضریب نفوذ بیمه در کشور از طرق مختلف و به ویژه ایجاد بسترهای مناسب برای توسعه فرهنگ بیمه و به تبع آن افزایش سرانه بیمه از یک سو و تامین آرامش بازار کسب و کار و نیز نظارت مستمر بر ابعاد فنی و مالی و سطوح مختلف (شرکت‌های بیمه، نمایندگی‌ها و کارگزاری‌ها) سعی در ارتقاء شاخص‌های بیمه‌ای کشور نمود و بدین وسیله از طریق نهاد نظارتی تخصصی (بیمه مرکزی) به ایفای نقش هدایت، نظارت و حمایت از صنعت بیمه پرداخته است.

● در راستای طرح تحول بیمه و هم‌زمان با آغاز اجرای برنامه پنجم توسعه، گسترش بیمه‌های بازرگانی مورد تاکید قرار گرفت. از مهم‌ترین رویکردها در زمینه بیمه بازرگانی می‌توان به رویکرد جذب سرمایه‌های خارجی در صنعت بیمه، تدوین و استقرار نظام یکپارچه نظارتی جایگزین، مشتمل بر مقررات نظارت مالی، منع انحصار و تسهیل رقابت، استقرار نظام نظارت بر توانگری مالی و رتبه‌بندی مؤسسات بیمه اشاره نمود. علاوه بر رویکردهای فوق اصلاح آیین‌نامه‌ها و تشکیل کارگروه‌های مختلف برای بازنگری در قوانین برای تسهیل فعالیت‌های بیمه‌ای و ایجاد بستر مناسب برای توسعه صنعت بیمه از مهمترین اقدامات دولت می‌باشد.

● سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، رهنمود گسترش رقابت در صنایع و بنگاه‌ها و افزایش نقش بخش خصوصی در اقتصاد کشور می‌باشد. در این راستا تعداد شرکت‌های بیمه در کشور در سال ۱۳۹۱، ۲۷ شرکت بوده که از این تعداد تنها شرکت بیمه ایران دولتی بوده و بقیه به صورت خصوصی در حال فعالیت می‌باشند. این در حالی است که در سال ۱۳۸۴، تعداد ۱۷ شرکت بیمه‌ای فعال در صنعت بیمه وجود داشته است که مالکیت چهار شرکت اصلی آن دولتی بوده است. هم‌چنین تعداد نمایندگان بیمه در سال ۱۳۸۴ از حدود ۷۱۰۰ نمایندگی به حدود ۳۳۴۰۰ نمایندگی بیمه رسید که افزایش اشتغال را در بر داشته است. به عبارت دیگر، صنعت بیمه کشور هم از نظر تعداد شرکت‌های بیمه و هم از نظر واگذاری شرکت‌های دولتی به بخش خصوصی در راستای گسترش رقابت در دولت نهم و دهم گام برداشته است.

● صندوق تامین خسارت بدنی با اصلاح قانون بیمه اجباری شخص ثالث بازسازی شد. عملکرد این صندوق در سال ۱۳۹۱ نشان می‌دهد که مبلغی در حدود سه هزار میلیارد ریال خسارت به مشمولین ماده ۱۰ قانون بیمه شخص ثالث که همان مصدومین حوادث جاده‌ای بدون پوشش بیمه‌ای هستند

پرداخت کرده است. همچنین این صندوق در طول دوره نهم و دهم با پرداخت مبلغ هفت هزار میلیارد ریال، شرایط تعیین تکلیف و پرداخت حدود ۶۰۰۰ فقره دیه کامل و آزادی تعداد ۱۲۰۰۰ نفر از زندانیان معسر حوادث رانندگی را فراهم نموده است.

● تحریم‌های اعمال شده از سوی آمریکا و اتحادیه اروپا در حوزه صنعت بیمه به خصوص در مورد بیمه‌های اتکایی مربوط به حمل و نقل دریایی و هوایی، اقتصاد کشور را با چالش‌هایی مواجه نمود لیکن تدابیر و عملکرد صنعت بیمه کشور به خصوص در مورد اجرایی شدن کلپ‌های P&I سبب شد تا با کمترین آسیب با تحریم‌های اعمال شده مقابله و تهدید وارده به فرصت تبدیل شده و بدون تحمیل هرگونه هزینه به دولت، پوشش‌های بیمه‌ای لازم برای فعالیت‌های اقتصادی درون مرزی و برون مرزی و بطور کلی حمل و نقل دریایی فراهم آید.

ضریب نفوذ بیمه (نسبت حق بیمه تولیدی به تولید ناخالص داخلی) که طی دوره ۸۴-۱۳۵۷ از رشد متوسط سالانه ۲/۷ درصد برخوردار بوده و از ۰/۵ درصد به ۱/۲ درصد رسیده است. این ضریب در دوره ۹۱-۱۳۸۴ از رشد متوسط سالانه معادل ۸ درصد برخوردار شده است و از ۱/۲ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۲ درصد در سال ۱۳۹۱ افزایش یافته است. حق بیمه تولیدی نیز طی دوره ۹۱-۱۳۸۴ از رشد متوسط سالانه ۲۹ درصد و حق بیمه سرانه از نرخ رشدی معادل ۲۸ درصد برخوردار بوده است. شایان ذکر است که صنعت بیمه ایران در سال ۲۰۱۱ با ۴۵ درصد رشد اسمی حق بیمه و در سال ۲۰۱۲ با ۵۲ درصد رشد (براساس مجله سیگما) در دنیا رتبه اول را بدست آورده است. خلاصه عملکرد بیمه به شرح زیر در جدول زیر آورده شده است:

خلاصه عملکرد صنعت بیمه طی سال‌های ۹۱-۱۳۸۴

شرح	۱۳۸۴	۱۳۹۱	کل رشد طی دوره ۹۱-۱۳۸۴ (درصد)	متوسط سالانه نرخ رشد ۹۱-۱۳۸۴ (درصد)
ضریب نفوذ بیمه (درصد)	۱/۲	۲	۶۷	۸
حق بیمه تولیدی (میلیارد ریال)	۲۱,۵۳۰	۱۳۱,۰۹۷	۵۰۹	۲۹
حق بیمه سرانه (هزار ریال)	۳۱۰	۱,۷۰۰	۴۴۸	۲۸
تعداد شرکتهای بیمه	۱۷	۲۷	۵۹	۷
نمایندگی بیمه	۷,۱۰۰	۳۳,۴۰۰	۳۷۰	۲۵

مأخذ: بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران

دولت و

بخش خارجی

تجارت خارجی و ترانزیت 🇮🇷

تعهدات خارجی 🇮🇷

ذخایر خارجی 🇮🇷

۵-۱) آیا عملکرد تجارت خارجی بهبود نداشته و قابل مقایسه با دوره های قبل است؟

تجارت خارجی کشور نشان دهنده تعاملات اقتصادی کشور با دنیای خارج و به گونه ای نشان دهنده درجه باز بودن اقتصاد است. طی سال های ۸۴-۱۳۷۶ مجموع تجارت خارجی کشور برابر ۲۰۰ میلیارد دلار بوده که این رقم در دولت های نهم و دهم ۶۳۵ میلیارد دلار افزایش یافته یعنی ۳/۲ برابر شده است. رشد تجارت خارجی کشور به معنای ظرفیت های بزرگ لجستیکی، کشتیرانی، بندر و توسعه گمرکات و نظایر آن است که در کشور به وجود آمده و توانسته این رشد بزرگ را محقق نماید.

• طراحی سیاست ها و برنامه های ویژه و اقدامات و اصلاحات ساختاری انجام شده در حوزه تجارت خارجی شامل افزایش ظرفیت تولیدات صنعتی، معدنی و کشاورزی، رونق بخشیدن به صادرات غیرنفتی، هدفمندسازی و ساماندهی یارانه ها و جوایز صادراتی، توسعه صادرات محصولات کشاورزی، افزایش توان رقابتی محصولات صادراتی در بازارهای بین المللی، گسترش پوشش های تامین مالی و بیمه های صادراتی، برقراری معافیت های مالیاتی برای صادرات کالاهای غیرنفتی و خدمات، ساماندهی بازارچه ها و مبادلات مرزی، حمایت از مناطق آزاد تجاری، تدوین برنامه راهبردی ملی صادرات و برنامه راهبردی صادرات برای تمامی استانها برای اولین بار، تدوین و تصویب قانون ساماندهی مبادلات مرزی، تدوین و تصویب قانون تشکیل و اداره مناطق ویژه اقتصادی، تحدید صادرات مواد خام، تدوین و تصویب قانون جدید امور گمرکی و تدوین و اجرایی سازی طرح تحول در نظام گمرکی در قالب طرح تحول اقتصادی، تدوین سند راهبردی گمرک، ایجاد گمرکات اختصاصی و پیشگیری و مبارزه با قاچاق کالا و ایجاد دروازه مشترک تجاری با گمرکات کشورهای هم مرز موجبات افزایش صادرات غیرنفتی را در دوره ۹۱-۱۳۸۴ فراهم کرد.

• مجموع ارزش صادرات غیرنفتی کشور طی سال های ۱۳۸۳-۱۳۷۶ (دولت هفتم و هشتم) معادل ۳۸ میلیارد دلار و مجموع ارزش صادرات غیرنفتی طی سال های ۱۳۹۱-۱۳۸۴ (دولت نهم و دهم) معادل ۱۷۱/۳ میلیارد دلار بدون میعانات گازی و معادل ۲۱۵ میلیارد دلار با احتساب میعانات گازی بوده است. به عبارت دیگر مجموع ارزش صادرات غیرنفتی در دولت نهم و دهم با احتساب میعانات ۵/۵ برابر و بدون احتساب آن ۴/۵ برابر شده است.

• صادرات خدمات فنی و مهندسی نیز از ۲/۷ میلیارد دلار طی سال های ۸۴-۷۶ به ۲۱ میلیارد دلار طی سال های ۹۱-۸۴ افزایش یافته یعنی ۷/۷ برابر شده است.

• بررسی مقایسه مجموع صادرات غیرنفتی صورت گرفته از لحاظ وزنی در دو دوره مذکور نیز نشان می دهد که مجموع صادرات انجام شده طی دوره ۸۳-۱۳۷۶ (دولت هفتم و هشتم) معادل ۱۱۸ میلیون تن و مجموع صادرات انجام شده در دوره ۱۳۹۱-۱۳۸۴ (دولت نهم و دهم) معادل ۳۸۲ میلیون تن بوده است. به عبارت دیگر مجموع صادرات انجام شده در دولت نهم و دهم از لحاظ وزنی

نسبت به دولت هفتم و هشتم معادل ۲/۲ برابر شده است. به علاوه، ترکیب صادرات غیرنفتی بیشتر به نفع کالاهای کارخانه‌ای تغییر یافته است.

● مطابق آخرین آمار ترانزیت کشور (دریافتی از گمرک جمهوری اسلامی ایران)، در سال ۱۳۹۰ در مجموع ۱۰/۷ میلیون تن کالا به ارزش ۳۳/۲ میلیارد دلار از کشور ترانزیت شده است که این میزان ترانزیت نسبت به سال قبل از لحاظ وزنی معادل ۱۱/۷ درصد و از لحاظ ارزش دلاری ۱۶/۲ درصد افزایش داشته است. براساس آمار غیررسمی میزان رشد ترانزیت در سال ۱۳۹۱ حدود ۱۵ درصد بوده است. شایان ذکر است که براساس آمار موجود میزان ترانزیت صورت گرفته از کشور در سال ۱۳۸۰ معادل ۲/۴ میلیون تن به ارزش ۷/۴ میلیارد دلار بوده است. لذا ترانزیت از کشور هم از لحاظ وزنی و هم از لحاظ ارزش دلاری در سال ۱۳۹۰ بیش از ۴ برابر ترانزیت انجام شده در سال ۱۳۸۰ می‌باشد.

● نسبت صادرات غیرنفتی کشور به واردات نیز از رقم ۱۱ درصد در سال ۱۳۶۸ به رقم ۲۵٪ در سال ۱۳۸۴ افزایش یافت اما این شاخص در سال ۱۳۹۱ به ۷۷٪ افزایش یافته است که نشانگر نزدیک شدن به تحقق هدف استقلال از منابع نفتی کشور می‌باشد. کما اینکه در سه ماهه اول سال ۱۳۹۲، ارزش صادرات غیر نفتی کشور ۹۷۵۱ میلیون دلار و ارزش واردات کشور ۹۳۹۵ میلیون دلار شده است که بیانگر فزونی صادرات غیر نفتی به واردات و افزایش نسبت مزبور به ۱۰۴٪ است.

۵-۲) آیا کشور بدهکارتر شده است؟

• بر اساس اطلاعات اداره آمار و تعهدات ارزی بانک مرکزی، معادل دلاری بدهی‌های خارجی کشور (با احتساب معوقات) در پایان سال ۱۳۹۱ حدود ۱۶,۸ میلیارد دلار بوده که نسبت به انتهای سال ۱۳۸۴ یعنی زمان آغاز به کار دولت نهم بیش از ۳۰ درصد کاهش نشان می‌دهد.

درصد تغییرات (ابتدا و انتهای دوره)	پایان سال								شرح
	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
-۳۰,۵	۱۶۸۶۹	۱۷۳۴۰	۲۲۸۱۴	۲۱۵۲۶	۲۱۵۰۲	۲۸۶۴۷	۲۳۵۱۴	۲۴۲۶۴	تعهدات بالفعل خارجی
-۶۲,۱	۱۵۸۵۰	۳۸۰۱۵	۴۶۴۹۶	۴۴۴۲۶	۴۵۶۷۱	۵۶۱۸۵	۴۵۳۳۹	۴۱۸۵۳	تعهدات بالقوه خارجی
-۴۱,۱	۸۰۰۴	۸۸۶۵	۱۱۲۰۱	۱۲۷۳۹	۱۴۹۰۳	۱۸۷۵۶	۱۴۴۱۴	۱۳۵۷۸	بلند مدت
-۱۷,۰	۸۸۶۵	۸۴۷۵	۱۱۶۱۳	۸۷۸۷	۶۵۹۹	۹۸۹۱	۹۱۰۰	۱۰۶۸۶	کوتاه مدت

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

• تراز پرداخت‌های کشور که حاصل تفاضل منابع ارزی ورودی از خروجی هر سال در کشور است در سال ۱۳۶۸ معادل ۲/۳ میلیارد دلار مثبت بوده است. این شاخص در سال ۱۳۸۴ معادل ۱۴/۵ میلیارد دلار مثبت بوده و در سال ۱۳۹۱ با وجود تمام تنگناهای ایجاد شده در مسیر تجارت خارجی کشور به ۲۱/۴ میلیارد دلار مثبت رسیده است.

• توانایی کشور در بازپرداخت بدهی‌های خارجی کشور به نحو چشمگیری افزایش یافته؛ به گونه‌ای که نسبت بازپرداخت اصل و بهره بدهی‌های خارجی کشور به صادرات کالا و خدمات از حدود ۲۴ درصد در سال ۱۳۸۴ به کمتر از ۱۳ درصد در سال ۱۳۹۱ کاهش یافته است. این در شرایطی است که ارزش صادرات کالایی (شامل نفت و گاز) کشور در سال ۱۳۹۱ به دلیل تحریم‌های خارجی بیش از ۳۲ درصد کاهش یافته است.

دوره زمانی								
۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۱۴,۷	۱۴,۸	۱۶,۵	۱۶,۳	۱۷,۶	۱۹,۷	۲۳,۲	۲۶,۱	نسبت بازپرداخت اصل و بهره بدهی‌های خارجی به صادرات کالا
۱۲,۸	۱۳,۹	۱۵,۲	۱۴,۹	۱۶,۳	۱۸,۴	۲۱,۶	۲۴,۲	نسبت بازپرداخت اصل و بهره بدهی‌های خارجی به صادرات کالا و خدمات

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

۵-۳) آیا دولت ذخایری برای دولت‌های بعدی گذاشته است؟

• در نتیجه افزایش در آمد های صادراتی و تغییر رویکرد قانونی نحوه هزینه کرد عایدات نفتی، حجم دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در طول سال‌های فعالیت دولت نهم و دهم به میزان قابل توجهی افزایش یافته است. ارزش معادل دلاری دارایی‌های ارزی بانک مرکزی در پایان اردیبهشت ۱۳۹۲ به بیش از یکصد میلیارد دلار رسیده که نسبت به زمان شروع به کار دولت نهم در سال ۱۳۸۴ حدود ۸۰ درصد افزایش نشان می‌دهد.

• در ابتدای فعالیت دولت، سپرده‌های ارزی دولت نزد بانک مرکزی (که بخش اعظم آن را حساب ذخیره ارزی تشکیل می‌داد) حدود ده میلیارد دلار بوده، در حالی که رقم مانده نقدی حساب صندوق توسعه ملی در پایان اردیبهشت ۱۳۹۲ به بیش از سی میلیارد دلار رسیده که نشان از افزایش ۲۰۰ درصدی دارد.

• صندوق توسعه ملی از جمله افتخارات دولت و نظام ج.ا.ایران در سال‌های اخیر است که بر اساس سیاست‌های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری و قانون برنامه پنجم توسعه در سال ۱۳۹۰ رسماً تشکیل گردید. ایجاد صندوق مذکور و واریز بخشی از درآمدهای نفتی (که در سال ۱۳۹۱ معادل ۲۳ درصد و در سال ۱۳۹۲ معادل ۲۶ درصد است) به حساب آن، در شرایط اوج تحریم و محدودیت منابع ارزی کشور نشان دهنده عزم دولت در تحقق آرمان «کاهش و در نهایت قطع وابستگی هزینه‌های جاری کشور به درآمدهای نفت و گاز و تبدیل درآمدهای مذکور به سرمایه‌های مولد و زاینده اقتصادی» می‌باشد. پیش‌بینی ارکان سه گانه هیأت امناء، هیأت عامل، هیأت نظارت در ساختار صندوق، حضور نمایندگان قوای سه گانه در رکن سیاستگذار و تصمیم‌گیر صندوق (هیأت امناء)، ممنوعیت استفاده دولت از منابع صندوق جهت مصارف بودجه‌ای و اختصاص منابع صندوق صرفاً جهت تأمین مالی بخش غیردولتی، از جمله ویژگی‌ها و امتیازات صندوق و تفاوت‌های ماهوی آن با حساب ذخیره ارزی به شمار می‌رود. در حال حاضر، مجموع منابع واریزی به حساب صندوق توسعه ملی بالغ بر ۵۲/۳ میلیارد دلار است که از نظر میزان دارایی‌ها، رتبه ۲۰ را در میان ۶۸ صندوق ثروت ملی دنیا دارا می‌باشد.

بدین ترتیب نه تنها کشور بدهکار نشده است و بلکه بدهی های ارزی (اعم از کوتاه مدت و بلندمدت) به شدت کاهش یافته است و حتی در مقابل، ذخایر ارزی برای پوشش تعهدات حال و آینده و بدهی های کوتاه مدت و بلند مدت نیز چند برابر شده است بویژه اینکه تراز پرداخت های کشور مثبت و دارای مازاد بیشتری شده است.

دولت و

مدیریت سیاست‌های پولی و مالی

پایه پولی، نقدینگی و تورم

درآمدها و هزینه‌های دولت

طرح مهر ماندگار

۶-۱) آیا دولت نتوانسته است متغیرهای بازار پول را تحت کنترل خود نگه دارد؟

بالا بودن نرخ رشد نقدینگی در اقتصاد ایران حکایت از یک مشکل ساختاری یعنی وابستگی اقتصاد ایران به درآمدهای حاصل از نفت و شیوه تامین مالی دارد که باعث شده است هنگام افزایش قیمت جهانی نفت، پایه پولی و نقدینگی از طریق افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و هنگام کاهش قیمت‌های جهانی نفت از طریق افزایش خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی افزایش یابد. بدین ترتیب، چه افزایش و چه کاهش درآمدهای نفتی منجر به افزایش نقدینگی می‌شود. کما اینکه وابستگی تامین مالی بنگاه‌های اقتصادی و اختلال در بازپرداخت تسهیلات بانکی سبب افزایش اضافه برداشت بانک‌ها از بانک مرکزی و افزایش نقدینگی می‌شود. در سالهای اخیر تحریم نظام بانکی و بانک مرکزی و از طرفی مشکلات بنگاه‌های اقتصادی دولتی و غیر دولتی برای نیاز ریالی بیشتر برای انجام عملیات تجاری سبب فشار جدیدی برای افزایش نقدینگی شده است.

با این وجود متوسط رشد نقدینگی در دوره‌های ۱۳۶۸-۱۳۸۳ و ۱۳۹۱-۱۳۸۴ به ترتیب ۲۷/۱ و ۲۶/۲

درصد است که نشان می‌دهد متوسط نرخ رشد نقدینگی در دولت‌های نهم و دهم کمتر از دولتهای قبلی

بوده است. گرچه در سال ۱۳۹۰ دولت با اعمال سیاست‌های انضباطی موفق شد نرخ رشد نقدینگی را به ۱۹,۴٪ کاهش دهد لیکن در سال ۱۳۹۱ رشد نقدینگی به میزان ۳۰,۸٪ رسید. در این رابطه از افزایش نیاز معاملاتی و یا نقدینگی خواهی جامعه در پی بروز بحران ارزی نمی‌توان چشم‌پوشی نمود. کما اینکه به دلیل دشواری‌های تامین کالاهای اساسی و محدودیت‌های بخش خصوصی، لاجرم دامنه فعالیت شرکت‌های دولتی مرتبط گسترش یافت و برای ذخیره‌سازی کالاهای اساسی، بانک مرکزی ناگزیر به اعطای ۴۰ هزار میلیارد ریال خط اعتباری به آنها شد که سبب افزایش پایه پولی و نقدینگی در سال ۱۳۹۱ شد.

روند تغییرات متغیرهای پولی

سال	رشد نقدینگی	رشد پایه پولی	ضریب فزاینده نقدینگی
۱۳۵۷	۲۰,۵	۶۳,۸	۲,۱
۱۳۶۸	۱۹,۵	۸,۳	۱,۸
متوسط رشد ۸۳-۱۳۶۸	۲۷,۱	۲۱,۷	-
۱۳۸۴	۳۴,۳	۴۵,۹	۴,۲
۱۳۹۰	۱۹,۴	۱۱,۴	۴,۶
۱۳۹۱	۳۰,۸	۲۷,۲	۴,۷۵
متوسط رشد ۹۱-۱۳۸۴	۲۶,۲	۲۴,۲	-

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

۶-۲) آیا نرخ تورم در دولت نهم و دهم تشدید شده است؟ آیا اقدامات جبرانی برای جبران کاهش اثرات رفاهی ناشی از تورم سال‌های اخیر صورت گرفته است؟

تورم به عنوان یکی از مشکلات مزمن و ساختاری در اقتصاد ایران به شمار می‌آید. در تحلیل رشد نقدینگی عنوان شد که متوسط رشد نقدینگی در دولت‌های نهم و دهم ۲۶/۲ درصد و کمتر از رقم مربوط ۲۷/۱ درصد در شانزده سال قبل از آن بوده است. کما اینکه متوسط نرخ سالانه تورم طی سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۳ معادل ۲۰/۵ درصد بوده است. این نماگر در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱ یعنی در دولت‌های نهم و دهم به طور متوسط ۱۷/۷ درصد و کمتر از شانزده سال قبل این بوده است. البته در ریشه‌یابی تورم و مقایسه عملکرد دوره‌ها باید شرایط را حتما در نظر داشت به طور مثال دولت دهم در سال ۱۳۸۹ مبادرت به اجرای فاز اول قانون هدفمندسازی یارانه‌ها کرد و در مسیر اصلاح قیمت و پیشگیری از اتلاف و قاچاق منابع آب، انرژی و آرد دست به افزایش قیمت این نهاده‌ها زد. این امر سبب بالا رفتن سطح عمومی قیمت‌ها یا تورم می‌شود کما اینکه تورم در سال ۱۳۹۰ به ۱۹ درصد بالغ شد اما توجه به چند نکته حایز اهمیت است. اول اینکه دولت با پیش‌بینی و پرداخت یارانه‌های نقدی این افزایش هزینه خانوارها را جبران کرد. از طرفی در خرداد ماه سال ۱۳۸۹ شورای امنیت سازمان ملل قطعنامه ۱۹۲۹ را علیه ایران با جهت‌گیری وضع تحریم‌های فراگیر و هوشمند صادر کرد. این امر سبب تکانه‌های ارزی متعدد شد که اوج آن به زمستان سال ۱۳۹۰ و همین‌طور سال ۱۳۹۱ بر می‌گردد. تجربه اقتصاد ایران حکایت از آن دارد که تکانه‌های ارزی با فاصله کوتاهی به دلیل ساختار اقتصاد ایران منجر به افزایش قیمت کالاها و خدمات می‌شود. تجربه افزایش تورم به ۳۵ درصد در سال ۱۳۷۳ و ۴۹/۴ درصد در سال ۱۳۷۴ مویید این مطلب است، کما اینکه بررسی‌های سال ۱۳۹۱ دستگاه‌های اقتصادی نشان داد که دلیل اصلی افزایش تورم به ۳۰/۵ درصد در این سال ناشی از تکانه‌های ارزی بوده است. بدین ترتیب اگر چه عملکرد کل دوره دولت‌های نهم و دهم در باب تورم پایین‌تر از شانزده سال قبل از آن بوده است ولی نباید از نظر دور داشت که عامل اصلی تورم در این سال‌ها ناشی از تشدید تحریم‌ها که سبب کاهش دید (بیش از نصف درآمدهای نفتی - ارزی کشور)، محدودیت در تبدیل، انتقال و استفاده از ذخایر و درآمد ارزی و افزایش هزینه‌های تامین کالا شده است، می‌باشد همگی این عوامل از اراده و کنترل دولت خارج بوده‌اند، با این وجود دولت با برنامه‌ای منسجم برای تعدیل مسیر شتابان تورم تلاش کرد. در سال ۱۳۹۱ دولت مجموع اقدامات ویژه‌ای را برای ساماندهی بازار ارز، مدیریت مالی و پولی و تنظیم بازار کالا به شرح زیر انجام داد:

- بسته مدیریت بازار ارز تصویب و پس از تایید رئیس‌جمهور به مورد اجرا گذارده شد. محورهای اصلی این بسته پوشش تقاضای واقعی و احتیاطی و کنترل تقاضای سفته‌بازی ارز بود. راه‌اندازی مرکز

مبادلات ارزی، مدیریت بازار موازی ارز، ثبت و ضبط الکترونیکی گردش ارزی صادرات و واردات، کنترل خروج (قاچاق کالا) از کشور و تطبیق الگوی تجاری با الگوی ارزی از جمله محورهای این بسته سیاستی بود که منجر به محدود کردن دامنه نوسان نرخ ارز شد.

- انضباط مالی، صرفه‌جویی در هزینه‌های جاری و تخصیص کارآمد و موثر طرح‌های عمرانی از جمله در قالب طرح مهر ماندگار اجرا شد.

- رشد نقدینگی پایش و مدیریت شد، از یکسو مراقبت شد که رشد پایه پولی با مدیریت رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی کنترل شود و از طرفی با اقداماتی چون فروش اوراق مشارکت بانک مرکزی، پرداخت و تهاوتر بدهی دولت به بانک‌ها و مدیریت اضافه برداشت بانک‌ها از بانک مرکزی، حجم نقدینگی کنترل شد.

- با توسعه بازار سرمایه و حمایت از آن، نقدینگی جذب این بازار شد که سبب شد با فزونی بازدهی این بازار نسبت به بازارهای رقیب منابع به سمت این بازار روانه شود.

- ذخیره‌سازی، تامین و توزیع کالاهای اساسی و دارو با نرخ ارز مرجع انجام پذیرفت.

- طرح‌های نظارتی بازار کالا و خدمات تقویت شد.

- جریان خروج کالاهای اساسی و مواد اولیه و دارو به خارج کشور که با ارز مرجع وارد شده‌اند کنترل شد.

- جریان خروج (قاچاق) طلا و سرمایه به خارج کنترل شد.

در سایه اقدامات فوق بازار ارز، طلا و کالاها و خدمات به ثباتی نسبی رسیدند، لیکن آنچه را نباید از نظر دور داشت شرایط خاص بازار ارز و تامین کالاها پس از دوره اخیر تحریم‌ها (تحریم بانک مرکزی و تحریم تجاری نفت) است، ضمن اینکه دولت همواره به جبران قدرت خرید خانوارها اهتمام داشته است. کما اینکه دولت علی‌رغم تداوم پرداخت یارانه‌های نقدی بابت هدفمندسازی، به دلیل مواجهه با شرایط خاص تورمی مبادرت به پرداخت ۸۵۰ هزار ریال جبرانی سرانه در پایان سال ۱۳۹۱ به همه دریافت‌کنندگان یارانه نقدی کرد، این رقم برای گروه‌های آسیب‌پذیر و تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و بهزیستی یک میلیون ریال بود. ذکر این نکته حائز اهمیت است که هیچگاه در دوره‌های قبل چون سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴ که نرخ تورم در کشور به حدود ۳۵ درصد و ۵۰ درصد رسید، جبران قدرت خرید خانوارها انجام نپذیرفت.

۳-۶) آیا علیرغم تحریم، ترکیب درآمدهای دولت پایدارتر نشده است؟

یکی از دغدغه‌های مسئولین از سال‌های آغازین انقلاب اسلامی کاهش اتکاء به درآمدهای نفتی و تبدیل آن به سرمایه‌های مولد در کشور می‌باشد. اما آمار و اطلاعات نشان می‌دهد که چندان در این حوزه موفق عمل نشده است. بطوریکه، سهم درآمدهای غیر نفتی (که عمدتاً درآمدهای پایدار مالیاتی و غیر مالیاتی را شامل می‌شود) از منابع عمومی بودجه دولت طی سال‌های ۸۳-۱۳۷۶ بطور متوسط ۴۰ درصد بوده است که نسبت به استانداردهای جهانی رقم پایینی محسوب می‌گردد.

لذا رفع این مشکل با شروع به کار دولت نهم در سرلوحه رویکردها و جهت‌گیری‌های بودجه‌ای دولت قرار گرفت و بر این اساس اقداماتی جهت شناسایی درآمدهای پایدار انجام شد که از مهمترین آنها می‌توان به اصلاح نظام مالیاتی کشور در چارچوب محورهای تحول مالیاتی و گسترش پایه‌های مالیاتی (اجرای مالیات بر ارزش افزوده) اشاره نمود. با عنایت به اصلاحات صورت گرفته در این خصوص، عملکرد نسبت مذکور به ۴۸ درصد طی دوره ۹۱-۱۳۸۴ افزایش یافت که در مقایسه با دوره قبل، از ۸ واحد درصد افزایش برخوردار گردیده است. با این وجود در سال‌های اخیر با عنایت به فشارهای ناشی از شرایط تحریم بر حوزه‌های تولید و رشد اقتصادی و همچنین با توجه به محدودیت‌ها و نااطمینانی‌های ایجاد شده در خصوص تحقق درآمدهای ناشی از صادرات نفت، اهمیت دستیابی به درآمدهای پایدار دو چندان شد و براین اساس سیاست‌گذاری‌های بودجه به سمت افزایش این نوع از درآمدها هدایت شدند، به طوری که سهم درآمد های غیرنفتی از منابع بودجه عمومی دولت در سال ۱۳۹۱ به ۶۰ درصد افزایش یافت که حکایت از بهبود ترکیب درآمد های دولت دارد.

سهم درآمدهای مالیاتی و غیرنفتی از منابع عمومی بودجه دولت			شرح
۱۳۹۱	۱۳۸۴	۱۳۵۷	
۳۹۵۱۶۷	۱۰۲۷۰۵	۴۶۹/۵	درآمدهای مالیاتی
۳۷/۱	۲۱/۸	۲۹	سهم درآمدهای مالیاتی از منابع عمومی بودجه دولت
۶۰	۳۳	۵۰	سهم درآمدهای غیرنفتی از منابع عمومی بودجه دولت

مأخذ: گزارش وضع مالی دولت، وزارت امور اقتصادی و دارایی

۴-۶) آیا دولت مصرفی تر و بزرگتر شده است؟

مصرفی تر شدن دولت با توجه به شاخص رشد هزینه های جاری دولت و سهم آن در بودجه عمومی دولت ارزیابی می‌شود. هزینه های جاری دولت طی سالهای ۹۱-۱۳۸۴ به طور متوسط ۲۰ درصد رشد نموده است در حالیکه شاخص مذکور طی سالهای ۸۳-۱۳۷۶ از متوسط رشد ۲۶ درصدی برخوردار بوده است. شایان ذکر است با شروع بکار دولت نهم در سال ۱۳۸۴ سهم اعتبارات جاری از مصارف دولت حدود ۷۱ درصد بوده است که در سال ۱۳۹۰ به ۶۴ درصد رسید. لیکن بدلیل محدودیتهای بودجه‌ای ناشی از فشارهای بین المللی و آغاز تحریم نفتی ایران در سال ۱۳۹۱ و ضرورت اتخاذ رویکرد جدید در تخصیص مصارف عمومی دولت و اولویت تخصیص حقوق و دستمزد کارکنان دولت، سهم اعتبارات جاری به مصارف عمومی دولت افزایش یافت.

در ارتباط با فربه‌تر شدن دولت نیز می‌توان از شاخص اندازه دولت و یا نسبت بودجه دولت به تولید ناخالص داخلی استفاده نمود. این نسبت در شروع بکار دولت نهم در سال ۱۳۸۴ معادل ۲۵ درصد بوده است که با توجه به آخرین اطلاعات قابل استناد ارائه شده توسط بانک مرکزی برای تولید ناخالص داخلی سال ۱۳۸۹، به ۲۱ درصد کاهش یافته است.

صرفنظر از موارد مذکور حجم واگذاری‌های انجام شده طی دوره دولتهای نهم و دهم حاکی از آن است که دولت به دنبال کوچک کردن بدنه خود و تمرکز بر وظایف و ماموریت‌های حاکمیتی بوده است، بطوری که طی سالهای ۹۱-۱۳۸۴ و سه ماهه ۱۳۹۲ در مجموع معادل ۱۱۹۱۴۰۶ میلیارد ریال از سهام شرکتهای دولتی در قالب واگذاری به بخش خصوصی، سهام عدالت و بازپرداخت مطالبات دولت واگذار شده است که بیش از ۴۱ برابر رقم واگذار شده طی سالهای ۸۳-۱۳۶۷ می‌باشد.

نکته دیگر در خصوص کوچک شدن اندازه دولت شاخص کاهش تعداد کارکنان دولت است. بر اساس اطلاعات مرکز آمار تعداد کارکنان دولت بدون احتساب نیروهای مسلح در سال ۱۳۷۰ بیش از ۲۱۱۲۸۱۱ نفر بوده است که با رشد ۱۰/۲ درصدی به ۲۳۲۸۶۳۵ نفر در سال ۱۳۸۰ رسید. طی سالهای دولت نهم و دهم با توجه به سیاست کاهش اندازه دولت و اجرای منویات برنامه چهارم و پنجم توسعه، تعداد کارکنان دولت روند نزولی گرفت بطوریکه با رشد منفی ۱/۸ درصد نسبت به سال ۱۳۸۰ به ۲۰۵۲۹۹۸ نفر در سال ۱۳۹۰ کاهش یافته است. تحلیل این نکته در بررسی تحولات بازار کار و نرخ بیکاری حائز اهمیت است.

۶-۵) آیا دولت اعتبارات عمرانی را کاهش داده است؟

پدیده افزایش جمعیت سالیانه به همراه انتقال مطالبات شغلی جمعیت کثیر متولدین دهه شصت به دولت نهم و دهم، افزایش ظرفیت های اقتصادی و سرمایه گذاری کشور را نه یک انتخاب، بلکه به یک ضرورت تبدیل نمود. لذا با توجه به این ضرورت یکی از رویکردهای اصلی دولت نهم و دهم حول محور ارتقاء ظرفیتهای اقتصادی با هدایت درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت خام به سمت طرحهای عمرانی قرار گرفت. به نحوی که با شروع بکار دولت نهم در سال ۱۳۸۴، اعتبارات عمرانی بودجه از رشد ۸۴ درصدی برخوردار گردید و سهمی معادل ۲۵ درصد از مصارف عمومی دولت را به خود اختصاص داده است. این در حالی است که طی دوره ۸۳-۱۳۷۶ این رشد معادل ۲۲ درصد بوده است و سهم اعتبارات مذکور از مصارف معادل ۲۳ درصد بوده است. شایان ذکر است **حجم اعتبارات عمرانی طی سالهای فعالیت دولت نهم و دهم بطور متوسط سالانه معادل ۱۹۴۹۹۳ میلیارد ریال بوده است که این میزان بیش از ۵ برابر متوسط سالانه اعتبارات عمرانی طی دوره ۸۳-۱۳۷۶ می باشد.**

متناسب با افزایش اعتبارات و میزان تخصیص اعتبارات طرحهای عمرانی در دولتهای نهم و دهم، رویکردها و سیاستهای متمایزی نسبت به گذشته در ارتباط با اجرای طرحهای عمرانی مدنظر قرار گرفته است که از آن جمله می توان به گسترش تامین مالی فعالیتهای عمرانی از طریق بازار سرمایه و اوراق مشارکت و تأمین منابع مالی خارجی اشاره نمود. همچنین برای اولین بار، بحث مربوط به استفاده از اسناد خزانه اسلامی در راستای پرداخت مطالبات پیمانکاران طرحهای عمرانی و یا استفاده از توان مالی و فنی بخش خصوصی در اتمام طرحهای عمرانی نیمه تمام در قالب مشارکتهای عمومی - خصوصی مطرح گردیده و سازوکار حقوقی و قانونی آن تهیه شد که امید است با تدوین دستورالعمل های لازم در این خصوص بتوان ظرفیتهای اقتصادی را بیش از گذشته فعال نمود.

سهم بودجه عمرانی از بودجه عمومی دولت طی دوره های مختلف (میلیارد ریال و درصد)

متوسط دوره ۱۳۸۴-۹۱	۱۳۸۴	متوسط دوره ۱۳۷۶-۸۳	۱۳۵۷	شرح
۸۲۴۸۰۰	۴۶۸۶۲۳	۱۶۱۲۸۱	۲۰۴۴	مصارف عمومی بودجه
۱۹۴۹۹۳	۱۱۷۶۳۸	۳۶۳۸۹	۶۵۷	اعتبارات عمرانی
۱۷	۸۴	۲۲	-	رشد اعتبارات عمرانی
۲۴	۲۵	۲۳	۳۲	نسبت اعتبارات عمرانی به مصارف بودجه دولت

مأخذ: گزارش وضع مالی دولت، وزارت امور اقتصادی و دارایی

۶-۶) آیا وابستگی بودجه به نفت افزایش یافته است؟

اتکا بودجه دولت به درآمدهای با ثبات از جمله مالیات و کاهش سهم اعتبارات هزینه ای تأمین شده از محل درآمدهای نفتی همواره از اهداف سیاستگذاران اقتصادی کشور بوده است. معضل سهم بالای نفت در اقتصاد به عنوان یکی از ویژگی‌ها و تنگناهای ساختاری اقتصاد ایران از سابقه‌ای دیرینه در نظام تأمین مالی کشور برخوردار بوده و صرفاً موضوعی مربوط به سال‌های اخیر نمی‌باشد، علیرغم این موضوع باید خاطر نشان کرد در دولت‌های نهم و دهم میزان اتکاء بودجه به درآمدهای با منشأ نفت (شامل درآمدهای حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی، فروش ارز و برداشت از حساب ذخیره ارزی) از ۶۰ درصد طی سالهای ۸۳-۱۳۷۶ به ۴۰ درصد در سال ۱۳۹۱ کاهش یافته و در عین حال بخش قابل توجهی از درآمدهای نفت به صندوق توسعه ملی جهت تأمین مالی بخش غیردولتی منتقل شده است.

سهم منابع با منشأ نفت از منابع بودجه عمومی دولت طی دوره های مختلف (میلیارد ریال و درصد)

شرح	متوسط دوره ۱۳۷۶-۸۳	۱۳۸۴	۱۳۹۱	متوسط دوره ۱۳۸۴-۹۱
منابع عمومی بودجه	۱۶۱۲۸۱	۴۷۰۹۹۰	۱۰۶۴۴۲۰	۸۳۰۶۵۷
منابع با منشأ نفت	۹۶۷۸۳	۳۱۶۲۷۷	۴۲۵۵۲۶	۴۳۴۴۰۷
سهم منابع با منشأ نفت از منابع بودجه دولت	۶۰	۶۷	۴۰	۵۲

مأخذ: گزارش وضع مالی دولت، وزارت امور اقتصادی و دارایی

تحولات شاخص‌های بودجه ای دولت در مقاطع مختلف (درصد)

عملکرد دوره های مختلف

شرح	مقاطع زمانی										
	دولت نهم				دولت دهم						
	۱۳۵۷	۱۳۶۸	۱۳۷۶	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱
نسبت مالیات به مخارج دولت	۲۱،۵	۲۷،۶	۲۶،۶	۲۲،۰	۲۱،۲	۲۷،۷	۲۷،۸	۳۳،۶	۳۳،۲	۳۳،۸	۴۲،۲
نسبت منابع با منشأ نفت به مخارج دولت	۴۶،۷	۳۵،۱	۵۵،۷	۶۷،۷	۶۳،۱	۵۷،۳	۶۲،۴	۴۹،۵	۵۳،۱	۵۳،۵	۴۰،۸
نسبت درآمد غیرنفتی به هزینه جاری	۴۹،۵	۳۵،۲	۳۸،۷	۴۲،۳	۴۳،۶	۵۷،۶	۵۲،۱	۶۲،۴	۵۸،۳	۶۷،۳	۶۳،۸
نسبت مالیات به تولید	۹،۳	۴،۸	۶،۰	۵،۵	۵،۶	۵،۷	۶،۰	۷،۴	۶،۶	۶،۷	۵،۷

مأخذ: گزارش وضع مالی دولت، وزارت امور اقتصادی و دارایی/ بانک مرکزی/ معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور

۶-۷) آیا طرح مهر ماندگار طرح موفق بوده است؟

پس از پایان هر دولتی، وجود پروژه‌های نیمه تمام و مفتوح معضل بزرگی برای دولت بعدی به وجود می‌آورد و اتمام آنها وقت و انرژی بسیار زیادی را در ابتدای دوره مصرف می‌نماید. با توجه به رسالت و اهتمام دولت‌های نهم و دهم مبنی بر فعالیت و کار گسترده و بی منت برای ایران اسلامی، طرح‌ها و پروژه‌های زیربنایی بسیاری توسط دستگاه‌های اجرایی تعریف و آغاز گردید. در سایه رهنمودها و ارشادات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، دولت دهم در اقدامی شجاعانه و در اواخر سال ۱۳۹۰ برنامه گسترده‌ای جهت تکمیل پروژه‌های نیمه تمام کشور با عنوان "طرح‌های مهر ماندگار" را پس از تصویب هیأت دولت برای اجرا به دستگاه‌های اجرایی ابلاغ کرد و پس از بررسی‌های کارشناسی حدود ۹۰۰ پروژه مهم و ملی در قالب طرح‌های مهر ماندگار قرار گرفتند. طرح مهر ماندگار رویکردی فعال در برابر تحریم‌های همه جانبه دشمنان انقلاب اسلامی است، با آنکه تحریم‌ها درآمدی ارزی ایران را هدف گرفته و تامین تجهیزات و فناوری‌ها را بسیار سخت کرده است اما در پروژه‌های مهر ماندگار شاهد پیشرفت‌های زیادی هستیم و این نشان از شکست تحریم دشمن بر اساس ایجاد الگوی جدیدی از مدیریت پروژه‌های زیرساختی در قالب مهر ماندگار می‌باشد. در این الگوی جدید مدیریتی، اصل بر تمرکز و هماهنگی دستگاه‌ها و منابع مالی است، تا پروژه‌های نیمه تمام با سرعت و دقت در پایان عمر دولت دهم به پایان برسند. اجرای طرح‌های مهر ماندگار تداوم فعالیت پرتوان دولت در سال پایانی، اقدام در جهت تحقق اهداف شعار سال توسعه ملی و حمایت از کار و سرمایه ایرانی و سال حماسه سیاسی و اقتصادی، اقتصاد مقاومتی و بی اثر کردن تحریم‌ها می‌باشد. اجرای این طرح‌ها به بار نشستن سرمایه‌گذاری حدود ۱۷۰ هزار میلیارد تومان را در پی دارند و شامل حوزه‌هایی از قبیل پتروشیمی، پالایشگاه، میادین نفتی، گاز رسانی، نیروگاه، سد، شبکه آبیاری و زهکشی، آبرسانی، شبکه‌های فاضلاب، آزاد راه، بزرگراه، راه آهن، راه اصلی، راه روستایی، قطار شهری، بندر، بیمارستان، مجتمع‌های ورزشی، فرهنگی، توانبخشی، ایثارگران، ساختمان‌های آموزشی و اداری، علم و فناوری و محرومیت‌زدایی می‌باشند. برخی از دستاوردها و ثمرات اجرای طرح مهر ماندگار عبارتند از:

- پتروشیمی: شامل ۳۱ پروژه که ۲۱ طرح آن به اتمام رسیده است تا قبل از اجرای این طرح ظرفیت محصولات پتروشیمی ۵۱ میلیون تن در سال بود که اکنون این ظرفیت با ۱۸ درصد افزایش به ۶۰ میلیون تن در سال رسیده است.

- پالایشگاه: شامل ۹ پروژه که ۷ طرح آن به اتمام رسیده است. تا قبل از اجرای این طرح ظرفیت تولید بنزین ۴۴ میلیون لیتر در روز بوده که با اجرای طرح مهر ماندگار این ظرفیت با ۴۸ درصد افزایش به ۶۵ میلیون لیتر در روز رسیده است که خود کفایی در بنزین را به همراه داشته است.

● توسعه میادین نفتی: شامل ۱۷ پروژه اعم از توسعه میادین، پروژه‌های نمک زدایی، جمع آوری و تزریق گاز به میادین نفتی و بازسازی تجهیزات استخراج نفت است که ۹ پروژه به اتمام رسیده و یا در مراحل پایانی است. این پروژه‌ها ظرفیت استخراج نفت خام را تا ۴۵۰ هزار بشکه در روز افزایش داده است.

● گازرسانی: شامل گازرسانی به ۵۰ شهر و ۱۰۰۰ روستا می‌باشد که کل طرح به اتمام رسیده است.

● نیروگاه: ۱۳ طرح نیروگاهی به اتمام رسیده است. تا قبل از اجرای این طرح ظرفیت تولید برق حدود ۶۳ هزار مگاوات بوده که اکنون با ۱۰ درصد افزایش به ۶۹ هزار مگاوات رسیده است.

● سد: ۳۸ طرح در این حوزه به اتمام رسیده است. تا قبل از اجرای این طرح تعداد سدها در کشور ۱۲۵ سد بوده که با اجرای طرح مهر ماندگار به ۱۶۳ سد و حجم مخزن نیز از ۴۲ میلیارد متر مکعب با ۲۶ درصد افزایش به ۵۳ میلیارد متر مکعب رسیده است.

● آبرسانی و شبکه‌های آبیاری: از مجموع طرح‌های احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی، ۱۱۴ پروژه تعریف شده و ۲۰۴ هزار هکتار آن به اتمام رسیده است. در این بخش سطح تحت پوشش از یک میلیون و ۶۲۰ هزار هکتار با ۱۳ درصد افزایش به یک میلیون و ۸۲۴ هزار هکتار رسیده است. لازم به ذکر است متوسط اجرای سالانه این شبکه‌ها در سالهای گذشته ۵۱ هکتار در سال بوده است. در حوزه آبرسانی نیز ۴۷ پروژه تعریف شده ۱۵ پروژه به اتمام رسیده است.

● شبکه فاضلاب: شامل ۲۹ پروژه که ۱۲ طرح آن به اتمام رسیده است. جمعیت تحت پوشش فاضلاب شهری از ۲۲ میلیون نفر با ۲ درصد افزایش به ۲۴,۶ میلیون نفر رسیده است.

● آزاد راه: شامل ۱۲ پروژه می‌باشد که تاکنون ۲۳۵ کیلومتر آن به بهره برداری رسیده است. تا قبل از اجرای طرح مهر ماندگار ۲۱۱۴ کیلومتر آزاد راه در کشور وجود داشته که با اجرای مهر ماندگار با ۱۵ درصد افزایش به ۲۳۴۹ کیلومتر رسیده است.

● بزرگراه: شامل ۳۸ پروژه می‌باشد که ۴۴۲ کیلومتر آن به بهره برداری رسیده است. تا قبل از اجرای طرح مهر ماندگار ۱۲۷۸۱ کیلومتر بزرگراه در کشور وجود داشته که با اجرای طرح به ۱۳۲۲۳ کیلومتر رسیده است.

● راه اصلی: شامل ۲۷ پروژه می‌باشد که ۲۹۴ کیلومتر آن به بهره برداری رسیده است. تا قبل از اجرای طرح مهر ماندگار ۲۱۴۵۴ کیلومتر بزرگراه در کشور وجود داشته که با اجرای طرح به ۲۱۷۴۸ کیلومتر رسیده است.

● آسفالت راه‌های روستایی: از ۹۶۴۶۴ کیلومتر با رشد ۵ درصد به ۱۰۱۴۵۰ کیلومتر افزایش پیدا کرده است.

- خطوط ریلی: شامل ۲۱ پروژه می باشد که ۵۱۹ کیلومتر آن به بهره برداری رسیده است. تا قبل از اجرای طرح مهر ماندگار ۱۲۹۵۲ کیلومتر خط ریلی در کشور وجود داشته که با اجرای طرح به ۱۳۴۷۱ کیلومتر رسیده است.
- قطار شهری: شامل ۶ پروژه می باشد که ۳ پروژه به اتمام رسیده است (و با ورود واگنهای قطار شهری بهره برداری می رسد) با بهره برداری از این سه طرح کلانشهر های اصفهان، شیراز، تبریز دارای قطار شهری گردیده و ۲۰ کیلو متر به شبکه ریلی درون شهری اضافه می شود. همچنین طرح های قطار شهری کرج، اهواز، منوریل قم پیشرفت قابل ملاحظه ای را تجربه کرده است.
- رفع نقاط حادثه خیز: ۲۳ پروژه پل (تونل اباصالح المهدی، تونلقلاجه و ...)، یا، اصلاح جاده ها و یا تقاطع غیر هم سطح به اتمام رسیده است و ۱۳ پروژه بین ۹۰ درصد تا ۱۰۰ درصد رسیده است.
- توسعه صنعت و معدن: بهره برداری از ۸۰ طرح بزرگ صنعتی و معدنی در قالب طرح ماندگار انجام شده است که حجم سرمایه گذاری این طرح ها بیش از ۷ هزار میلیارد تومان می باشد. بخشی از این طرح ها شامل فولاد خام، شیمیایی، صنایع کانی معدنی، صنایع غذایی، نساجی و ... می باشد.
- ظرفیت کانتینری بنادر: شامل ۳ پروژه می باشد که ۲ پروژه آن به اتمام رسیده است. ظرفیت کانتینری بنادر تا قبل از اجرای مهر ماندگار ۴,۱ میلیون TEU بوده است که با اجرای طرح های مهر ماندگار با ۷۳ درصد افزایش به ۷,۱ میلیون TEU می رسد.
- سلامت: شامل ۲۰۳ پروژه ساخت و تجهیز بیمارستان که ۱۴۳ طرح ساختمان آنها به اتمام رسیده و یا تجهیز می شود. تا قبل از اجرای طرح های مهر ماندگار ۱۰۶ هزار تخت در کشور وجود داشته است که با اجرای طرح های مهر ماندگار با رشد ۶ درصد به ۱۱۲۶۳۷ تخت افزایش یافته است.
- محرومیت زدایی: ۳۶۰۰ پروژه در قالب طرح مهر ماندگار تعریف و به اتمام رسیده است. این پروژه ها در قالب مجموعه های ورزشی، خانه های بهداشت، پل، تأمین آب کشاورزی، بازسازی گلزار شهدا، آسایشگاه، مرکز اورژانس، خوابگاه، مسجد و حسینیه، غسلخانه، مدرسه، جاده، برق رسانی، کتابخانه، پایگاه بسیج، مجتمع های فرهنگی، کلینک بیماریهای خاص و مصلی در مناطق محروم کشور می باشد.
- ورزش و جوانان: شامل ۳۹ پروژه که ۳۲ طرح به اتمام رسیده است. از پروژه های مهم این حوزه می توان به ورزشگاه ۷۵۰۰۰ نفری نقش جهان اصفهان و یازده ورزشگاه ۱۵۰۰۰ نفری در شهرهای ایلام، ارومیه، بوشهر، بیرجند، بجنورد، زنجان، سمنان، شاهرود، قزوین، کرمانشاه و یاسوج اشاره نمود.
- مجتمع های فرهنگی، ورزشی و توانبخشی ایثارگران و جانبازان: شامل ۲۶ پروژه در ۲۶ استان است که ۲۲ طرح به اتمام رسیده است.

دولت و

افزایش تولید و تأمین مالی

➤ رشد اقتصادی و عوامل مؤثر بر آن

➤ تأمین مالی تولید از طریق صندوق توسعه ملی

➤ ظرفیت سازی در بخش های مختلف اقتصادی

۷-۱) آیا وضعیت رشد اقتصادی و تشکیل سرمایه (سرمایه گذاری) بدتر شده است؟

الف) روند تحولات رشد اقتصادی کشور:

مهمترین متغیر کلان اقتصادی که اثرات فضای کلی اقتصادی داخلی و جهانی و برآیند فعل و انفعالات فعالیت ها و کارکردهای سیاست های اقتصادی را نمایان می سازد، متغیر رشد اقتصادی است. طی سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ اقتصاد کشور شاهد تحولات قابل توجهی بود که بخش عمده‌ای از تحولات مذکور نیز ناشی از عوامل برونزا نظیر بحران مالی جهانی و تحریم‌های ظالمانه در لایه‌های مختلف علیه اقتصاد کشور بود. هر چند برخی از اقدامات تحول ساختاری نیز در این سالها در اقتصاد کشور صورت گرفت که از پیش نیز انتظار می‌رفت اینگونه اقدامات در کوتاه‌مدت موجب کاهش رشد اقتصادی گردند و آثار مثبت آنها در میان مدت و بلندمدت ظهور یابند. البته همزمانی اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها با تشدید تحریم‌های اقتصادی و مالی موجب شد تا آثار مثبت اجرای قانون با وقفه بیشتری به واسطه کندی روند تجدید ساختار بخش تولید بروز یابد.

متوسط عملکرد رشد اقتصادی طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۹۰ (درصد)		
دوره زمانی	۱۳۵۷-۸۳	۱۳۸۴-۹۰
متوسط نرخ رشد تولید ناخالص داخلی (با نفت)	۲,۱	۴,۴
متوسط نرخ رشد تولید ناخالص داخلی (بدون نفت)	۳	۴,۹

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

باید توجه داشت اقتصاد جهانی از سال ۱۳۸۷ (۲۰۰۸) وارد رکود عمیقی شد. اگرچه اولین نشانه‌های این بحران در اقتصاد امریکا ظاهر شده بود، لیکن با سرایت سریع این بحران به دیگر اقتصادها، غالب حوزه‌های اقتصادی دچار رکورد عمیقی شدند. این مساله، برای اقتصادهایی که بیشترین ارتباط را با اقتصاد امریکا داشتند؛ نظیر اقتصادهای نوظهور آسیایی، به مراتب سنگین تر بود. علاوه بر آن، وقوع بحران بدهی‌ها در حوزه پولی یورو، نوسانات شدیدی را در ظرفیت رشد اقتصاد جهانی ایجاد کرد. اگرچه اقتصاد ایران از دو بحران مذکور آسیب‌هایی دید، لیکن عدم ارتباط با بازارهای مالی کشورهای مزبور و ارتباطات کنترل شده اقتصاد ایران با اقتصاد جهانی کمک کرد ایران تبعات کمتری را از این فضای نامساعد دریافت کند، لیکن در هر حال، کاهش قیمت و درآمد نفت در سال های اولیه بحران سبب تنگنانهایی برای اقتصاد شد.

البته اثر تحریم‌های اقتصادی که از سال ۱۳۸۶ بیشتر و از سال ۱۳۸۹ تشدید شد، بر رشد اقتصادی چشمگیر تر شد. این فشار در نیمه دوم سال ۱۳۹۰ و سال ۱۳۹۱ تشدید شد چرا که تحریم بانک مرکزی و تحریم تجاری نفت، سبب کاهش اجباری خرید بخش نفت به عنوان یک بخش اثرگذار در اقتصاد ایران شد. البته با گذشت زمان و تغییر ساختار اقتصادی ایران و معطوف شدن به سایر بخشها، می‌توان انتظار داشت اقتصاد ایران با شرایط تحریم انطباق بیشتری یابد و در مسیر رشد بالاتری در مقایسه با سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ قرار گیرد. به هر حال با وجود تمامی عوامل نامساعد و محدود کننده، اقتصاد کشور توانست طی دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ به روند مثبت خود ادامه دهد. به گونه‌ای که میانگین سالانه رشد اقتصادی کشور در دوره‌های مربوط به دولت نهم و دهم (تا انتهای سال ۱۳۹۰- با نفت) به ترتیب به میزان ۴,۸ و ۳,۹ درصد تحقق یافت و در مجموع در کل دوره رشد اقتصادی با نفت ۴,۴ درصد و بدون نفت رقم ۴,۹ درصد را تجربه نمود. اما آنچه که به عنوان اهداف رشد اقتصادی کشور برای سیاستگذاران اقتصادی کشور مطرح می‌باشد عمدتاً منبعت از اهداف سند چشم‌انداز و برنامه‌های توسعه می‌باشند، که دستیابی به این اهداف مطمئناً در صورتی که عوامل برونزای منفی کنترل و ساختار اقتصاد تجدید شوند، تحقق یافتنی خواهند بود.

ب) تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی:

براساس آخرین اطلاعات منتشر شده متوسط رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص همچنان ارقام مثبتی را نشان می‌دهند هر چند روند رشد مزبور طی دوره دوم دولت نسبت به دوره اول کاهش یافته است. بر این اساس رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص طی سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۷ سالانه بالغ بر ۷,۲ درصد بود که عمده آن ناشی از افزایش قابل توجه رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در بخش ساختمان بود. روند مزبور در دوره دوم منتهی به سال ۱۳۹۰ کاهش یافت و به ۲,۳ درصد رسید.

متوسط عملکرد رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (درصد)

شرح	۱۳۸۴-۱۳۸۷	۱۳۸۴-۹۰
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	۷,۲	۵,۱
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در ساختمان	۱۲,۰	۷,۶
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در ماشین‌آلات	۴,۰	۳,۴

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

تحولات شاخص‌های تولید و سرمایه‌گذاری در مقاطع مختلف (میلیارد ریال)

سه سال اول دولت دهم			دولت نهم				مقاطع زمانی			شرح
۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۷۶	۱۳۶۸	۱۳۵۷	
۷۳۸۳	۷۲۴۱	۶۹۳۶	۶۸۲۳	۶۸۶۵	۶۶۳۸	۶۳۲۵	۴۷۷۸	۳۶۰۱	۶۰۲۳	تولید سرانه داخلی (هزار ریال) (به قیمت ثابت ۱۳۷۶)
۵۵۶۹۴۶	۵۳۹۲۱۹	۵۰۹۸۹۵	۴۹۵۲۶۶	۴۹۱۰۹۹	۴۶۷۹۳۰	۴۳۸۹۰۰	۲۹۱۷۶۹	۱۹۱۵۰۳	۲۱۹۱۹۱	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (به قیمت ثابت ۱۳۷۶)
۲۲۳۵۰۷	۲۱۲۶۶۱	۱۹۸۹۳۴	۲۰۰۷۲۲	۱۸۱۰۲۰	۱۶۹۸۳۷	۱۶۴۹۵۴	۸۳۷۶۵	۵۰۴۱۸	۹۲۲۴۸	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی (به قیمت ثابت ۱۳۷۶)
-	۲۶,۶	۲۶,۷	۲۸,۳	۲۴,۰	۲۴,۱	۲۵,۶	۲۸,۷	۲۰,۵	۳۹	نسبت تشکیل سرمایه به تولید (جاری) (درصد)

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

تحولات شاخص‌های رشد تولید و سرمایه‌گذاری در دوره مختلف (درصد)

شاخص	دوره	دوره	دوره	دوره
(متوسط سالانه)	۱۳۸۴-۹۰	۱۳۷۶-۸۳	۱۳۶۸-۷۵	۱۳۵۷-۶۷
رشد تولید سرانه داخلی	۳,۰	۳,۰	۳,۹	-۵,۸
رشد اقتصادی	۴,۴	۴,۷	۵,۸	-۲,۴
رشد سرمایه‌گذاری	۵,۱	۹,۳	۵,۹	-۷,۶
نسبت تشکیل سرمایه به تولید ناخالص داخلی (جاری)	۲۵,۹	۲۸,۵	۲۵	۲۷,۸

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

۷-۲) آیا شاخص‌های بهره‌وری کاهش یافته است؟

بررسی تحولات شاخص‌های بهره‌وری، به عنوان اصلی‌ترین و قابل‌اتکاترین منبع رشد مستمر و پایدار اقتصادی، نشان بهبود نسبی در شاخص‌های بهره‌وری اقتصاد ایران می‌باشد. در دوره مسئولیت دولت نهم و دهم، بهره‌وری نیروی کار از متوسط رشد سالانه ۱/۸ درصدی برخوردار شده که بسیار بیشتر از متوسط رشد سالانه آن از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تا ابتدای دوره مسئولیت دولت نهم و دهم (منهای ۰/۷ درصد) می‌باشد.

بواسطه بهبود بهره‌وری نیروی کار، بهره‌وری کل عوامل تولید، به عنوان برآیند بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری سرمایه، نیز در دوران مسئولیت دولت نهم و دهم نسبت به دوره پس از پیروزی انقلاب اسلامی تا ابتدای دوره مسئولیت دولت نهم و دهم بهبود یافته است. در مجموع، با وجود بهبود شاخص‌های بهره‌وری طی سال‌های اخیر، روند بهره‌وری در کشور مطلوب نبوده و نتوانسته است در بهبود رشد اقتصادی و توسعه پایدار نقشی داشته باشد و از جمله اهداف طرح هدفمندسازی یارانه‌ها نیز اصلاح بنیان‌های بهره‌وری است.

تحولات شاخص‌های بهره‌وری در مقاطع و دوره‌های مختلف

متوسط دولت نهم و دهم (۱۳۸۴-۱۳۹۰)/درصد	دوره زمانی ۱۳۸۴-۱۳۵۷/درصد	۱۳۹۰	۱۳۸۴	۱۳۶۸	شرح
		-۱,۶	-۱,۱	۰,۲۴	
۱,۸	-۰,۷	۲۴۳۲۸	۲۲۲۸۴	۱۵۹۹۶	بهره‌وری کار (هزار ریال بر نفر)
-۰,۴	-۰,۹	۰,۱۰	۰,۱۱	۰,۰۸	بهره‌وری کل عوامل

مأخذ: محاسبات با استفاده از داده‌های بانک مرکزی، مرکز آمار ایران و معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس‌جمهور

۳-۷ ظرفیت‌های تولیدی کشور در دولت‌های نهم و دهم در بخش صنعت و معدن و همچنین میزان تولید محصولات عمده کشور چه تغییری داشته است؟

بخش صنعت و معدن سهم قابل توجهی از تولید ناخالص ملی کشور را به خود اختصاص می‌دهد که بدیهی است دغدغه دولت ابتدا ایجاد ظرفیت‌های جدید در این بخش و سپس حداکثر استفاده از ظرفیت‌های موجود بوده است.

• از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۳، حجم سرمایه‌گذاری صنعتی ۲۱۰ هزار میلیارد ریال و تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی صادره ۵۵ هزار فقره بوده است. این در حالی است که از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱، حجم سرمایه‌گذاری صنعتی بالغ بر ۱۱۵۰ هزار میلیارد ریال و تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی حدود ۵۵ هزار فقره بوده است.

وضعیت سرمایه‌گذاری و اشتغال در بخش صنعت				
شاخص	واحد	تا سال ۱۳۵۷	۱۳۸۳ تا ۱۳۵۷	۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱
حجم سرمایه‌گذاری صنعتی (نرخ جاری)	هزار میلیارد ریال	۱۰	۲۱۰	۱۱۵۰ (۵/۴ برابر)
پروانه بهره‌برداری صنعتی	هزار فقره	۲	۵۵	حدود ۵۵
اشتغال صنعتی	میلیون نفر	۰/۱۳	۱/۳	بیش از ۱

مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت

• ظرفیت تولید مجتمع‌های پتروشیمی تا قبل از دولت نهم در حدود ۱۸,۲ میلیون تن بوده در حالیکه در دولت نهم به ۴۴ میلیون تن و در دولت دهم به ۵۷,۱ میلیون تن افزایش یافته است.

• میزان ظرفیت تولید فولاد و محصولات فولادی در کشور تا سال ۱۳۵۷ به ترتیب ۵/ و ۱ میلیون تن بوده که این رقم در سال ۱۳۸۳ به ترتیب به ۱۰ و ۱۳ میلیون تن افزایش یافته است. در حالیکه در سال ۱۳۹۱ میزان ظرفیت تولید فولاد و محصولات فولادی در کشور به ترتیب به ۲۰ و ۳۱ میلیون تن (حدود ۲ و ۲,۳ برابر نسبت به دولت هفتم و هشتم) افزایش یافته است.

• میزان ظرفیت تولید سیمان تا سال ۱۳۵۷ در حدود ۶ میلیون تن بوده که این رقم در سال ۱۳۸۳ به ۱۳ میلیون تن افزایش یافته است. در حالیکه در سال ۱۳۹۱ میزان ظرفیت تولید سیمان در کشور به ۸۰ میلیون تن (حدود ۳,۴ برابر دولت هفتم و هشتم) افزایش یافته است.

• میزان ظرفیت تولید خودرو در کشور تا سال ۱۳۵۷ در حدود ۱۵۰ هزار دستگاه بوده که این رقم در سال ۱۳۸۳ به ۹۶۰ هزار دستگاه افزایش یافته است. در حالیکه در سال ۱۳۹۱ میزان ظرفیت تولید خودرو در کشور به ۲ میلیون دستگاه (حدود ۲ برابر نسبت به دولت هفتم و هشتم) افزایش یافته است.

ظرفیت‌سازی تولیدی در بخش صنعت

ظرفیت‌های تولیدی	واحد	۱۳۵۷	۱۳۸۳	۱۳۹۱ (در مقایسه با ۱۳۸۳)
ظرفیت تولید خودرو	هزار دستگاه	۱۵۰	۹۶۰	۲۰۰۰ (بیش از ۲ برابر)
ظرفیت تولید فولاد	میلیون تن	۰/۵ (تولید)	۱۰	بیش از ۲۰ (۲ برابر)
ظرفیت تولید محصولات فولادی		۱ (تولید)	۱۳	بیش از ۳۱ (بیش از ۲/۳ برابر)
ظرفیت تولید سیمان	هزار تن	۶ (تولید)	۳۳	بیش از ۸۰ (۳/۴ برابر)
ظرفیت تولید شمش آلومینیوم		۲۵ (تولید)	۲۳۰	۴۵۷ (۲ برابر)
ظرفیت تولید مس کاتدی	میلیون متر مربع	--	۱۹۰	۲۵۵ (۱/۳ برابر)
ظرفیت تولید کاشی و سرامیک		۱۲ (تولید)	۱۷۶	۳۸۰ (۲/۱ برابر)
ظرفیت تاسیسات ذخیره‌ای (سیلو)	میلیون تن	۰/۷	۹	۱۶ (۱/۷ برابر)

مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت

روند افزایش تولید در بخش صنعت

تولید (ارقام تجمعی)	واحد	تا سال ۱۳۵۷	تا ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۴	تولید در دولت نهم و دهم به کل ۲۷ سال پس از انقلاب
فولاد	میلیون تن	۳	۹۰	۹۴
پتروشیمی	میلیون تن	۱۷	۱۵۰	۲۵۰
سیمان	میلیون تن	۵۵	۴۴۰	۴۰۳
خودرو سواری و وانت	میلیون دستگاه	۰/۹	۶	۱۰
لوازم خانگی*	میلیون دستگاه	--	۲۸	۲۷

مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت * تولید سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۳ موجود نمی‌باشد لذا تولید از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۳ مورد محاسبه قرار گرفته است.

- تعداد معادن فعال کشور تا انتهای سال ۱۳۸۳، معادل ۳۶۰۰ واحد بود که این رقم با رشد میانگین سالانه ۴/۸ درصد به رقم ۵۰۰۰ واحد تا انتهای سال ۱۳۹۰ رسیده است. همچنین استخراج واقعی معادن کشور نیز به تبع آن با رشد سالانه ۱۱/۷۷ درصد از رقم ۱۵۶ میلیون تن در سال ۱۳۸۳، به رقم ۳۴۰ میلیون تن در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است.
- در دولت هفتم و هشتم، تعداد پروانه اکتشاف و پروانه بهره برداری بخش معدن به ترتیب ۱۰ و ۴/۶ هزار فقره بوده است که در دولت نهم و دهم به ۱۳ و ۶ هزار فقره افزایش یافته است. همچنین سرمایه گذاری در بخش معدن از ۵۰۰ میلیارد تومان در دولت هفتم و هشتم به ۳۶۰۰ میلیارد تومان در دولت نهم و دهم رسیده است.

روند افزایش تولید در بخش معدن

ظرفیت‌های تولیدی	واحد	۱۳۵۷	انتهای ۱۳۸۳	انتهای ۱۳۹۰
معادن فعال	تعداد	۱۹۵	۳۶۰۰	۵۰۰۰
استخراج واقعی معادن کشور	میلیون تن	۷	۱۵۶	۳۴۰

مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت

روند کشف و بهره برداری از ذخایر معدنی

شاخص	واحد	دولت هفتم و هشتم	دولت نهم و دهم
پروانه اکتشاف	هزار فقره	۱۰	۱۳
پروانه بهره برداری	هزار فقره	۴/۶	۶
سرمایه گذاری*	میلیارد تومان	۵۰۰	۳۶۰۰

مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت *اطلاعات سرمایه‌گذاری حوزه معدن از سال ۸۰ به بعد می‌باشد.

۴-۷) آیا ظرفیت سازی در صنعت نفت، گاز، پتروشیمی و تولید برق صورت نگرفته است؟

• مجموع اکتشافات نفت و گاز قابل استحصال قبل از دولت نهم ۹۰۷۱ میلیون بشکه معادل نفت خام بود که در دولت دهم به ۱۶۲۶۹ میلیون بشکه افت کرد. بر اساس ماده (۱۲۶) قانون برنامه پنجم به وزارت نفت اجازه داده شده تا با بکارگیری فن‌آوری‌های جدید در عملیات اکتشافی در کلیه مناطق کشور به استثنای استانهای خوزستان، بوشهر، کهگیلویه و بویر احمد توسط قراردادهای بیع متقابل اقدام نماید. ذخایر قابل استحصال هیدروکربوری مایع کشور از ۱۳۷/۵ میلیارد بشکه در قبل از دولت نهم به ۱۵۷/۲۹ میلیارد بشکه در دولت دهم افزایش یافته است. بطور کلی افزایش این ذخایر ناشی از افزایش فعالیتهای اکتشافی و البته متاثر از کاهش تولید نفت خام تحت تاثیر تحریم‌ها می باشد. جداول زیر بر اساس اطلاعات وزارت نفت ارائه شده است.

روند تحولات در صنعت نفت

عملکرد			واحد متعارف	عناوین شاخص‌های کمی
دولت دهم	دولت نهم	قبل از دولت نهم		
۱۶۲۶۹	۱۷۹۰۳	۹۰۷۱	میلیون بشکه معادل نفت خام	مجموع اکتشافات نفت و گاز قابل استحصال
۱۵۷,۲۹	۱۳۷,۰۱	۱۳۷,۵	میلیارد بشکه	ذخیره قابل استحصال هیدروکربور مایع
۳۹۵,۳	۲۸۸,۷	۱۷۶,۱	هزار بشکه در روز	متوسط تولید میعانات گازی
۲۵۷,۴	۲۴۲,۱	۲۲۳,۴	میلیون لیتر در روز	مجموع تولید فرآورده‌های نفتی

• ذخایر قابل استحصال گاز طبیعی قبل از دولت نهم ۲۶/۷۴ تریلیون متر مکعب بود که در دولت نهم به ۲۹ و در دولت دهم به ۳۳/۷۹ تریلیون متر مکعب افزایش یافت. این مهم ناشی از فعالیتهای

روند تحولات در صنعت پتروشیمی

عملکرد			واحد متعارف	عناوین شاخص‌های کمی
دولت دهم	دولت نهم	قبل از دولت نهم		
۵۷,۱	۴۴	۱۸,۲	میلیون تن	ظرفیت تولید مجتمع‌های پتروشیمی
۴۲,۷	۳۰	۱۵,۱	میلیون تن	میزان تولید محصولات پتروشیمی
۱۷,۸	۱۲,۳	۵,۲	میلیون تن	میزان صادرات محصولات پتروشیمی

حوزه اکتشاف و دستیابی به رکوردهای جدید ذخایر قابل استحصال گاز طبیعی است. متوسط تولید گاز غنی قبل از دولت نهم ۴۰۷/۷ میلیون متر مکعب در روز بوده که در دولت نهم بطور متوسط با رشد سالانه ۷/۹ درصدی به ۵۵۱/۹ و در دولت دهم بطور متوسط با رشد سالانه ۶ درصدی به ۷۰۰ میلیون متر مکعب در روز افزایش یافت.

• مجموعه جایگاههای CNG از ۶۴ جایگاه در دولت قبلی به ۷۵۵ جایگاه در دولت نهم و سپس ۱۹۷۶ جایگاه در دولت دهم افزایش یافته است. با توجه به اجرای قانون هدفمند کردن یارانه ها یکی از اهداف اصلی دولت تنوع بخشی به سبد سوخت مصرفی مورد نیاز وسایل نقلیه بوده است. بدین لحاظ همانگونه که آمار نشان می دهد، تلاش گسترده ای جهت افزایش تعداد جایگاههای CNG در طول دوره خدمت دولت نهم و دهم صورت پذیرفت.

• از جمله اهداف مهم دولت در طول برنامه های توسعه اقتصادی تسهیل زمینه های جایگزینی بیشتر مصرف گاز طبیعی با فرآورده های نفتی و افزایش استفاده از گاز طبیعی به عنوان یک سوخت پاک بوده و در قوانین بودجه سنواتی نیز همواره اعتباری جهت گاز رسانی به روستاهای فاقد گاز طبیعی مد نظر قرار گرفته است. در همین راستا تعداد روستاهای گاز رسانی شده از ۲۰۱۶ روستا قبل از دولت نهم به ۷۳۵۹ روستا در دولت دهم و ۱۳۸۸۲ روستا در دولت دهم افزایش یافته است.

روند تحولات در بخش گاز

عملکرد			واحد متعارف	عناوین شاخص های کمی
دولت دهم	دولت نهم	قبل از دولت نهم		
۳۳,۷۹	۲۹	۲۶,۷۴	تریلیون مترمکعب	ذخیره قابل استحصال گاز طبیعی
۷۰۰	۵۵۱,۹	۴۰۷,۴	میلیون مترمکعب در روز	متوسط تولید گاز غنی
۱۹۷۶	۷۵۵	۶۴	تعداد جایگاه	مجموع جایگاههای CNG احداث شده
۱۳۸۸۲	۷۳۵۹	۲۰۱۶	تعداد روستا	مجموع روستاهای گازرسانی شده

مأخذ: وزارت نفت.

• عملکرد بخش برق حاکی از آن است که ظرفیت نصب شده نیروگاهها در سال ۱۳۵۷ حدود ۷۰۲۴ مگاوات بوده است. طی دوره ۹۱-۱۳۸۴ نیز قدرت نامی نیروگاهها (ظرفیت نصب شده نیروگاهها) روند مطلوبی را طی نموده و بطور متوسط سالانه با رشد ۸ درصدی از ۳۷۳۰۰ مگاوات در سال ۱۳۸۳ به ۶۸۹۳۲ مگاوات در سال ۱۳۹۱ افزایش یافته است.

- واردات برق طی دوره ۹۱-۱۳۸۴ بطور متوسط سالانه رشد ۷/۵ درصدی را تجربه نموده و از ۲۱۷۰ هزار مگاوات ساعت در سال ۱۳۸۳ به ۳۸۶۴ هزار مگاوات ساعت در سال ۱۳۹۱ افزایش یافت.
- صادرات برق نیز طی دوره ۹۱-۱۳۸۴ بطور متوسط سالانه رشد ۲۵/۴ درصدی را تجربه نموده و از ۱۸۳۷ هزار مگاوات ساعت در سال ۱۳۸۳ به ۱۱۲۲۷ هزار مگاوات ساعت در سال ۱۳۹۱ افزایش یافت و مازاد تجاری (خالص صادرات برق) افزایش چشم گیری داشته است.

روند تغییرات تولید، واردات و صادرات برق

عملکرد			واحد متعارف	عناوین شاخص‌های کمی
۱۳۹۱	۱۳۸۴	۱۳۵۷		
۶۸۹۳۲	۴۱۰۳۲	۷۰۲۴	مگاوات	ظرفیت نصب شده نیروگاه‌ها
۳۸۶۴	۲۰۸۴	۰	هزار مگاوات ساعت	واردات برق
۱۱۲۲۷	۲۷۶۰	۰	هزار مگاوات ساعت	صادرات برق

مأخذ: وزارت نیرو

۷-۵) آیا دولت در راستای افزایش سطح تولیدات بخش کشاورزی حرکت نکرده است؟

- مجموع تولیدات بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۱ معادل ۱۱۸ میلیون تن بوده است که نسبت به سال ۱۳۸۳ (۸۶/۹ میلیون تن) از رشدی برابر با ۳۷/۲ درصد برخوردار می‌باشد.

روند تحولات تولیدات کشاورزی (هزار تن)

شرح	۱۳۵۶	۱۳۸۳	۱۳۹۱
کل تولیدات	۲۶۴۴۹	۸۶۹۶۰	۱۱۸۰۸۳
زراعی	۱۹۵۰۰	۶۴۰۳۶	۸۲۸۱۵
باغی	۳۵۵۷	۱۳۱۰۹	۱۸۴۰۰
دام و طیور	۳۳۳۸	۹۳۴۱	۱۵۳۶۸
شیلات	۵۰	۵۰۰	۸۴۰

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

- میزان صادرات محصولات کشاورزی و مواد غذایی از ۱/۴ میلیارد دلار در سال ۱۳۸۳ به ۶/۲ میلیارد دلار افزایش یافته است که حاکی از رشدی معادل ۳۴۲ درصد می‌باشد و به عبارت دیگر ۴/۴ برابر افزایش یافته است. همچنین تراز بازرگانی (صادرات منهای واردات) انواع میوه در طول دولت‌های نهم و دهم از ۱/۳۵ میلیارد دلار در سال ۱۳۸۵ به ۲/۱۷ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۱ افزایش یافته است.
- میانگین رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی در ۸ سال اخیر حدود ۵/۴ درصد بوده است در حالی که طی برنامه‌های اول، دوم و سوم توسعه، رشد این بخش بطور متوسط سالانه ۴/۲ درصد بوده است.
- در سال ۱۳۹۱ معادل ۹ هزار میلیارد تومان تسهیلات بانکی جهت توسعه سرمایه‌گذاری و تأمین نقدینگی واحدهای تولیدی موجود به بخش کشاورزی اختصاص یافت که ۶ هزار میلیارد تومان آن با نرخ سود ۷٪ و ۳ هزار میلیارد تومان آن با نرخ سود ۱۳٪ بوده است. اختصاص این حجم از اعتبارات به بخش کشاورزی تاکنون سابقه نداشته است.
- ارتقاء ضریب مکانیزاسیون از ۰/۶۷ قوه اسب بخار در هکتار در سال ۱۳۸۳ به ۱/۱۸ قوه اسب بخار در سال ۱۳۹۱ و یا به عبارت دیگر ضریب مکانیزاسیون در ۸ سال اخیر ۷۶ درصد افزایش یافته است.
- ارتقاء شاخص سلامت محصولات تولیدی با اقداماتی مانند: کاهش مصرف سموم و کودهای شیمیایی، حمایت گسترده از مبارزه بیولوژیک و مدیریت تلفیقی آفات.
- تصویب راهبردهای بلندمدت توسعه بخش کشاورزی از منظر آمایش سرزمین و همچنین تدوین و تصویب بسته‌های اجرایی توسعه بخش کشاورزی در چارچوب برنامه پنجم توسعه.
- تشکیل ۶۸ صندوق غیر دولتی حمایت از توسعه بخش کشاورزی در سراسر کشور جهت حمایت از تأمین نقدینگی مورد نیاز کشاورزان و توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی در ۸ سال اخیر.

● توسعه فعالیت‌های زیربنایی آب و خاک

شرح	عملکرد از اول انقلاب تا قبل از دولت نهم (تیرماه ۱۳۸۴)	مجموع عملکرد ۸ سال اخیر* (دولت‌های نهم و دهم)	درصد رشد عملکرد سالانه جمع
اجرای سیستم‌های آبیاری تحت فشار	۴۹۲۶۱۴ هکتار (عملکرد سالانه ۳۲/۸ هزار هکتار)	۸۰۶۸۴۸ هکتار (عملکرد سالانه بیش از ۱۰۰ هزار هکتار)	۱,۲۹۹,۴۶۲ هکتار بیش از ۲۰۰ درصد
احداث شبکه‌های فرعی آبیاری و زهکشی	۲۶۱۹۴۸ هکتار (عملکرد سالانه ۱۷/۴ هزار هکتار)	۳۶۰۲۸۲ هکتار (عملکرد سالانه ۴۴/۷ هزار هکتار)	۶۲۲,۲۳۰ هکتار ۱۵۷ درصد
احیاء و مرمت قنوات	۱۰۲۸۰ کیلومتر (عملکرد سالانه ۶۸۵ کیلومتر)	۱۵۴۴۵ کیلومتر (عملکرد سالانه ۱۹۳۰ کیلومتر)	۲۵,۷۲۵ کیلومتر ۱۸۱ درصد
اجرای عملیات آبخیزداری	۸۴۷۷ هزار هکتار (عملکرد سالانه ۵۶۵ هزار هکتار)	۹۱۹۰ هزار هکتار (عملکرد سالانه ۱۱۴۸ هزار هکتار)	۱۷,۶۶۷ هزار هکتار بیش از ۱۰۰ درصد

*ارقام ردیف‌های ۱، ۲ و ۳ عملکرد تا پایان خرداد ماه ۱۳۹۲ می‌باشد و ردیف ۴ عملکرد تا پایان سال ۱۳۹۱ را نشان می‌دهد.

● توسعه ظرفیت صنایع فرآوری محصولات کشاورزی (به بهره‌برداری رسیده).

ظرفیت به بهره‌برداری رسیده در صنایع فرآوری محصولات کشاورزی	تا سال ۱۳۸۴	عملکرد دولت نهم و دهم	جمع	درصد رشد عملکرد سالانه
	۶/۸ میلیون تن	۲۴/۸ میلیون تن	۳۱/۶ میلیون تن	۲۶۱ درصد

- پرداخت ۸۵ درصد هزینه‌های اصلاح روش‌های آبیاری به صورت بلاعوض به کشاورزان و همچنین پرداخت بیش از ۱۰۰۰ میلیارد تومان خسارت به کشاورزان در سال ۱۳۹۱ از طریق صندوق بیمه کشاورزان.
- تهیه اطلس پوشش گیاهی کشور، تهیه نقشه اکوسیستم‌های گیاهی و تهیه نقشه عناصر غذایی خاک در ۴۰ درصد دشت‌های کشور.
- افزایش مراکز ترویج و خدمات کشاورزی از ۲۷۱ مرکز در سال ۱۳۸۴ به ۱۱۶۴ مرکز در سال ۱۳۹۱.
- در چارچوب طرح هدفمندسازی یارانه‌ها، تعداد ۷۴۵۰ واحد مرغداری و دامداری کشور بازسازی شده و مجهز به فناوری‌های پیشرفته گردیده‌اند که این اقدام در چند دهه گذشته سابقه نداشته است.
- تشکیل نظام صنفی کارهای کشاورزی و منابع طبیعی در سطح ملی و تمام استان‌های کشور.
- صادرات خاویار پرورشی ایران برای اولین بار در تاریخ شیلات کشور.
- تهیه و تصویب راهبردهای بلندمدت توسعه بخش کشاورزی از منظر آمایش سرزمین.

۶-۷) آیا رشد ارزش افزوده بخش خدمات کندتر شده است؟

بخش خدمات به عنوان بزرگترین بخش اقتصادی کشور (از لحاظ سهم در ایجاد ارزش افزوده در اقتصاد ملی) از جایگاه ویژه ای برخوردار است. عملکرد بخش خدمات طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۹۰ از رشد مناسبی برخوردار بوده است، بطوری که طی کل دوره مورد بررسی، رشد متوسط سالانه معادل ۴,۳ درصد بوده است.

همانطور که در جدول ذیل نیز ملاحظه می‌گردد زیرگروه مربوط به بخش حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات بطور متوسط سالانه ۱۰,۲ درصد طی دوره مذکور رشد داشته است. همچنین خدمات موسسات مالی و پولی نیز طی دوره مورد بررسی بطور متوسط سالانه ۷,۹ درصد افزایش یافته است. زیرگروه بازرگانی، رستوران و هتلداری نیز طی کل دوره سالانه ۴,۶ درصد رشد یافته که حاکی از رشد مناسبی می‌باشد، البته بایستی به آثار تحولات نامساعد جهانی و منطقه‌ای طی سالهای مورد بررسی بر عملکرد این بخش از زیرگروه خدمات توجه نمود.

متوسط رشد ارزش افزوده بخش خدمات طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۹۰

شرح	۱۳۸۴-۱۳۸۷	۱۳۸۴-۹۰
ارزش افزوده بخش خدمات	۵,۳	۴,۳
بازرگانی ، رستوران و هتلداری	۴,۴	۴,۶
حمل و نقل ، انبارداری و ارتباطات	۱۴,۷	۱۰,۲
خدمات موسسات مالی و پولی	۸,۳۶	۷,۹
خدمات مستغلات و خدمات حرفه ای و تخصصی	۰,۹۱	۱
خدمات اجتماعی ، شخصی و خانگی	۳,۱	۱,۹

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

ج) تأمین مالی تولید از طریق صندوق توسعه ملی:

شرایط ویژه‌ای جهت برخورداری شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی از منابع صندوق توسعه ملی (که در حال حاضر حدود ۵۲,۳ میلیارد دلار منابع واریزی به آن است) در اساسنامه این صندوق پیش‌بینی شده است، در واقع منابع صندوق تماماً متعلق به بخش غیردولتی بوده و صرفاً جهت تأمین مالی شرکت‌ها و مؤسسات بخش غیردولتی قابل تخصیص می‌باشد. شایان ذکر است در اساسنامه صندوق، شرکت‌ها و مؤسساتی غیردولتی محسوب می‌شوند که بیش از ۸۰ درصد سهام آن‌ها متعلق به بخش غیردولتی باشد. ضمن آنکه بنگاه‌های اقتصادی که صرفنظر از نوع مالکیت بیش از ۲۰ درصد اعضای هیأت مدیره آن‌ها توسط مقامات دولتی تعیین شوند از نظر اساسنامه صندوق دولتی محسوب شده و امکان استفاده از منابع صندوق را ندارند. ضوابط مذکور با عنایت به منابع قابل توجه صندوق توسعه ملی، فرصت ویژه و تاریخی را برای بخش غیردولتی (که معمولاً در گذشته توان رقابت کافی با بخش دولتی جهت جذب منابع مالی را نداشت) ایجاد کرده است که بطور قطع منجر به توانمندسازی و تقویت بخش خصوصی، افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و در نتیجه رشد و توسعه پایدار اقتصادی کشور خواهد شد.

- مجموع قراردادهای عاملیت ارزی صندوق، معادل ۳۴ میلیارد و ۲۲۰ میلیون دلار می‌باشد که در قالب ۲۳ فقره قرارداد با ۱۸ بانک دولتی و خصوصی جهت اعطای تسهیلات منعقد شده است.
- مجموع طرح‌های ارزی مصوب معادل ۳۵۰ طرح با مبلغی بالغ بر ۲۱ میلیارد و ۱۳۵ میلیون دلار می‌باشد که بیش از ۹۰ درصد آن مربوط به بخش صنعت و معدن (با احتساب نفت، گاز و پتروشیمی) می‌باشد. اشتغالزایی طرح‌های مذکور ۸۰۳۰۰ نفر اعلام شده است.
- از زیر بخش‌های اصلی بخش صنعت و معدن می‌توان به اختصاص بیش از ۹ میلیارد دلار برای طرح‌های بالادستی نفت و گاز با اولویت میدین مشترک، ۳/۳ میلیارد دلار صنایع پتروشیمی به‌عنوان یکی از مزیت‌های اصلی کشور، ۲/۴ میلیارد دلار طرح‌های نیروگاهی، ۱/۸ میلیارد دلار طرح‌های فولادی و بیش از ۲/۶ میلیارد دلار طرح‌های سیمان، بتن و سایر صنایع صنعتی و تولیدی اشاره کرد.
- مجموع قراردادهای عاملیت ریالی صندوق در اجرای بند (۱۶) قانون بودجه سال ۱۳۹۰، بندهای ۱-۵ و ۲-۵ قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ بیش از ۱۰۵ هزار میلیارد ریال (حدود ۵ میلیارد و ۸۵۰ میلیون دلار) در قالب ۲۰ فقره قرارداد عاملیت می‌باشد.
- مجموع طرح‌های ریالی مصوب و پرداخت شده بالغ بر ۷۲ هزار میلیارد ریال در قالب ۸۹۵۳۹ طرح و با اشتغالزایی مستقیم ۱۷۱۶۵۸ نفر می‌باشد.

• بخش آب و کشاورزی تاکنون از محل منابع بند ۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۰ و بند ۱-۵ قوانین بودجه سال ۹۱ و ۹۲، از مبلغی بالغ بر ۵۸،۰۴۱ میلیارد ریال بابت ۹۹۵۸۵ طرح با اشتغال‌زایی مستقیم ۱۳۶۴۸۰ نفر، استفاده نموده است.

• بخش صنعت و معدن نیز تاکنون از محل بند ۲-۵ قوانین بودجه سال‌های ۹۱ و ۹۲، از مبلغی بالغ بر ۱۴،۱۰۶ میلیارد ریال بابت ۴۹۳ طرح با اشتغال‌زایی ۳۵۱۷۸ نفر، استفاده نموده است.

طرح‌های ارزی مصوب بخش اقتصادی صنعت و معدن تا پایان خرداد ۱۳۹۲

بخش اقتصادی	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	درصد از کل
نفت و گاز	۷	۹,۰۴۲,۰۰۰	٪۴۷
صنایع بالادستی پتروشیمی	۱۲	۳,۳۲۶,۱۰۸	٪۱۷/۳
نیروگاه	۲۰	۲,۴۳۱,۸۰۹	٪۱۲/۶
فولاد	۳۱	۱,۸۴۲,۵۶۱	٪۹/۵
سیمان و بتن	۲۲	۵,۸۶۴,۶۶۷	٪۲/۴
سایر	۱۷۶	۹۵۹,۱۵۶,۲	٪۱۱/۲
جمع	۲۶۸	۱۹,۲۶۷,۰۲۵	٪۱۰۰

مأخذ: صندوق توسعه ملی

ترکیب بخشی طرح‌های ریالی مصوب تا پایان خرداد ۱۳۹۲

شرح	مبلغ (میلیارد ریال)	تعداد	اشتغال‌زایی
صنعت و معدن (بند ۲-۵ قانون بودجه ۹۱)	۱۲۲۰۴	۴۲۵	۳۵'۱۷۸
صنایع تبدیلی و تکمیلی	۱,۹۰۲	۶۸	
آب و کشاورزی (بند ۱-۵ قانون بودجه ۹۱)	۵,۱۰۶	۲۷۰'۱	۳'۳۷۱
آب و کشاورزی (بند ۱۶ قانون بودجه ۹۰)	۵۲۹۳۵	۹۶۸۸۴	۱۳۳'۱۰۹
جمع	۷۲,۱۴۸	۱۰۰'۰۷۸	۱۷۱'۶۵۸

مأخذ: صندوق توسعه ملی

دولت و

عمران و آبادانی

نوسازی و تولید مسکن روستایی و شهری ✚

توسعه راه ها و شهرسازی ✚

طرح مسکن مهر ✚

۸-۱) آیا جهشی در حوزه مسکن و راه اتفاق نیفتاده است؟

بخش مسکن یکی از بخشهایی است که بسیار مورد توجه دولت قرار گرفته است و طرح بزرگ مسکن مهر با تمرکز بر ایجاد مسکن برای افراد کم بضاعت جامعه که از توانمندی‌های مالی مناسب جهت خرید سرپناه برخوردار نیستند، در این دولت برای اولین بار شروع شد. آمار موجود (بر اساس اطلاعات وزارت راه و شهرسازی که در جداول زیر آمده است) نشان‌دهنده نتیجه اقدامات دولت‌های نهم و دهم در این حوزه می‌باشد.

الف) نوسازی و تولید مسکن روستایی و شهری:

• تعداد مسکن روستایی نوسازی شده از ۱۲۷۰۰۰ واحد مسکونی طی سال‌های ۸۴-۱۳۷۶ به ۱۳۰۰۰۰۰ واحد مسکونی طی سال‌های ۹۲-۱۳۸۴ افزایش یافته است. به بیان دیگر، در دولت نهم و دهم حدود ۱۰,۲ برابر دولت هفتم و هشتم، نوسازی مسکن روستایی صورت گرفته است. شایان ذکر است به منظور مقاوم سازی و ارتقاء کیفیت ساخت و سازهای روستایی، طرح ویژه نوسازی و بهسازی مسکن روستایی از سال ۱۳۸۴ با هدف بهسازی فضاهای سکونتی روستاها و نوسازی مسکن روستایی و از طریق تهیه و اجراء طرح هادی روستاها، تامین تسهیلات بانکی ارزان قیمت جهت ساخت مسکن روستایی، فقط بافت با ارزش روستایی و توسعه و ترویج الگوی معماری بومی و استفاده از مصالح بادوام و شیوه‌های جدید ساخت در پیوند با فناوری بومی در دستور کار بنیاد مسکن انقلاب اسلامی قرار گرفت. در این راستا، تاکنون بالغ بر ۱۸۸۶ هزار واحد سهمیه مصوب این طرح طی سال‌های ۹۱-۱۳۸۴ بوده که از این مقدار بالغ بر ۱۵۴۳ هزار واحد قرارداد با بانک منعقد نموده اند. واحدهای آغاز به کار شده بالغ بر ۱۴۶۴ هزار واحد، در مرحله اجرای فونداسیون ۱۴۵۸ هزار واحد، دیوارچینی و سقف ۱۳۷۶ هزار واحد و واحدهای خاتمه یافته ۱۳۰۶ هزار واحد می‌باشد.

نوسازی مسکن روستایی

نسبت	۱۳۸۴-۱۳۹۲	۱۳۷۶-۱۳۸۴	شرح
۱۰,۲ برابر	۱۳۰۰۰۰۰	۱۲۷۰۰۰	تعداد نوسازی مسکن روستایی

مأخذ: وزارت راه و شهرسازی

سال	تعداد انعقاد قرارداد با بانک	تعداد واحد آغاز به کار	اجرای فونداسیون	اجرای اسکلت و پوشش سقف	خاتمه یافته
۱۳۸۴	۱۹۹,۰۱۱	۱۹۲,۹۴۲	۱۸۹,۹۸۵	۱۸۱,۳۵۸	۱۷۳,۹۲۲
۱۳۸۵	۱۹۹,۸۵۷	۱۹۲,۲۴۹	۱۸۹,۱۸۰	۱۸۱,۳۶۶	۱۷۶,۳۶۷
۱۳۸۶	۲۲۲,۳۳۳	۲۱۴,۰۴۹	۲۱۴,۰۴۹	۲۰۵,۵۶۵	۲۰۱,۴۰۲
۱۳۸۷	۱۸۸,۶۹۴	۱۷۸,۰۲۷	۱۷۸,۰۲۷	۱۷۲,۱۶۶	۱۶۸,۴۵۷
۱۳۸۸	۲۰۹,۲۶۴	۲۰۵,۲۰۳	۲۰۵,۲۰۳	۲۰۰,۶۴۹	۱۹۵,۷۱۹
۱۳۸۹	۳۷۹,۱۴۵	۳۵۳,۲۸۹	۳۵۳,۲۸۹	۳۳۲,۷۳۳	۳۱۲,۳۰۴
۱۳۹۰	۱۴۳,۲۲۷	۱۲۷,۶۲۴	۱۲۷,۶۲۴	۱۰۱,۹۴۸	۷۸,۰۸۸
۱۳۹۱	۲,۱۴۳	۱,۲۴۵	۱,۲۴۵	۳۳۴	۱۲۹
جمع	۱,۵۴۳,۶۷۴	۱,۴۶۴,۶۲۸	۱,۴۵۸,۶۰۲	۱,۳۷۶,۱۲۹	۱,۳۰۶,۳۸۸

تراکم واحدهای مسکن روستایی

سال	تعداد خانوار	تعداد واحد مسکونی	تراکم خانوار در واحد مسکونی
سرشماری ۱۳۸۵	۵۰۹۶۱۸۷	۴۴۲۸۰۴۶	۱,۱۵
سرشماری ۱۳۹۰	۵۷۵۷۷۹۹	۵۱۷۲۵۹۴	۱,۱۱

- تولید مسکن در مناطق شهری کشور نیز، در دولت نهم و دهم حدود ۲/۴ برابر دولت هفتم و هشتم، مسکن ایجاد شده است، به گونه ای که تراکم خانوار از ۱/۰۳ در هر واحد مسکونی در سال ۱۳۸۵ به ۰/۹۴ در سال ۱۳۹۰ کاهش یافته است.

تولید مسکن شهری

شرح	۱۳۷۶-۱۳۸۴	۱۳۸۴-۱۳۹۲	نسبت
تولید مسکن شهری	۲۲۰۳۰۰۰	۵۲۶۷۰۰۰	۲,۴ برابر

مأخذ: وزارت راه و شهرسازی

تراکم واحدهای مسکونی شهری

سال	تعداد خانوار	تعداد واحد مسکونی	تراکم خانوار در واحد مسکونی
سرشماری ۱۳۸۵	۱۲۴۰۵۵۸۴	۱۲۰۶۵۴۴۹	۱,۰۳
سرشماری ۱۳۹۰	۱۵۴۲۷۸۴۸	۱۶۴۴۵۵۲۶	۰,۹۴

(ب) توسعه راه ها و شهرسازی:

• میزان آزادراه های فعال در کشور تا سال ۱۳۵۷ در حدود ۱۵۰ کیلومتر بوده که این رقم در سال ۱۳۸۴ به ۱۰۸۶ کیلومتر افزایش یافته است. احداث آزادراه در دولت هفتم و هشتم در حدود ۳۷۴ کیلومتر بوده در حالیکه در دولت نهم و دهم تا اردیبهشت سال ۱۳۹۲ در حدود ۱۲۶۳ کیلومتر (حدود ۳,۴ برابر نسبت به دولت هفتم و هشتم) آزادراه احداث شده است.

• میزان بزرگراه های فعال در کشور تا سال ۱۳۵۷ در حدود ۱۷۴ کیلومتر بوده که این رقم در سال ۱۳۸۴ به ۴۷۱۳ کیلومتر افزایش یافته است. احداث بزرگراه در دولت هفتم و هشتم در حدود ۲۵۳۷ کیلومتر بوده در حالیکه در دولت نهم و دهم تا اردیبهشت سال ۱۳۹۲ در حدود ۸۵۱۰ کیلومتر (حدود ۳,۳۵ برابر دولت هفتم و هشتم) بزرگراه احداث شده است.

• میزان راه آسفالت روستایی فعال در کشور تا سال ۱۳۵۷ در حدود ۲۰۰ کیلومتر بوده که این رقم در سال ۱۳۸۴ به ۵۴۹۹۴ کیلومتر افزایش یافته است. احداث راه آسفالت روستایی در دولت هفتم و هشتم در حدود ۲۹۲۱۳ کیلومتر بوده در حالیکه در دولت نهم و دهم تا اردیبهشت سال ۱۳۹۲ در حدود ۴۶۴۵۶ کیلومتر (حدود ۱,۶ برابر نسبت به دولت هفتم و هشتم) راه آسفالت روستایی احداث شده است.

• میزان خطوط راه آهن فعال در کشور تا سال ۱۳۵۷ در حدود ۴۵۶۷ کیلومتر بوده که این رقم در سال ۱۳۸۴ به ۱۰۳۸۷ کیلومتر افزایش یافته است. احداث خطوط راه آهن در دولت هفتم و هشتم در حدود ۳۰۰۵ کیلومتر بوده در حالیکه در دولت نهم و دهم تا اردیبهشت سال ۱۳۹۲ در حدود ۳۰۸۵ کیلومتر (حدود ۱,۰۳ برابر دولت هفتم و هشتم) خطوط راه آهن احداث شده است.

• میزان ظرفیت بنادر تجاری فعال در کشور تا سال ۱۳۵۷ در حدود ۱۹ میلیون تن بوده که این رقم در سال ۱۳۸۴ به ۱۱۴ میلیون تن افزایش یافته است. افزایش ظرفیت بنادر تجاری در دولت هفتم و هشتم در حدود ۴۴ میلیون تن بوده در حالیکه در دولت نهم و دهم تا اردیبهشت سال ۱۳۹۲ در حدود ۷۱ میلیون تن (حدود ۱,۶ برابر دولت هفتم و هشتم) ظرفیت بنادر تجاری افزایش یافته است.

روند تحولات راه سازی در کشور

شاخص	واحد	موجودی تا سال ۱۳۵۷	موجودی تا شهریور ۱۳۸۴	دولت هفتم و هشتم	دولت نهم و دهم	مقایسه نسبت دو دوره اخیر (برابر)	موجودی تا خرداد ۱۳۹۲	درصد ساخت در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۲ از کل
آزادراه های احداث شده	کیلومتر	۱۵۰	۱۰۸۶	۳۷۴	۱۲۶۳	۳,۴	۲۳۴۹	۵۴٪
بزرگراه های احداث شده	کیلومتر	۱۷۴	۴۷۱۳	۲۵۳۷	۸۵۱۰	۳,۴	۱۳۲۲۳	۶۴٪
آسفالت راه روستایی	کیلومتر	۲۰۰	۵۴۹۹۴	۲۹۲۱۳	۴۶۴۵۶	۱,۶	۱۰۱۴۵۰	۴۶٪
توسعه خطوط اصلی و فرعی راه آهن	کیلومتر	۴۵۶۷	۱۰۳۸۷	۳۰۰۵	۳۰۸۵	۱,۰۳	۱۳۴۷۱	۲۳٪
افزایش ظرفیت بنادر تجاری	میلیون تن	۱۹	۱۱۴	۴۴	۷۱	۱,۶	۱۸۴	۳۸٪
افزایش ظرفیت کانتینری بنادر تجاری	هزار TEU	۷۵	۱۸۷۵	۱,۳۲۵	۵۲۲۵	۳,۹	۷۱۰۰	۷۴٪

مأخذ: وزارت راه و شهرسازی

روند تحولات شهرسازی در کشور

شاخص	واحد	موجودی تا سال ۱۳۵۷	موجودی تا شهریور ۱۳۸۴	دولت هفتم و هشتم	دولت نهم و دهم	مقایسه نسبت دو دوره اخیر (برابر)	موجودی تا خرداد ۱۳۹۲	درصد ساخت در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۲ از کل
تولید مسکن شهری	هزار واحد	۵۳۰۶	۱۰۷۹۱	۲۲۰۳	۵۲۶۷	۲,۴	۱۶۳۹۵	۳۲٪
تولید مسکن حمایتی	هزار واحد		-	۳۰۰	۲۱۸۰	۷,۳	-	-
تولید مسکن روستایی	هزار واحد		۴۲۱۶	۱۲۷	۱۷۰۰	۱۳,۴	۵۴۹۰	۳۱٪
ساخت بیمارستان	پروژه	-	-	۶۶	۱۱۰	۱,۷	۸۰۰	۱۴٪
	تخت	-	-	۷۰۶۵	۸۱۴۵	۱,۲	۱۲۰۰۰۰	۷٪
ظرفیت سازی برای صنعتی سازی ساختمان	درصد	-	-	۲۵٪	۳۴,۵٪	۲,۴	۱۶۳۹۵	۳۲٪

مأخذ: وزارت راه و شهرسازی.

مسکن و عمران شهری

۱۳۹۰	۱۳۸۴	واحد متعارف	عناوین شاخص‌های کمی
۲۱۰۵۰	۱۵۲۵۸	هزار واحد	تعداد واحدهای مسکونی
۸۵	۷۸	درصد	درصد واحدهای مسکونی بادوام
۲/۹۸	۳	تعداد اتاق	متوسط تعداد اتاق در واحدهای مسکونی
۱/۰۵	۱/۱	خانوار	تعداد خانوار در واحد مسکونی
۶۲/۷	۷۰	درصد	نسبت مسکن ملکی
۲۱۳۱۴۸	۱۸۳۷۷۷	تعداد	تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده
۵۴/۵	۴۷/۱	درصد	سهم حمل‌ونقل عمومی از سفرهای شهری
۲۹/۶	۲۶	درصد	درصد جمعیت تحت پوشش خدمات جمع‌آوری و دفع فاضلاب شهری
۹۶/۵	۹۱/۲	درصد	جمعیت تحت پوشش آب شهری
۱۱/۷	۹/۶	مترمربع	سرانه فضای سبز شهری
۱۹	۹	درصد	نسبت زباله بازیافت شده به کل زباله شهری
۸۸	۷۶	درصد	جمعیت تحت پوشش خدمات ایمنی و آتش‌نشانی
۶۹۴۹	۱۳۸۴	هکتار	سطح بافت‌های بهسازی شده شهری

مأخذ: وزارت راه و شهرسازی

۸-۲) تجربه دولت در اجرای "برنامه مسکن مهر" تا چه حد موفقیت آمیز بوده است؟

برنامه تولید انبوه مسکن ارزان برای گروه‌های کم درآمد و زوجهای جوان که برنامه مسکن مهر نامگذاری شد یکی از برنامه‌های محوری دولت نهم برای برقراری عدالت اجتماعی و کمک به گروه‌های محروم شهری است که در دولت دهم نیز ادامه داشته است. با افزایش قیمت ناگهانی مسکن در شهرهای بزرگ و کلان شهرها، اصرار و تأکید دولت بر اجرای این طرح دو چندان شد و برنامه ساخت ۱/۷ میلیون واحد مسکونی با ثبت نام گسترده از متقاضیان ساکن شهرها با بیش از ۵ سال سابقه سکونت که فاقد مسکن بوده و از خدمات خرید مسکن دولتی (یا حمایتی) برخوردار نشده بودند، آغاز شد. برنامه مسکن مهر (واگذاری حق بهره‌برداری از زمین که اجاره‌ی ۹۹ ساله اراضی نیز نام گرفته است)، بر مبنای حذف هزینه زمین از کل هزینه واحد مسکونی پایه‌ریزی شده است که براساس نتایج مطالعات طرح جامع مسکن می‌باشد.

● با عنایت به برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته و مهمتر از همه تأمین اعتبار لازم برای اجرای پروژه‌ها از سیستم بانکی، سرعت پیشرفت عملیات ساختمانی طرح به مرور افزایش یافت و حدوداً یکسال پس از شروع طرح و فراهم گردیدن مقدمات اجرایی، پیشرفت فیزیکی از شتاب لازم برخوردار گردید بطوریکه بر اساس آخرین اطلاعات دریافتی از مراحل پیشرفت مسکن مهر در کلیه نقاط کشور (به تاریخ ۱۳۹۲/۳/۱)، از تعداد ۲،۲۲۹،۴۷۵ واحد که پروانه ساختمانی اخذ نموده‌اند، تعداد ۲،۱۲۸،۵۹۹ واحد در مرحله اتمام پی‌سازی که از این میزان تعداد ۱،۸۸۹،۵۹۴ واحد در مرحله اتمام اسکلت و سقف و از واحدهای مذکور نیز تعداد ۱،۷۴۴،۷۳۱ واحد در مرحله اتمام سفت‌کاری می‌باشند که تعداد ۱،۳۰۳،۵۴۰ واحد نیز در مرحله اتمام نازک‌کاری می‌باشند. ضمن اینکه تاکنون بالغ بر ۳۵۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات به این طرح اختصاص یافته است. مشروح عملکرد افتتاح مسکن مهر با جزئیات بیشتر در جدول ذیل درج گردیده است:

عملکرد افتتاح مسکن مهر در کل کشور

شرح	واحد مسکونی افتتاح شده (تا تاریخ ۱۳۹۲/۰۳/۰۱)
شهرهای بالای ۲۵ هزار نفر	۴۸۵۵۸۷
شهرهای زیر ۲۵ هزار نفر	۱۸۶۶۷۱
شهرهای جدید	۴۸۷۲۹
بافت فرسوده	۱۱۰۱۲۵
جمع کل	۸۳۱۱۱۲

مأخذ: وزارت راه و شهرسازی

دولت و اولین ها

(مجموعه دستاوردهایی که برای اولین بار در دولت نهم و دهم حاصل گردید)

اولین بارها در عرصه تصویب قوانین پایه و مادر

❖ اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی

❖ مالیات بر ارزش افزوده

❖ مسکن مهر

❖ مدیریت حمل و نقل و سوخت کشور

❖ هدفمندی یارانه‌ها

❖ مدیریت خدمات کشوری

❖ اصلاح قانون امور گمرکی

❖ قانون جامع آب و خاک

❖ قانون مبارزه با پولشویی

اولین بارها در عرصه اقتصادی

- ❖ اجرای قانون هدفمندی یارانه ها
- ❖ گسترش تولید و سبقت گرفتن صادرات غیر نفتی بر واردات
- ❖ تسویه بدهی ها و تعهدات داخلی و خارجی دولت از ۴۲/۷ میلیارد دلار به حدود ۱۴ میلیارد دلار
- ❖ اجرای قانون اصل ۴۴ و ایجاد ۱۴ نهاد قانونی جدید
- ❖ واگذاری سهام به میزان حدود ۱۲۰ هزار میلیارد تومان
- ❖ تشکیل صندوق توسعه ملی با ۵۲ میلیارد دلار دارایی
- ❖ پرداخت بلافاصله وجه گندم به کشاورزان
- ❖ تأسیس بانک قرض الحسنه و صندوق مهر امام رضا
- ❖ توسعه شبکه ارتباطی و کاهش قیمت موبایل و تلفن
- ❖ تشکیل کارگروه توسعه کشاورزی در تمام کشور برای مقابله با تحریم
- ❖ تشکیل کارگروه توسعه معدن در تمام کشور برای مقابله با تحریم
- ❖ خودکفایی در سیمان و شیشه و کاشی و بسیاری از محصولات صنعتی و معدنی

✚ اولین بارها در عرصه اجرای عدالت

- ❖ توزیع سهام عدالت به بیش از شش دهک
- ❖ هدفمندی یارانه‌ها و پرداخت یارانه نقدی
- ❖ مسکن مهر
- ❖ بنگاه‌های کوچک و زودبازده
- ❖ توسعه نظام قرض الحسنه
- ❖ افزایش قابل توجه حقوق بازنشسته‌ها و کارکنان
- ❖ کاهش ضریب جینی به کمتر از ۰/۳۶ در شهر و کمتر از ۰/۳۴ در روستا
- ❖ کاهش نسبت درآمد دهک (۱۰) برخوردار به درآمد دهک ۱ به زیر ۱۰ برای اولین بار
- ❖ آزادی زندانیان مهر حدود ۲۰ هزار نفر
- ❖ بیمه طلایی بازنشستگان

اولین بارها در عرصه علم و فناوری

❖ ایجاد معاونت علمی و فناوری رییس جمهور

❖ مقام اول در سرعت پیشرفت علمی

❖ هسته ای شدن و غنی سازی

❖ فضایی شدن ایران و پرتاب ماهواره

❖ اعزام موجود زنده به فضا

❖ ایجاد بنیاد نخبگان

❖ ایجاد صندوق حمایت از نوآوران

❖ ایجاد دانشکده طب سنتی

❖ هوشمند سازی مدارس کشور

❖ سند تحول آموزش و پرورش

❖ نقشه جامع علمی کشور

❖ نظام رتبه بندی معلمان

❖ تولید صنعتی سوخت هسته ای

❖ تسلط بر دانش لیزری

اولین بارها در عرصه مدیریت انرژی

❖ تغییر روند قابل توجه مصرف سوخت در کشور (علیرغم افزایش خودرو) با کارت سوخت

❖ صادرات سوخت

❖ گاز سوز کردن خودروها با رده اول دنیا

❖ صادرات تجهیزات گاز سوز کردن معادل کل دنیا

❖ از رده خارج کردن حدود ۱/۳۵ میلیون خودرو فرسوده

❖ کنترل مصرف آب شهری و روستایی

❖ کاهش مصرف برق خانگی و اداری

❖ افزایش مصرف برق در کشاورزی و صنعت

🇮🇷 اولین بارها در عرصه فرهنگ و میراث فرهنگی

❖ ثبت میراث فرهنگی معنوی ۱۰ مورد برای اولین بار (شامل مراسم عزاداری - تعزیه -

خطبه حضرت زهرا(س) و نوروز باستانی)

❖ تاسیس چندین جشنواره و اتحادیه بین المللی

❖ تمرکز بر امور خانواده، ازدواج و زنان

❖ انتصاب اولین وزیر زن

❖ تقلیل ساعت کار زنان سرپرست خانوار و دارای فرزند زیر ۷ سال و همسر و فرزند معلول

❖ توجه دادن به لزوم افزایش جمعیت به منظور جلوگیری از خطر انقراض ملت

❖ توسعه فرهنگ قرآنی

❖ وحدت ملی و همبستگی خود باوری و امید

❖ سند مهندسی فرهنگی

❖ ثبت آثار جهانی چند برابر قبل (رتبه از ۳۲ به ۱۴ برای اولین بار)

❖ توسعه ورزش و قهرمانی های جهانی (صعود به جام جهانی فوتبال و صعود به لیگ جهانی والیبال)

اولین بارها در عرصه حفظ امنیت جانسی مردم

❖ کاهش تلفات جاده ای (علیرغم چند برابر شدن خودرو و مسافرت ها)

با کاهش تلفات از حدود ۲۸ هزار در سال ۱۳۸۴ به کمتر از ۱۹ هزار در سال ۱۳۹۱

(اگر روند قبلی ادامه داشت در سال ۱۳۹۱ بیش از ۶۰ هزار تلفات داشتیم)

❖ کنترل و ارتقاء کیفیت خودرو و جاده‌ها

اولین بارها در عرصه جغرافیا

❖ تعیین وسعت دقیق ایران

(با نقشه‌برداری ماهواره‌ای و تدقیق اندازه‌گیری‌ها وسعت کشور از ۱۶۴۸۰۰۰ کیلومتر

مربع به ۱۸۷۳۰۰۰ کیلومتر مربع افزایش یافت. بیش از ۲۲۵ هزار کیلومتر افزایش در حال

پیگیری برای ثبت جهانی است).

اولین بارها در عرصه عمران و زیرساخت

- ❖ جشن بهره‌مندی روستاهای بالای ۲۰ خانوار از نعمت برق
- ❖ پایداری شبکه برق بعد از ۱۰ سال خاموشی پی در پی در فصول تابستان
- ❖ آغاز انتقال آب از دریای جنوب و شمال به فلات مرکزی
- ❖ طرح عظیم آب آشامیدنی خوزستان
- ❖ طرح عظیم آب آشامیدنی قم
- ❖ پیشی گرفتن تعداد مسکن موجود به خانوار

✚ اولین بارها در عرصه امور بین‌الملل

✦ بیشترین روابط با دنیا (با انجام بیش از یکصد سفر)

✦ طرح مبحث انتظار در سطح جهانی

✦ طرح مبحث حکومت جهانی عدالت به عنوان جایگزین وضع ضد انسانی فعلی

✦ سوال از هلوکاست و منفعل کردن نظام سلطه

(می‌گویند به نفع صهیونیست‌ها بوده است اگر این است چرا عصبانی‌اند؟ برای تسلی دل

خودشان و کاهش ارزش این کار تبلیغات می‌کنند)

✦ اصلاح معاهده NPT به نفع کشورهای مستقل به خصوص ایران در سازمان ملل متحد